

133953

133953

Ahmet Cemil Olgun
(1860-1937)

SÖZBAŞI

Erzincan kültürünün gelişimi, genelde Doğu Anadolu kültürünün gelişimine paralel bir çizgi izler ;ancak yerel özelliklerden kaynaklanan yönleri de vardır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Erzincan nüfusu az, ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayanan bir ildi. Azınlıkların çoğunluğu yöreden ayrılmışlar ve onların gitmesiyle el sanatları alanında oluşan boşluk göçmenler ve yerli halkça doldurulmuştur. Daha sonraki yıllarda sosyo-ekonomik gelişmeye bağlı olarak yaşanan köyden kente göç, gelenekte belli bir kopukluk yaratmıştır. Belirli aralıklarla yaşanan yer sarsıntıları da eklenince halkın çoğunluğunun büyük şehirlere gitmesine rağmen, Erzincanlı, yöresini unutmamış ve bağlarını kesmemiştir.

Erzincan Aşıklık Geleneği içerisinde yerini alan Ahmet Cemil, bu gelenekte önemli bir yer teşkil eder. Dönemin en bilgili ve yetenekli hocalarından dersler alan Ahmet Cemil mutasavvıf bir şairdir. Ahmet Cemil Erzincan halkı tarafından çok sevilir ve sayılırdı. Ahmet Cemil, Erzincan halkının evliya olarak gördüğü ve kerametleri halk içerisinde nesilden nesile anlatılarak o günlere kadar gelen Terzi Baba'ya intisab etmiş ve şiirlerinden büyük ölçüde etkilenmiştir.

Ahmet Cemil'in bu divanı yazmasına sebep teşkil eden oğlu İsmail Hakkı ise bir çarpışmada şehit olmuş daha hayatının baharında 21 yaşında bir Piyade Teğmeni'dir. Oğlunun şehadetiyle derin acılara gark olan Ahmet Cemil, bu ızdırap yükünün altında böyle güzel bir divanı bize hediye etmiştir.

Divanda yer alan şiirler iki ayrı defterde toplanmış ve bizzat şairin kendi el yazısı ile yazılmıştır. 1. Defterin ikinci bölümünde Ahmet Cemil'in

kardeşi olan Mustafa Fehmi'nin şiirleri yer almaktadır. Konumuz Ahmet Cemil divanı olduğundan kardeşi Fehmi'nin şiirlerine yer vermedik.

Tez çalışmam  blmderi oluşmaktadır. Giriş bölümünde, Erzincan'ın tarihi, sosyal ve kültürel durumu ile Erzincan aşıklık geleneği içerisinde yer alan aşıklar yer almaktadır. 1. Bölümde; Ahmet Cemil'in hayatı, edebi kişiliği ve sanatı; 2. Bölümde, şiirlerin muhteva bakımından incelenmesi ve 3. Bölümde de şiirler yer almaktadır. şiirlerin sonunda, Kaynakça, Sözlük ve Ekler kısmında da Faximile yer almaktadır.

Aşık Ahmed Cemil Bey'in şiirlerini gün yüzüne çıkartıp, onları incelememize fırsat tanıyan Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlu Hocam'a çok teşekkür ediyorum.

Ahmed Cemil Divanı'nın hazırlanması esnasında gösterdiği sabır ve manevi desteklerinden dolayı değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Ali Yakıcı Bey'e çok teşekkür ediyorum.

Yine bu divanın hazırlanmasında ve kaynak kişilere ulaşmamıza yardım eden Yunus Zeyrek Hocam'a da teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ahmed Cemil Bey'in torunu olan Org. İsmail Hakkı Akansel Bey'e de ki Ahmed Cemil oğlu İsmail Hakkı'nın ismini onda yaşatmıştır, yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim.

Handan AYDIN EYİCİL

İÇİNDEKİLER

SÖZBAŞI	i
GİRİŞ	1
A. ERZİNCAN'IN TARİHİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL DURUMU	1
B.ERZİNCAN ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDE YER ALAN	
ÂŞIKLARIMIZ	7
I BÖLÜM	
AHMED CEMİL'İN HAYATI – SANATI - EDEBİ KİŞİLİĞİ	29
II. BÖLÜM	
AHMED CEMİL'İN ŞİİRLERİNİN MUHTEVA YÖNÜNDEN	
İNCELENMESİ	34
A. DİN	34
B. TASAVVUF	64
III. BÖLÜM	
ŞİİRLER	87
KAYNAKÇASI	142
SÖZLÜK	147
ÖZET	157
EKLER	

GİRİŞ

A. ERZİNCAN'IN TARİHİ, SOSYAL VE KÜLTÜREL DURUMU

COĞRAFİ KONUM ve ÖZELLİKLERİ

Erzincan İli Türkiye'nin doğu kısmında, Doğu Anadolu Bölgesi sınırları içinde ve bölgenin Yukarı Fırat bölümünde yer alır. Erzincan, doğuda Erzurum, güneyde Tunceli, güneydoğuda Bingöl, güneybatıda Elazığ, Malatya, batıda Sivas, kuzeybatıda Giresun, kuzeyde Gümüşhane ve Bayburt illeri ile çevrelenmiştir.

Erzincan Fırat nehri kollarından Karasu ile doğu-batı doğrultusunda geçilen Kars'tan gelen demiryolu ile Sivas–Erzurum ve Trabzon- Malatya'dan gelen karayollarının düğümlendiği bir noktadadır.

Erzincan son 900 yıl içerisinde 9 defa tahrip olmuş bir sahadır. Son olarak 1939 depremi ile onbinlerce kişi ölmüştür. ¹

İKLİM

Doğu Anadolu Bölgesi'nin iklimi karasal bir iklim olma özelliğini taşıdığından dolayı Erzincan ve çevresi de bu iklim sahası içinde kalmaktadır. Erzincan İli'nin iklim unsurları değerleri üzerinde yapılan çalışmalardan çıkarılan sonuç, bize Erzincan'ın Doğu Anadolu'daki Elazığ ve

¹ Erzincan 1990, İl Yıllığı, s. 8.

Malatya hariç diğer tüm illerden daha ılıman bir iklime sahip olduğunu göstermiştir. ²

BİTKİ ÖRTÜSÜ

Tabii şartlarda, ağacın normal olarak yetişmediği Erzincan'da ve Tercan çevresinde genel bitki örtüsü step olup, bu da yaz mevsiminde büyük ölçüde kurumaktadır; Ancak yüksek dağların sağlamış olduğu yağış fazlalığı bu dağların üzerindeki müsait yerlerden çalılıklara ve meşeliklere yetiştirme imkânı vermiştir. Erzincan'ın batısında yer alan ve özellikle Refahiye'den başlayıp Kemah, Kemaliye çevresine kadar giderek zayıflayan ve giderek seyrekleşen çam korulukları, bozuk meşelikler ve çalılıklara geniş ölçüde rastlanmaktadır. Ağaçlar akarsu boylarında yetişmekte, ovalarda ve yerleşme çevrelerinde ise sulanmak şartıyla oldukça fazla miktarda meyve ağaçları; elma, armut, kayısı, erik, kiraz, vişne, ceviz, dut yetiştirilmektedir. Ayrıca kavak, söğüt, çeşitli sebzeler, kavun, karpuz, fasulye, nohut, buğday, arpa, şeker pancarı yetiştiriciliği tamamen suya dayanmakta olup, sulama ile yetiştirilmektedir. ³

ERZİNCAN KÜLTÜRÜNÜN TARİHSEL TOPLUMSAL EVRİMİ

Erzincan'ın en eski yerleşim merkezleri İlk Tunç Çağı'nda yer alan Altıntepe ve Kumtepe'dir. Altıntepe Urartular Dönemi'nde de yerleşim merkezi olma özelliğini sürdürmüştür. Bunu izleyen dönemde yöreye değişik güçler egemen olmuşlarsa da, bunlarda ancak Persler, Sasaniler ve Bizans yöre kültürünü etkilemiştir. ⁴

² Erzincan 1990, İl Yıllığı, s. 9.

³ Erzincan 1990, İl Yıllığı, s. 9.

⁴ Yurt Ansiklopedisi, s. 2651.

XI. yy'ın ikinci yarısında Mengücek Bey'in yönetimindeki Türkmenler kenti ele geçirmişlerdir. Mengücekler'den Fahreddin Behramşah döneminde Erzincan sanatçı ve düşünürlerin uğrak yeri olmuştur. Mengücekler Dönemi'nde kurulan ve farklı etnik toplulukların kültürlerinin bir arada bulunmasına dayanan kültürel yapı XIX. yy. sonlarına değin sürmüştür. XVI. yy. başlarında, doğuda kurulan Safevi Devleti yöre kültürü için yeni bir etki merkezi olmuştur. Osmanlı egemenliği döneminde Erzincan tipik Anadolu kasabası görünümündedir. XIX. yy'da askeri önemin artmasıyla bu görünümünden sıyrılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'ndeysen Erzincan tarım ve hayvancılıkla geçinen ve kapalı bir toplum yapısının egemen olduğu bir kenttir. Erzincan'da yaşama biçiminde geleneksel toplum özellikleri ağır basar. Toplumsal değişmeye paralel olarak geleneksel yapı çözülmektedir. Barınma, beslenme, giyim-kuşam, sağlık alanlarında eski alışkanlıkların yerini kentsel değerler almaktadır. Yörede çağdaş giysilerle birlikte yerel giysilere de rastlanır. Yöre mutfağı yemek türleri bakımından zengindir. Bunların çoğunluğunu hamurlu yemekler oluşturur.

Erzincan'da dini yapı güçlüdür. Erzincan'da bazı mutasavvıf şairlerin türbesi (Terzi Baba, Seydi Sultan Türbesi, Sultan Melik Türbesi) çeşitli dileklerle gidilen ziyaret yerlerinin başlıcalarıdır. Yörede düğünler genel çizgileriyle Anadolu düğünlerinin bir parçasıdır. Doğum ve çocukla ilgili geleneklerin bir bölümü boşınan niteliğindedir.

Erzincan'da bakırcılığın eskilere dayanan bir geçmişi vardır. Dövme bakırcılığının yerini günümüzde bakır el işlemeciliği almıştır. Köylerde kilim, cicim dokumacılığı sürmektedir. Kemaliye ilçesi ve Cimil Bucağı'nda Pazar için nitelikli halılar dokunur.

İlin birinci derecede deprem bölgesi olması birkaç kez yer değiştirmesine neden olmuştur. Bu arada tarihsel yapıların çoğu yıkılmıştır.

Tercan Mama Hatun Kümbeti Saltuklu döneminden günümüze ulaşan, plânı ve mimarisi ile özgün bir yapıdır.

Yeni Erzincan, 1939 depreminden sonra Keşiş Sıradağlarının eteklerinde düzlük bir alana kurulmuş, çağdaş görünüşlü bir kenttir.

Erzincan yöresi halk edebiyatı ürünleri, halkın güç koşullar altındaki yaşamından izler taşır. Elverişsiz doğa koşullarının itmesiyle gurbetçi olanların duyguları, yöreyi altüst eden depremlerle gelen acılar halk edebiyatı ürünlerine yansımıştır.⁵

Şemsi Hayâl, Salih Baba, Aşık Davut Sulari, Kemâhlı Tahir, Aşık Beyhani, Aşık Müslüm Akbaba, İsmail Daimi Erzincan halk ozanlarındandır. Yöre manileri sevgi, gurbet, sıla özlemi, elem ve ıstırap duygularını dile getirir. Genellikle kadınlar tarafından söylenen maniler ve mani söyleme geleneği, günümüzde yok olmuştur.

Halk kültürü unsurları bakımından zengin bir bölge olan Erzincan ve yöresinde, insanları doğruluğa, iyiliğe, yardımlaşmaya, manevi değerlere ve saygıya davet eden efsaneler bulunmaktadır.

Ruhi Kara'nın Erzincan efsaneleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmasında; dini efsaneler, evler ve insanların yaşadığı yerlerle ilgili efsaneler, tabiat, kırlar ve Erzincanlı ünlüler ile ilgili efsaneler olmak üzere toplam 163 efsane incelemiş ve derlemiştir. Efsanelerden en bilinenler; Terzi Baba, Mama Hatun, Sultan Melik, Kırkgöz, Kalecik, Kızıldağ'da Kırk Kızlar, Koca Karı Fırtınası vb.

Deyişler, türküler, ağıtlar, gelin havaları, doğa türkülerini yöreyi tümüyle yansıtan halk türküleridir. Halk müziğinin çok değişik ritim zenginliği vardır. 2

⁵ Yurt Ansiklopedisi, s. 2657.

ve 4 zamanlı ana usullerle, bunların üçerli biçimlerine sık rastlanır. 5,7,8,9 zamanlı birleşik usullerin değişik tipleriyle, 12 ve 11 zamanlı usullerin tipine uygun ezgiler vardır.

Kahramanlık, yiğitlik, ağırbaşlılık ve sabrın sembolü olan “bar” en önemli Erzincan halk oyunudur. Oyunların tümü önce ağır olarak başlar, sonra gitgide hızlanır En az altı kişi olarak kız ve erkeklerin ayrı ayrı oynadığı oyunlarda çökme, el vurma ve dönmeler ana figürler olup, elde mendil, bıçak, kaşık gibi araçlar bulunur. Bunların yarım daire şeklinde oluşması, Erzincan ovasını tanımlamaktadır. Ayrıca çiftetelli, kaşık oyunları, horon, halay, tek oyunlar oynanan diğer halk oyunlarıdır. Biçimlerine göre oyunlar ise; üçayak, dörtayak, ikiayak, ağırbar, koçeri, sıklama, sarhoş barı, timur ağa, hoş bilezik, dello, sarı kız, tamzara, çayırın ten yüzünde, tavuk barıdır.

Erzincan halk müziğinde Kemaliye’nin ayrı bir yeri vardır. Kemaliye ağzı kendi içinde Abçağa, Teymen, Vank gibi ağız özellikleri gösterir. “Yeşil Kurbağalar Öter Göllerde” adlı uzun hava başka yörelerde de söylenen ünlü bir ezgidir. “Ala gözlü” ve “Hoyrat” da tanınmış havalardır. Bağlama Erzincan’da yaygın olarak kullanılan halk sazıdır. Cura ve çöğür denilen sazlar tezensiz çalınır. Sağ elin parmak uçları tezene gibi kullanılır. Bu teller üzerinde sıyrarak çalma yöntemine “şelpe” denir. Erzincan türküleri; tören türküleri, kırık havalar, hüzünlü türküler, olaylı türküler, mesleki türküler, kahramanlık türküleri, orta oyunu türküleri, hikâyelerde geçen türküler, dini türküler, mayalar (uzun havalar) yöre türkülerini oluşturur.

Tarihi boyunca sık sık el değiştiren Erzincan’da kültürel süreklilik oluşmamıştır. Değişik kültürler varlıklarını sürdürmüşlerdir. Osmanlılar Dönemi’nde ise tarikat kültürü yöre halk edebiyatı üzerinde de etkili olmuştur. Yapıtları günümüze ulaşmış halk ozanlarında bu etki belirgindir. Erzincan ortak ürünler yönünden çok zengindir. Ancak kapsamlı bir folklor araştırması yapılmadığından birçoğu yitip gitmiştir.

Yöreden yetişen halk ozanlarından XIX.yy'da yaşayanlara ilişkin bilgiler günümüze ulaşabilmiştir. Bu ozanların yapıtlarında bağlı oldukları tarikatın dinsel öğretisi etkin olmuştur. Yaşayan ozanların yapıtlarındaysa zorunlu dışa açılmalarla gelen kültür etkileşimlerinin izleri görülür. Yerel dil, Terekeme Uruğu ağzı ile benzerlik gösterir. Çevre illerle çok az ortak yönü olması ilginçtir. Yerel ağız Azeri ağzına yakın özellikler gösterir. İlde çağdaş anlamda kültürel bir etkinlik görülmemektedir. Var olan kurumların da işlevlerini gerçekleştirebildikleri söylenemez. 1935-1940 arasında Erzincan Halkevi önemli bir kültürel işlev üstlenmiştir. Halkevlerinin çalışmaları, yöredeki kurumları da olumlu yönde etkilemiştir. 1950'de Halkevleri'nin kapanışından sonra ilde kurumsal düzeyde, bir etkinlik görülmemektedir.

Erzincan'da tarihi boyunca on iki kez deprem olmuştur. Son iki depremi kimse unutmaz. 2 Aralık 1939'da yer yerinden oynamış, Erzincan büyük kayıplar vererek tümünden yıkılmış, bu felaketin acıları aylarca unutulmamıştır. Bundan sonra Erzincan, istasyon kuzeyinde yeniden kuruldu, modern yeni bir şehir doğdu. En son 13 Mart 1992'de meydana gelen deprem felaketi ise yine büyük acılara neden olmuştu.

B. ERZİNCAN ÂŞIKLIK GELENEĞİ İÇERİSİNDE YER ALAN ÂŞIKLARIMIZ

Erzurum'da Rumi 1212 tarihinde doğan Vehbi Hayyâtî (Terzi Baba)'nın ailesi hakkında fazla bilgi olmadığından Erzincan'a ne şekilde geldiği bilinmemektedir.⁶

Asıl adı Vehbi'dir. Terzilikle uğraştığı için Hayyât Vehbi denilmektedir. Günlerden bir gün, Nakşibendi tarikatının büyük mürşitlerinden Palulu Şeyh Ali Efendi, şeyhinin izni ile bir geziye çıkar. Mevlânâ Halid, halifesi ayrılırken, ona Erzincan'a uğramasını ve Hayyât Vehbi'ye selamını söyleyip, irşada memur edildiğini bildirmesini emreder.

Şeyh Erzincan'a gelir. Hayyât Vehbi'yi sorar. Erzincan ulemâsı, hayret içinde kalır. O basit bir terzidir. Hiçbir bilgiye sahip değildir. Hangi ilmiyle irşada memur ediliyor derler. Ali Efendi Vehbi'yi görür ve Mevlânâ Halid'in selamı ile, tebşiratını sunâr. Bittabi memnun olur. Durum da bütün Erzincan'a yayılır.

Kenzü'l Miftah adlı eseri mensurdur. Bunu halifelerinden hafız Hacı Rüşdü Efendi "Miftahu'l-Kenz" adı altında nazma çevirmiştir.

Terzi Baba kendisini asla bir şair olarak görmemiştir. Daim Allah (C.C.) aşkıyla yanmış, O'na hep şükretmiş ve her ne kadar kendisini şair olarak görmese de, kendince söylediği dizelerde bu ifadeler şiirleşmiştir:

Bihamdullah şükür Allah'a daim
Verip nimetlerin hem kıldı daim.

⁶ Vehbi Cem AŞKUN, Terzi Baba ve Erzincan'ın Mutasavvıf Şairleri, 1956, s. 5.

Dahi olsun salâtıyla selamı
Habibi üstüne olsun müdami.

Dahi eshabına, ahbabına; hem
Kamu ensarına, etbâna hem.

Olardır din-i islam eden ihya
Oların şanlarıdır gayet ala.

Olara her kim etse iktidayı
Bulur elbette ol kul ihtidayı

İlâhî cümlemize eyle tevfik
Muhabbet edelim anlara tahkik

Şefik kıl sen olur, ehl-i derde
Safasından geleler cümle vecde

Vehbi Hayyâtî, Lîsân-ı Türk'ü kullanır:

Kimi söyler Arapça hem meramın
Kimi Farsça, kimi Türkçe kelamın

Benimse iktidarım yok Arapça
Lîsân-ı Türk ile dedim acabca

Vehbi Hayyâtî, iyi bir kul olmanın gereklerini şu şekilde ifade eder:

Sakın bir kimseye hor bakma zinhar
Huda'nın kudretini etme inkar

Huda kaadir deyu ikrar edersin
Onun bunun işine dahl edersin

Huda aşıkları dahleyemezler
Kulun aybını daim gözlemezler

Ararsan aybı gel nefsinde ara
Deme bir bir kimseye şu kul avara

Eğer sen has kul oldunsa duâ et
Anın has olmasına sen rica et

Rican geçmezse gel Hakk'a yorulma
Onun bunun üzerine kurulma

Ger zira herkesin bir haslatı var
Huda indinde makbul bir işi var

Erzincan'ın bir başka meşhur mutasavvıf şairi olan Şemsi Hayâl de (1805-1875) Leblebici Baba adıyla da tanınır. Öğrenimi yoktur. Nakşibendi Tarikatı'ndan Terzi Baba'nın müridlerindendir. Tasavvuf düşüncesini benimsemiş ve tüm şiirlerinde bu konuyu işlemiştir. ⁷

Şiirlerini Tuhfet'ül--Uşşak adlı bir kitapta toplamıştır. Bu kitaptan, ozanın dünya görüşünü yansıtan bir dördlük :

Dünya için okuyan
Maksadı ot ya saman
Bir kalaylı koz gibi
İçi çürük bir palan

⁷ Vehbi Cem AŞKUN, Terzi Baba ve Erzincan'ın Mutasavvıf Şairleri, 1956, s. 26.

Ozandan bir başka deyiş :

İlahi getürdün dünya eline
Ahiret mülküne göçüp giderim
Cennet bahçesinin gonca gülüne
Şeyda bülbül gibi uçup giderim

Şemsi Hayâlî'yim Hayyât'a erdim
Hazreti Beyti'nin silkine erdim
Vücudum bin gözdür Mevlâmı gördüm
O feyz-i rahmanı saçup giderim

Şemsi Hayâl Terzi Baba'ya intisab etmiş ve onun müridleri arasında yer almıştır:

Hayâlî Şemsi önünde yandı bir pervanedir
Nuş edüp sahbayi aşkı sözleri mestanedir
Mürşidim Hayyâti Vehbi arifi yekdanedir
Keşfolup esrar-ı dil divanı bulduk ibtida

Şemsi Hayâlî aşkın derdine derman bulamamakta ve bu konuda gönülü suçlamaktadır:

Gönül ah eyleme seni sende bul
Her dem ağlayanlar yola gelmiştir.
Ecel şerbetini içersin bir gün
Doğmadan ölümün bile gelmiştir.

Nice bir gezerim gûh-ı sahrayı
 Her kanda çağırısam hazır Mevlâ'yı
 Aslı'yı, Kerem'i, Mecnun, Leyla'yı
 Yandı bu hasretten küle gelmiştir

Mansuri dar için çektiler dare
 Nesimi bu derde bulamadı çare
 Ferhat, Şirin için düştü pek zare
 Gözyaşı kan gibi sele gelmiştir

Şemsi Hayâl coştı yine dem çeker
 İlikten damarı kanını çeker
 Cevahir kenzini açtı dür döker
 Bütün aşıklardan dile gelmiştir

Şemsi Hayâl Allah (C.C.)'tan gayri hiçbir şey istememekte, geçici olan bu dünya nimetlerinden kendisini korumasını Allahü Teâlâ'dan niyaz etmektedir:

İlahi sen bizi hıfzet sivadan
 Edelim biz sana şükr ile ihlâs.
 Geçir kalbimizi her masivadan
 Edelim biz sana şükr ile ihlâs.

Senindir cümle alemler İlahi
 Sen oldun padişahlar padişahı.
 Bağışla suçumuz, mahvet günahı
 Edelim biz sana şükr ile ihlas.

Bize ihsan edüp her nimetinden
 Söylet bu dilimizi hikmetinden.
 Dola bu gönlümüze rahmetinden
 Edelim biz sana şükr ile ihlas.

Hatamız çok, suçumuz çok nidelim
 Kapundan gayri biz kime gidelim?
 Her ahvali sana arzuleyelim
 Edelim biz sana şükr ile ihlas

Derunumuz sana cezbet İlahi,
 Eğer çok eyledik cürm ü günahi,
 Hayâli Şems'in Hayyâti penahi
 Edelim biz sana şükr ile ihlas

Bizler Allahü Teâlâ'nın yaratmış olduğu nimetlere her an şükretmeli ve onların değerini bilmeliyiz. Allahü Teâlâ hiçbir şeyi boşuna yaratmamıştır. Nitekim Şemsi Hayâl de bu durumun farkındadır:

Ezel bahar gelir yaşıyor bağlar
 Açar goncalar gönül bizim için.
 Mor benefşe, mor sümbüle karışur
 Coşar bu ırmaklar sel bizim için.

Bu dağlardan nice yollar geçilür
 Hikmet kokuları bundan saçılır
 Elvan elvan çiçekleri açılır
 Arı mîsâl konduk bal bizim için.

Koğanimiz hikmet, balımız kuderet
 İlâhî ver bize hayırlı nimet
 Vatanımız Erzincan manend-i cennet
 Duâya durmuşlar el bizim için

Vehbi Hayyât'iyim cihanı gezdim
 Hikmet helvasını bu yerde derdim
 Sahbayi kudrette bir bade süzdim
 Çalınur bu sazlar tel bizim için

Şemsi Hayâl bunda menzilin adı
 İlim-ü hikmet deryalarına daldı
 Arayu arayu bir cevher buldu
 Çıkardı meydana dil bizim için

Şemsi Hayâl, Hz. Muhammed (s.a.v.)'ten nisbet karıştığını ve Kâbe'ye gitmeye niyet ettiğini söylüyor:

Kasdettim Kâbe'ye çıktım bu yola
 Çağırdım pirleri kırklar da bile
 Medine'de yatan o gonca güle
 Nisbetimiz karışmaya başladı

Şemsi Hayâl, bu mübarek yola kendisini Vehbi Hayyât'ın saldığını yoksa kendisinin miskin bir fakir olduğunu söylemektedir:

Vehbi Hayyât saldı beni bu yola
 Bir miskin fakirim halim kim bile
 Meğer kim Mevlâdan inayet ola
 Şemsi Hayâl güreşmeye başladı.

Erzincan'da XIX. yy'ın sonu ve XX. yy'ın ilk yarısında yaşadığı bilinen bir diğer mutasavvıf şair de Salih Baba'dır. Öğrenim görmemiştir. Nakşibendi halifelerinden Erzincanlı Mehmet Sami'nin müridlerindendir. Şiirlerinde, Şemsi Hayâl'in etkisi görülür. Rabîta-i Nakşî Hayâl adlı bir yapıtı vardır.⁸ Bu kitaptan ozanın tasavvuf düşüncesini yansıtan bir şiir :

Tabibler yareme sarma merhemi
İlaç kabul etmez bu bir yaredir
Sardıkça merhemi artıyor gamı
Anladım ki bir sağ olmaz yaredir

Var mı bir ehl-i aşk murada
Herbiri bir hale giriftar olmuş
Bu yare de bana yarimden gelmiş
Ben ağlarım bir onulmaz yaredir.

Kendi görür kendi sorar halimi
Günbegün artırır ah-ü zarımı
Kimden kime sunam arzıhalimi
Gine benim arzıhalim yaredir

Salih'im kimseye açmam zarımı
Koluma kondurdum şahinbazımı
Yardan gayrı çeken yoktur nazımı
Yine benim arzıhalim yaredir

Salih Baba'nın felekle arası hiç de iyi değildir:

⁸ Vehbi Cem AŞKUN, Terzi Baba ve Erzincan'ın Mutasavvıf Şairleri, 1956, s. 43.

Bozuldu bağımız, el çekti bağban
Bülbül ağlar, bağban ağlar, gül ağlar
Dağıldı keştimiz gariyk-i tufan
Bülbül ağlar, bağban ağlar, gül ağlar

Mürg-ı cana haberciler erişti
Can Bülbülü yuvasından savuştu.
Bütün azalarım yandı, tutuştu
Bülbül ağlar, bağban ağlar, gül ağlar
Beyler ağlar, sultan ağlar, kul ağlar

Beden gitti anasına sarıldı
Garip bülbül gül dalından ayrıldı
Bozuldu perdeler, teller kırıldı
Bülbül ağlar, bağban ağlar, gül ağlar
Beyler ağlar, sultan ağlar, kul ağlar

Can havada, ten türabda çürüdü
Dil sarayı temelinden kurudu
Felek ayak ayak çarha yürüdü
Bülbül ağlar, bağban ağlar, gül ağlar

Felek kırdı kanadımı, kolumu
Hoyrat urdu ayağımı, elimi
Sonunda lal etti şirin dilimi
Beyler ağlar, sultan ağlar, kul ağlar

Salih'im kalmışım nâr-ı cihânda
 Derdimin devası yoktur cihanda
 Ağlar işbu hale görse Lokman da
 Derman ağlar, Lokman ağlar, can ağlar
 Eşim, dostum; yaş yerine kan ağlar

Tasavvuf yoluna baş koyan Salih Baba, bu uzun ve meşakkatli yolda muhakkak bir yol göstericinin olması gerektiğini, tek başına bu işin altından kalkılmasının zor olduğunu söylemektedir:

Can bülbülü ne ağlarsın kafesde
 Azm-i rah et bir gülşene var yürü
 Yandırdın derunum her bir nefesde
 Ben bir yana; sen bir yana var yürü

Hicran güllerine atılamadın
 Kul olup hanlara satılamadın
 Feleğin kahrinden kurtulamadın
 Bir zamanda kabristana var yürü

Karşına almışken gonca gülünü
 Noldu sana terkeyledin elini
 Hele bir zaman lal edüp dilini
 Bir hekim-i hazikane var yürü

Ben çekemez iken kendi belamı
 Sen açtın yürekte türlü yarımı
 Beni de ağlatma eyle keremi
 Himmet ehli bir merdana var yürü

Bu garip ellerde kalmaz avare
 Isıtırılar seni çok semm-i mare
 Bulmak ister isen derdine çare
 Kemal ehli bir sultana var yürü

Gönülden bay olup dilenci olma
 Sıdk ile teslim ol yalancı olma
 Nezafet ehli ol külhancı olma
 Edibane ol divana var yürü

SALİH'im derdime derman ararım
 Gönül şahrine bir sultan ararım
 Hakikat ehliyim merdan ararım
 Mürg-ı canım asumana var yürü

Erzincan'ın Kelkit ilçesi Cemallı köyünde 3.1.1958'de dünyaya gelen Köksal Mutlu (Ayvazoğlu) ilkokulu Cemallı köyünde bitirmiştir. İnşaat işleri, çiftçilik, arıcılık ve şoförlük yapan Köksal Mutlu, 1974'de sazı çalarak bu yılı takiben artık bir aşık gibi çalıp söylemiş ve bir halk şairi olma yeteneğine sahip olmuş ve 1977'den beri çevresinde bir halk aşığı olarak tanınmıştır.⁹

Köksal Mutlu, maddi durumunun yetersizliğinden dolayı hiçbir şenlik ve yarışmaya katılamamış olsa bile arkadaşları ile beraber Erzincan'da Halk Aşıkları Kahvesi'ni açarak Erzincan aşıklık geleneğinin yürütülmesinde önemli rolü olmuştur. Aşığımız, 1983'den beri Erzincan'da aşıklık geleneğini yürütmektedir. 1974'den beri saz çalan Aşık Mutlu'nun ilk mahlası Sefil idi Fakat bu isim yörede iyi karşılanmadığından Aşık Mutlu mahlasını Ayvazoğlu olarak değiştirmiştir.

⁹ HAGEM Arşivi

Aşık Ayvazoğlu, saz çalmayı yakınlarındaki Veysel varlığından öğrenmiş. Söylediği ilk türküleri ilkokulda öğretmenini Ziya Toklu'dan etkilenerek söylemeğe başlamış. Hiçbir usta yanında kalmayan aşığımız genellikle kendi deyişlerini söylerken, Bayburtlu Hicrani, Celali, Erzurumlu Mevlüt İhsani, Reyhani ve Aşık Sümmani'den de söylemektedir. Destan, Güzelleme ve özellikle Atışma söyleyen Ayvazoğlu, kendi derlemiş olduğu Salman ile Gülnigar , Aşık Mevlüt İhsani'den Arzu ile Kanber, Necib ile Telli ve Nihani hikâyelerini bilmektedir. Aşık Ayvazoğlu, Sümmani, Sivas ve yöresinin aşık makamlarını bilmektedir. Aşığın Şeref Varlı (Semali) adında çırağı vardır.

İnsan hakları üzerine yazmış olduğu ve sekiz dörtlükten oluşan şiirinde Türk insanının güzel özelliklerinden bahsetmektedir:

Oku avrupalı tarihten utan
Bu yurdu kazanmış kahraman atam
Bizim şehitlerdir toprakta yatan
Bu mu avrupanın insan hakları

Bu vatan Türk'ündür gelemessiniz
Türk milleti birdir bölemessiniz
Yazılmış tarihi silemессiniz
Bu mu avrupanın insan hakları

Bizler bekçisiyiz aziz vatanın
Üç kıtada izi belli atamın
Görmedi gözü bu avrupanın
Bu mu avrupanın insan hakları

Alparslandan miras kaldı yerimiz
Bin kişiye bedel olur birimiz
Avrupalı bilmem nedir zorunuz
Bu mu avrupanın insan hakları

İmanla doludur Türk'ün yüreği
 Daha unutmadık eski yarayı
 Giremez Ermeni Türk'ün sarayı
 Bu mu avrupanın insan hakları

Göhsünde imanı coşar Türkoğlu
 Dünya engel olsa aşar Türkoğlu
 Sanmayın ki oldu yaşar Türkoğlu
 Bu mu avrupanın insan hakları

Bu soysuz Ermeni niye azıyor
 Binyetmişbir yılı tarih yazıyor
 Avrupalı bize kuyu kazıyor
 Bu mu avrupanın insan hakları

Ayvazoğlu der örnek alın atamdan
 Kalleşler vurmuşlar bizi arkadan
 Avrupalı niye kaldın şüpheden
 Bu mu avrupanın insan hakları

Erzincan'ın Tercan ilçesi Armutlu köyünde 1931 yılında dünyaya gelen Taştan Kartal (Seyfi), evli ve dört çocuk babasıdır.¹⁰

1952 yılının güz mevsiminde Tercan'ın şo dere mevkiinde tarlada çift sürerken tam kuşluk vakti çiftin arkasında giderken o arada bir hayâle dalıyor, bir pir sakallı yanında 13-14 yaşlarında bir kızla yanına yaklaşıyor ve pir-i fani birden kayıplara karışıyor. Daha önce hiç böyle güzel bir kız görmeyen Aşık Seyfi o gün bu gün bu güzel kızın hayâliyle avunarak şiirlerini terennüm etmiştir:

¹⁰ HAGEM Arşivi

Pirin bahçesinde bir güzel gördüm
Aklımı başımdan al edip gitti
Geçmiş çağlar on üç on dört yaşında
Beni bu sevdaya duş edip gitti

Usta görmeyen ve kendi deyişlerini söyleyen Aşık Seyfi Erzincan'ın tanınmış aşıklarındandır. Yokluklar içerisinde geçen hayatını aşağıdaki şiir çok güzel ifade etmektedir:

Yumurta, süt, tereyağı
Görmüyorum ki yiyem kardeş
Ayva turuç bir muz bağı
Yok ki yerim dikem kardeş

Öğleleri az boz çorba
Yoksulluk insana darba
Buğday görmem hakkım arpa
Nasıl pirinç alam kardeş

Portakal, limon, elma
Alamam kusura kalma
Yavrum benle dargın durma
Nasıl gönül görem kardeş

Beş yüz ile sekiz yüze
Bakkal hesaplar o keze
Eksiklikler kırık kuze
Dolmuyor ki dönem kardeş

Bal, reele gücüm yetmez
 Pastırmayla devam bilmez
  ton kömür baha yetmez
 Nerde odun bulam kardeş

Her zğrtlk bana geldi
 Kimi ağlar kimi güldü
 Miskin Seyfi bugün öldü
 Miskin Seyfi bugün öldü
 Kimden kefin alam kardeş

şairin kuşlar ile ilgili olarak yazmış olduğu şiir ilgi çekicidir:

Dünyada bin türlü kuş ismi vardır
 Veraneyi bekleyen baykuş olmasa
 Kumrular Hu çeker bülbül yareli
 Kekliği avlanan şahin olmsa

Marti denizlerin savaş kıralı
 Tavuz kuşunun da bahtı karalı
 İbibik kuşunun tacı kınalı
 Amma yuvasında koku olmasa

Kartal da insan etini sever
 Deve kuşu kendi kendini dver
 Yarasa karanlık gecede tver
 Kargalara meydan veren olmasa

Sıvırcık kışın burada gider
 Leylek de hacılık devasi güder
 Papağan durmadan kırk ayrı eder
 Serçe de yaygara fazla olmasa

Saymakla dostum kuş ismi bitmez
 Kanarya da kafesi evde terk etmez
 Huma kuşunun da feryadı bitmez
 Dertli dertli öten dili olmasa

Ge . Ü . ile başlarmış adı
 Seyfi gizler siz söyleyin bu adı
 Herkesin dudağında kalmıştır tadi
 Bir yılda bir ay kısır olmasa

1934 yılında Sivas'ın Şarkışla ilçesine bağlı Ortaköyünde dünyaya gelden Seyfi Fındık evli ve üç çocuk sahibidir. Seyfi Fındık uzun müddet köyünde Berberlik yaptı. Zamanın yokluğunda ayrıca sağlık konusunda (Dişçilik, iğne vurma ve pansuman yapma) da tecrübeli idi. ¹¹

1970 yılında Ankara'ya taşındı, 1972'de TBMM'de çalışmaya başladı. Halen bu görevine devam etmektedir. 1960 yılında türkû söylemeye başlayan Seyfi Fındık kendi kendine saz çalmayı öğrenmiş ve saz çalmaya askerde iken başlamıştır. Kendi deyişlerini söyleyen aşığı, İlhami Fındık ve İlhan Fındık adlarında iki çırağı vardır.

Şiirleri daha çok kahramanlık üzerinedir. Kıbrıs'a Saygı Destanı adını verdiği şiirinde şair Mehmetçiğe sesleniyor:

Düşün alçak Yunan durmadan düşün
 Ne kadar kaçarsan bağlıdır başın
 Yardımına gelmez senin kardeşin
 Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

¹¹ HAGEM Arşivi

Dini bir uğruna silah sallayan
Kalles Rumlarında kanı çağlayan
Anasıdır, bacısıdır ağlayan
Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

Yürüylim aynı yoldan Girne'ye
Ovadan, bayırdan, çölden Lefke'ye
Saldıralım dört köşeden itlere
Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

O masum yavruya, nasıl kıydınız?
Türk erinin yarasını oyduunuz
Saçın kesip hem ağzına verdiniz
Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

Annen baban bilmiyor mu Türkleri?
Yiğit olur kahramandır fertleri
Süreceğiz bu vatandan itleri
Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

Kahraman ordumuz başta kumandan
Hazır ol vaziyette süngüyü takan
Kıbrıs semasına kimdir yan bakan
Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

Genel Kurmayımız soyadı Sancar
Kükreyip Yununa ateşler saçar
Türk'ün süngüsünden kim olsa kaçs
Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

Kalleş Yunan ihtara sen uymadın
 Masum Türkleri rahat koymadın
 Aşık Seyfi Fındığı nasıl duymadın?
 Vur Mehmetçik fırsat eldeyken vur

1938 yılında Erzincan'ın merkez Günbağı köyünde doğan Müslüm Kumru (Aşık Seyrani) sadece ilkokulu okuyabilmiştir. Aşığın ustası yoktur. Deyişlerini 1968 yılında Ankara Radyosu'nda Günden Güne adlı programda okuyan Seyrani'nin ayrıca yerel bir kaseti de vardır.¹²

Aşık Seyrani eline sazı alan herkesin aşık olamayacağını, aşıklığında bir şerefi olduğunu söylemektedir:

Siz halkıma vardır birçok سوالım
 Bir saz çalan kimse aşık olur mu
 Hep beraber bir meşveret edelim
 Gerçek aşık kimdir herkes bilir mi

Çoğu hasretini çekmiş paraya
 Her şeyini koymuş meşhur olmaya
 Şarkı türkû ile bir çok çalgıya
 Bunların aşığı aşık olur mu

Aşıklığında vardır bir şerefi
 Bir sesi var namdar eder herifi
 İnsanlığı eder ise telafi
 Böyle olanlar hiç aşık olur mu

¹² HAGEM Arşivi

Aldanma canım kardeşim aldanma
 Gırr gırr eden kargayı bülbül sanma
 İçi bozuk olana hiç inanma
 Böyle olan kimse aşık olur mu

Ne aşıklar vardır ve yalan deyil
 İlmine vakıf ol her vasfını bil
 Müslim Seyran der ki sana kabil
 Her haltı yutanlar aşık olur mu

Asıl adı Tahir Yavuzaslan olan Kemâhlı Tahir(1869-1940), Tiryakioğlu Tahir adıyla da tanınır. İstanbul'da medrese öğrenimi görmüş ve Uşşakiye Tarikatı'na katılmıştır. Şeyhi Yazıcıoğlu'ndan sonra, Uşşakiye Tarikatı Şeyhi olmuştur.¹³

Şiirlerinde, ilahi aşk konularını işlemiş ve bunları el yazması bir divanda toplamıştır.

Ozanın divanından bir nefes :

Dervişler ehli muhabbet
 Yollarında yoktur zahmet
 Hakk anlara eder rahmet
 Dervişler safa geldiniz

Dervişler uludan ulu
 Mürşitten içerler dolu
 Biziz Hüsameddin kulu
 Dervişler safa geldiniz

...

¹³ Yurt Ans, s. 2657.

Çayırılı İlçesi'nde doğan Aşık Davut Sulari, aşıklık geleneğinin günümüzdeki temsilcilerindendir. Aşık Beyhani ile birlikte Irak, İran ve Sûriye'de bulunmuş, yurt içinde ve dışında pek çok yerde çalıp söylemiştir. Ezgileştirilmiş bir çok şiiri vardır.

Şiirlerinde din, sevdâ, doğa konuları ağır basar.

Gahnut yaylasından aşarken yolum
Gördüm ki yaralı ağlar bir ceylan
Avcı vurmuş kanları durmaz akar
İnilder, sızılar ağlar bir ceylan

...

İki yavrusu var dağlar maralı
Kudretten kaşı gözü turalı
Meleşirler anaları yaralı
İnilder, sızılar ağlar bir ceylan

...

Asıl adı İbrahim Engin olan Aşık Beyhani Erzincan'ın Çayırılı İlçesi'ne bağlı Verimli Köyü'ndendir. ¹⁴ Öğrenimi yoktur. Küçük yaşta tanıştığı Davut Sulari'yle birlikte İran, Irak ve Sûriye'yi dolaşmıştır. Aşık Davut Sulari'nin etkisiyle dinsel konulara eğilim göstermiştir. Bilinen altı ezgisi ve 197 deyişi vardır. Dili yalın, anlatımı coşkuludur. Dinsel konulara ağırlık verdiği şiirleri yanında, sevdâ üstüne şiirleri de vardır :

Bu deli gönlüme azab eyledin
Ne sordumsa aksi cevap eyledin
Yaktın han-ü manım harab eyledin
Sineme mekanın kurma bir daha

¹⁴ A.g.e. s. 2658.

Derdine düşeni figân eyledin
 Döktün gözyaşımı umman eyledin
 Bağ-ı gülşenimi viran eyledin
 Kapımdan içeri girme bir daha
 ...
 Ozandan bir başka dörtlük :

Muhabbet yoluna ermeyen insan
 O kapıdan içre girmeyen insan
 Dostun divanına girmeyen insan
 Elbet ikilikten alamet olur

Erzincan'ın Çayırılı İlçesi'nden olan aşık Müslüm Akbaba, Aşık Davut Sulari'nin kardeşidir. ¹⁵ Öğrenimini bitirdikten sonra devlet görevine girmiştir. Ezgileştirilmiş pek çok şiiri vardır. Ozanın doğum yeri olan Çayırılı İlçesi için yazdığı bir şiiri :

Bu bağ Çayırılı'nın güllü bağıdır
 Bülbül konmuş öter, dal gelir gider
 Koyun kuzu otlar bahar çağıdır
 Coşkun akar sular sel gelir gider
 ...
 Pancar tarlasında gelinler, kızlar
 Yeşil bir köşede aşıklar, sazlar
 Sabah havasıyla tatlı avazlar
 Yayılır ovaya yol gelir gider

¹⁵ A.g.e. s. 2658.

Çayırılı çimenli bahçesi bostan
Seni gören aşık yazmaz mı destan
Verimli toprağın Pazar bedestan
Mahsûlün çok olur bol gelir gider

I. BÖLÜM

AHMED CEMİL'İN HAYATI – SANATI – EDEBİ KİŞİLİĞİ

AHMED CEMİL OLGUN (1860 – 1937)

Ahmed Cemil, dönemin en bilgili ve yetenekli hocalarından özel dersler almış, zamanının ve muhitinin icaplarına uygun bir karektere sahipti. Araştırma ve inceleme yapmaya çok meraklı idi.

Erzincan halkı tarafından çok sevilen ve saygı duyulan Ahmed Cemil, iyilik yapmayı çok sever, problemleri için kendisine müracaat eden kimselere çözüm yolları gösterirdi. Çok hassas ve şair ruhlu olan Ahmed Cemil, ciddi görünümünün yanısıra mizah ve latifeyi severdi. Derin muhakeme sahibi idi ve eski harflerle güzel yazı yazmada mahirdi.

XX. yy'ın başlarında merkezi Erzincan'da bulunan 4. Ordu Karargâhında askeri katip olarak uzun yıllar görev yapmıştır. Balkan Harbi'ne katılmış olup, savaş dönüşünde Erzincan'da iken I. Dünya savaşının başlaması üzerine Erzurum'a gitmiştir. Orada görevli iken tifo hastalığına yakalanınca Erzincan'a dönmüştür.

Ruslar Erzincan'ı işgal edince bütün ailesi ile önce Sivas'a oradan da Malatya'ya muhacir olmuştur. Ahmed Cemil Malatya'da bulunduğu sırada oğlunun şehadet haberini almıştır. (8Ekim 1916)

Ahmed Cemil 3 Mart 1937 tarihinde 77 yaşında iken bir felci müteakip Erzincan'da vefat etmiş ve Terzi Baba Kabristanı'na defnedilmiştir. İki erkek ve üç kız çocuk sahibi olan Ahmed Cemil'in ebediyete intikalinden iki yıl sonra 1939 yılında Erzincan'da meydana gelen deprem felaketinde eşi, bir kızı, iki damadı ve üç torunu ile birlikte birçok yakını hayatını kaybetmiştir.

Mutasavvıf şair Ahmed Cemil'in şiirleri içerisinde yirmialtı dördlükten oluşan, oğlu " İsmail Hakkı'nın şehadeti haberini aldığımda zuhur eden tuluat" başlığı altında kaleme aldığı şiir divanın en hacimli en hissi duyguların ifade bulduğu dizelerdir.

Ahmed Cemil oğlu Piyade Teğmen İsmail Hakkı (1896- 8 Ekim1916)'yı Erzincan yakınlarındaki Dersim yolunda, bir köye baskın yapan Kürtlerin üzerine yapılan sevkியatta çıkan çatışmada şehit vermiştir. Genç Teğmen daha henüz hayatının baharında, 21 yaşındadır. Şehadet Allah (C.C.) katında çok büyük bir mertebedir. Ne mutludur ki İsmail Hakkı böyle yüce bir mertebeye ulaşmış ve yine ne mutludur ki Ahmed Cemil şehid babası olmuştur.

Aldığı yaradır şehîd yarası
Allah nâra yakmaz şehîd atası
Ben de oldum şimdi şehîd babası
Söylerim Hasbünallahü veni'me'l-vekîl 1. şiir

Bu şehâdet Ahmed Cemil'i çok derin acılara gark etmiş ve onu bir divan yazmaya sevk etmiştir. İsmail Hakkı, Ahmed Cemil'in beş çocuğundan en büyüğüdür. Onun ilk göz ağrısıdır. Şair bu Takdir-i İlâhî karşısında Allahü Teâlâ'ya isyan etmemekte, Yüce Allah'tan sabır dilemektedir:

Bu imiş emr-i Hakk ne gelür elden
Gelmedi bu firkat başka bir yerden
Sabr etmek gerekdir fermân kendinden
Söylerim Hasbünallahü veni'me'l-vekîl 1. şiir

Teğmen İsmail Hakkı'nın ailesinden dini terbiyesini aldığını ve mübarek Ramazan-ı Şerif'te şehadete erdiğini, Ahmed Cemil söylerken Allahü Teâlâ'ya olan inancını bir kez daha tekrar etmektedir:

Tabânca belinde kılıç elinde
 Düşmânı mahvetmek dâim gönlünde
 Allah Allah söyler dâim dilinde
 Ağla gözüm ağla âh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi vâh yavrum deyû 23.şiiir

Üç senedir ordusunu bozmadı
 Kazâyâ asla namâzı kalmadı
 Ramazân'da düşmân şehîd eyledi
 Ağla gözüm ağla enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû 23.şiiir

Ahmed Cemil'in üzüntüsü her ne kadar çok büyük olsa da, bu şehâdetin verdiği hüznün ve mutluluk onda biraradadır:

Herkese nasîb itmez Hakk böyle ni'meti
 Uçdı rûhı buldu Cennet ni'meti 23.şiiir

Ahmed Cemil bu dünyanın fani ve herşeyin geçici olduğunu ve bu dünyaya bel bağlamanın yanlış olduğunu, nöbetin elbet bir gün bize de geleceğini söylemektedir:

Hasret kıyâmete kaldı nideriz
 Fermân-ı Hakk'dır deyû sabrederiz
 Nöbet gelir bir gün göçer gideriz 23.şiiir

Dünyâ bâkî deyû bel mi bağladın
 Ağla gözüm ağla âh Hakkı'm deyû 23.şiiir

Ahmed Cemil'e göre oğlu İsmail Hakkı'nın şehadeti Allahü Teâlâ'nın bir hikmetidir:

Hazret-i Resûl buyurdu îsâbet-i Hakk'dır
 Yavrunun sebep-i mevti enzâr-ı halktır
 Yâ Râb senün bunda hikmetin çokdur 23. şiir

Ahmed Cemil mutasavvıf bir halk şairidir. Şiirlerinden anlaşıldığına göre Vehbi Hayyâtî (Terzi Baba) ve Şemsi Hayâl' (Leblebici Baba) den feyz almıştır. Bu iki mutasavvıf şair Erzincan halkının kalbinde büyük bir yere sahiptir. Nitekim Ahmed Cemil hem Terzi Baba'yı hem de Şemsi Hayâl'i piri olarak kabul etmektedir:

İkimiz sûlb-ı vahidden, zuhûr ettik müzâhirde
 Pîrimiz Vehbi Hayyâtî eder elbet füyûzâtı 7. şiir

Gel ey Ahmed Cemîl sen de çok himmet aldın pîrden
 Gice gündüz şükr eyle ki Hakk itti 'inâyâtı 7. şiir

Ahmed Cemil, her iki Pir'in de elinden tuttuğunu fakat bunun Allahü Teâlâ'nın bir inayâtı ve hikmeti ile olduğunu her seferinde dile getirmekte ve Yaradan'ına şükr etmektedir:

Yıkıldı burc-ı bedenim
 Daha kalmadı eserim
 Şemsi Hayâl, Hayyât elim
 Tutan kim tutturan kimdir 2.şiir

Hüdâ'dır cümle Yaradan
 Kamu mahlûkı söyleden
 Ahmed Cemîl çık aradan
 Söyleten kim söyleyen kimdir 2. şiir

Sakın bana sorma işbu kalmadan
 Bende beni bilmem sekr halimden
 Şemsi Hayâl tutdu Cemîl elinden
 Hayyât' tan himmet alan ben oldum 5. şiir

Ahmed Cemil, Vehbi Hayyâti ile Şemsi Hayâl isimlerini şiirlerinde
 birarada zikretmektedir. Her fırsatta kendilerinden bahdsedilen Vehbi Hayyâti
 ve Şemsi Hayâl, Erzincanlılar'ın gönlünde taht kurmuş iki büyük zattır:

Bu fânîye Cemîl meğer aldandın
 Gelüb gidenlerden çok ibret aldın

Şems ile Hayyât'dan sen himmet aldın 19. şiir

Değildir bu senin kârın, bu sözi söylemek Ahmed
 Mürşid-i Şems ile Hayyât, idübdür himmet erzân 6. şiir

II. BÖLÜM

AHMED CEMİL'İN ŞİİRLERİNİN MUHTEVA YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

DİN VE TASAVVUF

Aşık Ahmed Cemil mutasavvıf bir şairdir. Kendisinin dönemin en bilgili ve yetenekli hocalarından dersler aldığını ve bir medrese tahsilinin bulunduğunu bilmekteyiz.

Şiirlerinin pek çoğunu dini ve tasavvufi terimlerle süsleyen Ahmed Cemil'in akıcı bir üslubu vardır. Devrine göre oldukça açık ve anlaşılır bir dille şiirlerini kaleme alan şairin yaşadığı döneme bakılırsa, bu dönem oldukça hassasiyet arz etmektedir. Çünkü bu dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş ve Cumhuriyet döneminin başlangıcıdır. Netice itibariyle bir geçiş dönemi olduğu vech ile şiirler oldukça açık bir mâhiyet arz etmektedir.

Böylesine din ve tasavvufi terimlerle yoğrulmuş bir divanı anlamak, tabii ki bazı dini ve tasavvufi terimleri bilmeyi ve bu konuda bazı bilgilere vakıf olmayı gerektirir.

Şiirlerinden anlaşıldığına göre aşık Ahmed Cemil saz değil bir söz ustasıdır.

A. DİN

Allah (CC): Ahmed Cemil, Allah Teâlâ'yı şiirlerinde çok sık olarak zikretmektedir. Çünkü yüce Allah Teâlâ derdi ve dermanı veren, bağışlayan, lutf eden, azab eden, çok esirgeyen, biz kulları el açtığında geri çevirmeyen, herşeye can verendir. O'nsuz hiçbir şey varolamaz. Bütün kainatın tek gerçeği O'dur.

Ahmed Cemil hemen hemen bütün şiirlerinde O'na yakarmakta, kendisini affetmesini istemektedir:

Cemîl'in günâhı çokdur
Uhûd dağından artukdur
Ricâsı afv vü rahmettir
Biri nefis, biri dünyâ yüzünden 17. şiir

Ahmed Cemil Allah Teâlâ'ya hamd ve şükretmekte ve kerametın ancak Hak Teâlâ'nın rızası ve afvı olduğunu söylemektedir:

Hudâ'ya hamd ü şükr idüb biraz müddet edip hidmet
Alırsın bunda çok ecir eder Allah inâyâtı 7. şiir

Taleb ancak rızâ-yı Hakk kerâmet
Gice gündüz çalış zikre devâm it
Sivâdan yan olmaktır kerâmet 3. şiir

Gel ey Ahmed Cemil sen isrâf it
Hudâ'nın afvıdır ancak kerâmet 3. şiir

Aşık Ahmed Cemil divanında Allah Teâlâ'nın şu sıfatlarına yer vermektedir: Süphân, Rahmân, Mevlâ, Hâlik, Hallâk, Hazret-i Hakk, Hazretiullah, Hudâ, Hû, Rab, Ganî, Yezdân, Cenâb-ı Hakk, İlâhî, Hakk Teâlâ, Rabbân, Kayyum, Gaffâr, Rezzâk, Gafûr, Celle ü A'la, El-Hakk, Celîl, Kahrâr ve Vedûd.

Kadre mukadder buyurdu Süphân
Ezel takdîr itse bu işi Rahmân 1. şiir

Etmezem Hudâ'dan nefsimi tenkîl
Her işimde bana Allah'ım vekîl 1. şiir

Gice gündüz sular çağlar
 Gözeler akıdır dağlar
 Hû çeker dâimâ bağlar
 Hû çeken kim çektiren kimdir 2. şiir

Gice gündüz sular Hakk diyüb çağlar
 Gördükçe ibreti alan ben oldum 2. şiir

Yâ İlâhî sen beni bir ferde muhtâc eyleme
 Her umûrda sen vekîlsin gayre muhtâc eyleme 5.şiir

Melekler : Sözlükte haberci ve kuvvet manalarına gelir. Çokluğu melâikedir. Dişi ve erkek değildirler, yemezler, içmezler, uyumazlar. İlahi emirlerin gerçekleştirilmesinden sorumludurlar. Allah Teâlâ bunlara kudret vermiştir. Daima tesbih ve zikir içindedirler.

Melekler Allah Teâlâ'nın izni ile insanlara şefâ'at edebilirler (Necm:53/26). Melekler mü'minler için Allah Teâlâ'dan afv dileyebilirler. Bu konuda Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: "Karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size istiğfar eden Allah(C.C) ve meleklerdir." (Ahzâb:33/43)

Ahmed Cemil'in şiirlerinde melekler yardım vasfına sahip birer kurtarıcıdır. Şair Allah Teâlâ'dan çekilen zorluklar karşısında meleklerini göndermesini ister:

Nusreti bezl eyle yâ Allah
 Melekleri gönder yâ Allah 24. şiir

Cebrâîl:Allah Teâlâ'nın kulu manasına gelmektedir. İlahi sırları ve emanetleri taşımakla görevli olduğu için Allah Teâlâ'ya diğer üç melek(Azrâil, İsrâfîl, Mikâîl)'ten daha yakındır.

Hız. Muhammed(s.a.v.)'e vahiy getiren meleğin adının Cebrâîl olduğunu Kur'ân-ı Kerîm haber vermektedir(Bakara:2/97). Cebrâîl Kur'ân-ı Kerîm'de Cibrîl olarak geçmektedir.

Aşık Ahmed Cemil divanında Cebrâîl'in ismini şu şekilde anmıştır:

Ahaddır zâtı yokdur bir 'adîl
Gönderdi İhlâs'ı olmuştur defîl
Getürdi anı Hazret-i Cibrîl
Birliğine îmân eden ben oldum 5. şiir

Kâinâtı var iden Hallâk'ı bağlar başımız
Cebrâîl getürdiği Kur'ân'ı bağlar başımız 45. şiir

Azrâil : Ölüm meleği. Kerrûbiyyûn denilen dört büyük melekten biri olup (Cebrâil,İsrâfil,Mîkâîl) Allah Tela tarafından canlıların ruhunu almakla görevlendirilmiştir. Rivayete göre Allah (C.C.) Hz. Adem'i yaratacağı zaman sırasıyla bu dört meleğe yeryüzünün çeşitli bölgelerinden toprak almalarını söylemiş, ilk üçü toprağın inleyişine ve yalvarmasına dayanamayıp elleri boş dönünce sıra Azrâil'e gelmiş. Azrâil yere, bunun bir emir olduğunu ve Allah (C.C.)'in emrini yerine getirmek zorunda bulunduğunu söyleyerek, onun yalvarmalarına önem vermeden torağı alıp getirmiş. Allah (C.C.) da bundan sonra onu can alıcılık ile görevlendirmiş.

Ahmed Cemil Azrâil'in can alıcılık özelliğini şiirlerinde dile getirerek, kabir içindeki halinin nice olacağını düşünmektedir:

Azrâil gelür rûhumı alur
Kabir içinde halim bilmem nice olur 44.şiir

Kıl tefekkür Mevlâ'ya ciğerin eyle kebâb
Azrâil karşıma gelir beyd olunur dü-lübâb35. şiir

Kitaplar

Kur'ân : Kur'ân-ı Kerîm önce Allah Teâlâ'dan başka kimsenin bilmeyeceği bir şekilde Levh-i Mahfûz denilen bir yere indirilmiştir. İkinci olarakda Levh-i Mahfûz'dan dünya semasındaki (yere yakın olan gök) Beytül-izzete veya el-Beytül Ma'mûr'a indirilmiştir.

"Biz onu Kadir Gecesi indirdik" (Kadir:1), "Biz onu mübarek bir gecede indirdik" (Duhân:3) ve Kur'ân'ın indirildiği Ramazan ayı, (Bakara:185) ayetleri Kur'ân'ın Ramazan ayının gecelerinin birinde indirildiğini gösterilmektedir.

Kur'ân-ı Kerîm 144 sûre 6666 ayetten meydana gelir. Bütün insanlığa gönderilen Kur'ân-ı Kerîm Hz. Ebubekir zamanında çoğaltılarak dünyanın değişik yerlerine gönderilmiştir.

Ahmed Cemil Kur'ân-ı Kerîm'i okumuş, her müşkülünü ona bağlamıştır:

Okudum Kur'ân-ı tefsîr ittim âyeti
İrsâl ider melekleri virir kendi nusreti 12. şiir

Hakk seni öğmüş yaratmış Rahmetü'l Alemin
Nutk-ı pâkin vahyi Hakk'tır Kur'ân'da eyler nidâ 57. şiir

Kâinâtı var iden Hallâk'ı bağlar başımız
Cebrâîl getürdiği Kur'ân'ı bağlar başımız 45. şiir
Eylemişiz îmân sâ'at-i la yüsteahhirâne
İrci'i ilâ rabbike raziyyeten marziyyeten emr-i Kur'ân'a 4. şiir

Peygamberler

Adem : Adem, insan türünün babası(ebu'l-beşer) ve ilk peygamberdir.

Adem Peygamber, biri cennette, diğeri bu dünyada olmak üzere iki ayrı hayatı tatmış bir varlık olarak Kur'ân'da tanıtılmaktadır: "Ey Adem, sen ve eşin cennette otur dedik... 2/34", "Şeytan bu ikisini oradan (cennetten) kaydıldı ve kendilerine özgü halden onları çıkardı. Bizde haydi kimimiz kimimize düşman olarak aşağıya inin o cennetten ve size belli bir süre yeryüzünde birleşme ve oranın imkanlarından yararlanma imkanı verildi dedik. 2/36"

Kur'ân'ın ifadelerine göre, Adem her ne kadar yasak ağaçtan yemek sûretiyle Allah Teâlâ'nın emrine karşı gelmiş ise de, bu davranışının yanlışlığını görerek tevbe etmiş ve tevbesini Allah (C.C.) kabul etmiştir. Şöyle ki, "Adem ve Havvâ'nın Rabbi, 'Ben size o ağacı size yasaklamamış mıydım? Şeytân'ın size apaçık bir düşman olduğunu söylememiş miydim?' diye seslendi, Adem ve Havvâ, Allah (C.C.)'ın bu seslenişine cevap olarak, "Rabbimiz biz kendimize haksızlık ettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan kuşkusuz zarara uğrayanlardan olacağız" dediler. 7/22-23.

Ahmet Cemil bizlerin de cihana Adem gibi geldiğini ve insanın binasının çâr-anâsır olduğuna dikkat çekmektedir:

Adem gibi geldik biz de Cihâna
Gelmek için dane oldu bahâne 4. şiir

Bu insânın binâsı çâr anâsır
Virüb Allah çok Adem'e kerâmet 3. şiir

Süleyman : Dâvud Peygamberin oğlu olan peygamber. Kur'ân-ı Kerîm'de adı geçen yirmibeş peygamberden biridir. İsrailoğullarının hem peygamberi hem de kralıdır. Babasının ölümü üzerine tahta geçmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'e göre, Hz. Süleyman iyi kuldur, daima Allah Teâlâ'ya yönelmiştir, Allah (C.C.) katında yüksek bir makamı ve güzel bir istikbali

vardır, hayvanlara ve cinlere hükmetmiş, hayvanların dilinden anlamıştır. (Sad: 38/30; Sebe: 34/12; Neml: 27/16)

Ahmet Cemil, Hz. Süleyman'ı insan ve cinlere hükmetmesini telmih yoluyla zikretmiştir.

Süleymân gibi hükm ettin cin ü insâna 4. şiir

Nûh : Nûh A.S., Hz. İdris'in torunudur. Hz. İdris göğe çekildikten sonra ademoğulları doğru yoldan ayrıldılar ve putlara tapmaya başladılar. Cenab-ı Hak onlara Nûh a.s.'ı gönderdi. Hz. Nûh nice yıllar kavmini imana davet etti. Sonunda ümitsizliğe düştü ve onlara beddua etti. Duası kabul oldu ve "Gemi Yap" diye Allah Teâlâ tarafından kendisine vahiy geldi.

Nûh A.S. gemiyi yapıp bitirince Allah Teâlâ ona ailesi ve inanlarla birlikte gemiye binmesini ve her çeşit hayvandan ve diğer canlılardan birer çift almasını emretti.

Kur'ân-ı Kerîm'de: "Bunun üzerine biz de gök kapılarını boşanan slarla açtık. Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık. Her iki su, belirtilen bir ölçüye göre birleşti."(Kamer:11-12)

Hz. Nûh ve onunla iman edenler levhalardan perçinleşerek yapılmış gemiye binerek Allah Teâlâ'nın muhafazası altında akıp gitmişlerdi. Tufan ise Allah Teâlâ'nın takdir ettiği sürece devam etmiştir. Nihayet Allah Teâlâ "Ey arz suyunu yut ve ey gök, yağmurunu tut" (Hud:44) emri ile tufan sona ermiş, gemi ise Cudi 'ye oturmuştur.

Nûh a.s. aşık edebiyatında daha çok tufan ve deniz ile birlikte anılır. Ahmed Cemil de telmihen bu olayı dile getirir:

Nûh gibi düştük bahr-ı tûfâna 4. şiir

Zekeriya : İsrailoğulları peygamberlerindendir, Süleyman peygamberin neslindedir. Beyt-i Mukaddes de Tevratı yazan ve kurban kesen odur. Hz. Meryemin dayısıdır. Hz. Meryem onun himayesinde büyümüştür. Çok ihtiyar yaşındayken oğlu Yahya dünyaya geldi. Şehit edilişi hakkında iki rivayet vardır. Birinci, Yahudilerin Hz. İsa'nın babasız doğması üzerine onunla Meryem hakkında çıkardıkları dedikodudur; ikincisi ise Yahya'nın öldürülme fermanı çıkınca ona yardım etmesidir. Rivayete göre düşmanlarından kaçıp bir kavak ağacının içine gizlenmiş, ancak eteği dışta kalmış, Şeytan da bunu Yahudilere gösterince onlarda kavak ağacıyla birlikte onu testereyle kesmişler, bu sırada Zekeriya yüz yaşıdaymış. Kur'ân-ı Kerîm'de onun hakkında yirmi kadar ayet vardır. (Al-i İmrân/18,19,25,41,57, En'âm/85, Meryem 2-10, Enbiyâ/89).

Zekeriya gibi düştük taht-ı arâna 4. şiir

Yûnus : İsrailoğulları peygamberlerindendir. Musul dolaylarında bulunan Ninova şehri halkına gönderildi. Halkına Allah Teâlâ'nın azabını haber verdiyse de halkı aldırış etmedi, O da öfkenelerek Dicle kenarına indi ve bir gemiye kimseden habersiz bindi. Yûnus peygamber gemiye Allah Teâlâ'nın izni olmadan bindiği için bir müddet sonra gemi yürümedi. Gemiciler onu denize attılar. Büyük bir balık gelip onu yuttu. Yûnus çok pişman oldu ve Allah Teâlâ'dan af diledi. Balığın karnında kırk gün tevbe etti sonunda Allah (C.C.)'in affetmesi sonucu balık onu sahile çıkarıp bıraktı.

Ahmed Cemil kendisinin de Yûnus gibi bahr-ı ummâna düştüğünü söylemektedir:

Yûnus gibi düştük bahr-ı ummâna 4. şiir

İdris : İdris A.S. Hz. Adem ve oğlu Şid'den sonra kendisine nübüvvet verilen ilk insandır. İlk defa kalemi kullanan, elbiseler dikip giyen odur. İdris

A.S. yeryüzünde 82 yıl yaşamıştır. Daha sonra Kur'ân'ın da ifade ettiği gibi "yüce bir mevkîe yükseltilmiştir" (Meryem:57)

İdris Aleyhisselam'ın Allah Teâlâ katında yüce bir mevkîe yükseltilmesini, Ahmed Cemil telmihte bulunmuş ve aynı şeyi kendisi için de istemiştir:

İdris gibi girdik biz de Cinân'a 4. şiir

Mûsâ : Mısır hükümdarı Firavun'a bir kahin "İsrailoğulları'ndan bir çocuk doğacak ve senin devletinin yıkılmasına sebep olacak" demişti. Firavun, bundan ürküp İsrailoğulları'ndan doğan çocukları öldürtmeye başladı. Hz. Musa'nın annesi oğlunun ölümünü engellemek için bir sandık yaptırır ve onu Nil nehrine bu sandığın içine koyarak bırakır. Firavun'un karısı Asiye, Musa'yı görünce onu sever ve öldürülmesine mani olmak için saklar. Musa A.S. a süt verirler ama içmez, süt anneleri getirirler emmez. Ülke çapında süt annesi arandı. Hz. Musa'nın ablası saraya gelerek "Sizin için bu çocuğu emzirip besleyecek, onu iyice eğitecek aile halkını size tavsiye edeyim mi?" dedi (Kasas:12) Teklif olumlu karşılandı. Kur'ân bu gerçeği şöyle ifade etmektedir:

"Böylece, Musa'yı tekrar anasına dödürdük ki, gözü aydın olsun, üzülsün, Allah(C.C.)'ın dininin hak olduğunu bilsin ne var ki onların çoğu bu gerçeği ve taşıdığı hikmeti bilmezler". (Kasas:13).

Musa, delikanlılık çağına gelip rüşdüne erince, Allah Teâlâ ona hikmet ve ilim verdi. Halk arasında iyilik ve güzel ahlâkıyla maruf oldu. Daha sonra Firavun'un gazabından çekinerek Mısır'dan ayrıldı. Medyen'e gitti. Burada Hz. Şuayb'ın on yıl süreyle çobanlığını yaptı ve kızıyla evlendi. Musa Mısır'a dönerken Tûr Dağı'nda Allah Teâlâ kendisiyle sohbet edip peygamberlik verir. Firavun'u hak dine davet eder. Bir gece İsrailoğulları'nı alarak Mısır'dan uzaklaştırır. Firavun ve askerleri peşine düşer. Hz. Musa elinde her zaman taşıdığı meşhur asasını, aldığı ilahi emir üzerine Kızıldeniz'e vurur, deniz bir

anda ayrılıp yol haline gelir. Hz. Musa ve İsrailoğulları'nın denizden geçtiklerini gören firavun ve ordusu onları takip eder, Allah Teâlâ Hz. Musa a.s.' a asasını denize vurmasını tekrar emreder, deniz kabarır, Firavun ve askerleri boğulur.

Hz. Musa'nın Tûr Dağı'nda Allah Teâlâ ile hiçbir aracı olmaksızın konuşması edebiyatımızda çokça çeşitli hikâyelere ve şiirlere konu olur. Ahmed Cemil de Hz. Musa'nın yaadığı bu olaya tehmiş yaparak aynı olayı kendisi yaşamış gibi ifade eder:

Mûsâ gibi çıktık Tûr'da divâna 4. şiir

Dâvud : İsrailoğulları'nın hem peygamberi hem de kralıdır. Hz. Mûsâ'dan sonra kendisine ikinci büyük kitap verilen peygamberdir. Kendisine "Zebûr" verilmiştir. Hz. Dâvud'un sesi çok güzel olduğundan güzel kasideler okurdu. Bugün de güzel seslilere dâvudi sesli denilmektedir. Hz. Dâvud Zebûr'u okuyunca uçan kuşlar en yakın yere konar, onu dinler ve onunla birlikte sözleri tekrar ederlerdi. Hatta buna dağlar da iştirak ederdi. (El Enbiyâ : 21/79, Sad : 38/18, Sebe : 34/10).

Demiri yumuşatmak ve ondan zırhlar yapmak da Hz. Dâvud'a verilmiş bir özelliktir.

Dâvud gibi aşık oldum kûbâna 4. şiir

Halil İbrahim : Hayatı ve kıssaları hakkında Kur'ân-ı Kerîm'de geniş malumat vardır (Bakara:127, En'âm: 74-79, Enbiyâ: 58-70, Saffat: 9-07, İbrahim: 37, Hud: 73, Zariyât: 130, Nahl: 123).

İbrahim peygamber sofrasında misafir olmadığı zaman yemek yemezmiş. Misafir olunca da herşey bereketlenir ve bollaşmış. Bu nedenle

onun adı bereket ile birlikte anılır (Halil İbrahim bereketi veya sofrası). Beytullah'ı oğlu İsmail ile birlikte bina etmiştir.

Hiz. İbrahim Nemrûd tarafından ateşe atılmış, bu sırada Allah Teâlâ "Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve esenlik ol" (Enbiyâ 69) buyurdu ve Hiz.İbrahim Nemrûd'un ateşinden kurtuldu.

Hiz. İbrahim'e ateşe atılması ve bereketi ile birlikte telmih yapılır:

Halil gibi biz de düştük nîrâna 4. şiir

Halil istedi evlâdı
Hudâ İsmâîl'i verdi
Cennetten koç fedâ geldi
Getüren kim gönderen kimdir 2. şiir

İrfanda afv ider Hakk kabul olunur dilek
Beytullah'ı İbrahim'e yaptıran Rahmân'a bağlar başımız 45.şiir

İsmâîl : Hiz. İbrahim'in ilk oğlu olan peygamberdir.

Hiz. İbrahim bir çocuğu olursa onu Allah Teâlâ'ya kurban edeceğini söylediği için onu kurban etmek için hazırlar. İsmâîl büyük bir teslimiyet gösterdi. Hiz. İbrahim bıçağı birkaç kez sürüttüğü halde kesmedi O sırada Cebrâîl bir koç ile geldi. Kurban olarak o koçu kesmesini söyledi. İslamiyet'teki kurban hadisesi de bu olayın bir hatırasıdır. İsmail peygamber babasının şeriatlıyla amel eden bir peygamberdi.Yemen'de Amelika kavmine peygamber oldu.

Edebiyatımızda Kâbe, Zemzem ve kurban dolayısıyla telmih yapılarak anılır.

Ahmed Cemil, Hz. İsmail'in kurban ediliş olayına telmih yapar:

İsmâîl'i verdik biz de kurbâna 4. şiir

İsâ : İsrailoğulları'nın son peygamberi, kendisine İncil indirilmiştir. İsâ peygamber bir mucize olarak Hz. Meryem'den babasız olarak doğdu. Bu olay Kur'ân- Kerîm'de teferruatıyla anlatılır (Meryem/16). Hz. İsâ, Cebrâîl'in Meryem'e üflediği ruhtur. Bu nedenle neye dokunsa ona can verir, ölüleri diriltirdi.

Edebiyatımızda Hz. Meryem'in İsâ'ya gebe kalışı, doğumu esnasında ve bebekken gerçekleşen olağanüstü haller, peygamberlik mucizeleri, özellikle elle dokunması ve nefesi ile körlerin gözünü açması hastaları iyi etmesi ölüleri diriltmesi, dünyaya değer vermemesi, bir merkep sırtında gezmesi, kendi söküğünü kendi dikmesi, ölmeyip göğe çekilmesi, 4. kat gökte bulunması, maddeden arınmış olması ve hiç evlenmemesi v.s. birçok yönlerden eski şiirimizde çeşitli hayâl ve sembollere konu olmuştur.

İsâ gibi düşdük kayd-i bendâne 4. şiir

Yakup : İbrahim Peygamber'in torunu ve İshak Peygamber'in oğludur. Eyüp peygamber onun yeğeni olur. Babası İshak'ın vefatından sonra Ken'ân ilinde kalıp yerine geçti. Allah Teâlâ ona peygamberlik verdi. Dayısının iki kızıyla evlenmiş ve bunlardan oniki oğlu dünyaya gelmiştir. Oğulları içinde Yûsuf ile Bünyamin aynı anneden doğmuşlardır.

Oğlu Yûsuf'u kardeşlerinin kuyuya atmasıyla hasretinden yıllarca ağlamış ve ağlamaktan gözleri kör olmuştur. Ömrünün sonunda Yûsuf'un yanında rahat bir hayat sürmüştür. Hz. İbrahim'in yanında gömülüdür. Edebiyatımızda daima Yûsuf ile beraber anılır.

Ahmed Cemil'de Yakup peygamberin çektiği ızdırabı ve Hz. Yûsuf'un zindana atılışına telmih yapar:

Yakup gibi düştük biz de ahzâna
Yûsuf gibi düştük biz de zindâna
Kul olmuştuk biz de mülk ü Rabbân'a
Çarpılmıştık biz de Mâh-ı Ken'ân'a 4. şiir

Yakup gibi ben de düşdüm ahzâna
Kimseler dayanamaz böyle hicrâna 23. şiir

Yakub düşmüştür ahzâna
Ulaşsa mâh-ı Kenan'a
Ahırkâr Mısır-ı sultâna
Giden kim götürren kimdir 2. şiir

Yûsuf : Yakup peygamber'in oğludur. Hz. Yûsuf kardeşlerinin kendisini kıskanması üzerine kuyuya atılır. Sonra geri dönüp onu kervana köle diye satarlar. Kervan onu Mısır'a götürür. Burada Maliye Bakanı Aziz tarafından satın alınır. Yûsuf'un eşi emsali olmayan güzelliği Aziz'in karısı Zelîhâ'yı büyüler. Hz. Yûsuf, Zelîhâ'nın isteklerini reddeder. Hz. Yûsuf, Zelîhâ'nın bir oyununa gelerek zindana atılır. Nihayet Mısır hükümdarının gördüğü bir rüyayı da doğru tabir etmesi üzerine, zindândan çıkarılarak maliye bakanlığına getirildi. Hz. Yûsuf'un kardeşleri Mısır'a gelirler. Hz. Yûsuf, kendisini onlara tanıtmayı, babasına onlar vasıtasıyla gönderdiği gömleği gözlerine sürmesiyle gözlerinin açılması ve bütün aile efradını yanına alarak Mısır'da yerleşmeleriyle sona erer.

Ahmed Cemil Yûsuf ve Zelîhâ kıssasına telmih yapmıştır :

Yûsuf kuyuya atıldı
 Sonra kul deyû satıldı
 Kardaşlarından kurtuldu
 Satan kim sattıran kimdir 2. şiir

Zelîhâ itdi sû niyet
 Yûsuf'tan gitmedi ismet
 Hıfz eyledi anı Hazret
 Hıfz olan kim ettiren kimdir 2. şiir

Kardaşları hep geldiler
 Hata ittik biz didiler
 Afvını rica kıldılar
 Afv iden kim ettiren kimdir 2. şiir

Yakub düşmüştür ahzâna
 Ulaşsa mâh-ı Ken'ân'a
 Ahırkâr Mısır'ı Sultâna
 Giden kim götürren kimdir 2. şiir

Ahmed Cemil oğlu İsmail Hakkı'nın şehâdetiyle derinden sarsılmış,
 evladını yitiren Yakup Peygamber gibi feryad figan etmiştir:

Biz de Yakub gibi olduk
 Cigerpâreden ayrıldık
 Gice gündüz feryâd kıldık
 Ayıran kim ayrılan kimdir 2. şiir

Eyyûb : Sabır timsali olan peygamber. İsrailoğulları'ndan olup İshak Peygamber'in torunudur. Çok zengin olduğu, Şam taraflarında birçok emlake sahip bulunduğunu, Rahime adında bir hanım ve birçok evladı olduğu, kısacası dünya saadetine malik olduğu için Allah Teâlâ onu imtihan etmek

istedi. Malı ve mülkü elinden gitti, o şükretti. Evlatları birer birer öldü, o sabretti. Hastalandı vücudunda yaralar açıldı, hatta yaralarına kurt düştü, yine sabretti. Sonra Allah Teâlâ'nın emriyle ayağını yere vurdu ve fışkıran sûdan içip yıkanarak, bütün dertlerinden, hastalıklarından, yaralarından kurtuldu."Eyyûb sabrı" dillerde mesel olmuştur.

Nitekim Kur-an'ı Kerîm bu hususu şöyle anlatır:

"Doğrusu biz onu sabırlı bulduk, o ne güzel kuldu. Gerçekten o tamamen Allah'a yönelmişti"(Sad:44)

Ahmed Cemil de oğlunun şehâdetiyle gelen acısına Allahü Teâlâ'dan sabır dileyerek hep şükretmiş (Eyyûb Peygamber gibi),bulunduğu durum karşısında hiç isyan etmemiş, Allahü Teâlâ'yı dilinde tesbih etmiştir :

Eyyûb makâmı Hakk bize verdi
A'zâlarım yara oldu delindi
İsm-i zâtı giderir gam ile derdi
Söylerim Hasbünallahü venî'mel-vekîl 1. şiir

Hz. Eyyûb'dan açılmış yolun
Vehbi Hayyât senin olmuştur pîrin 33. şiir

Muhammed (Mustafâ-Resûl-Resûlullah) : İslam peygamberi, Hz. Muhammed doğduğu zaman daha önceden annesinin gördüğü bir rüya sebebiyle Muhammed adı verilmiştir. Süt annesinin yanında altı yaşına kadar kaldıktan sonra Mekke'ye getirilip ailesine teslim edildi.6 yaşında annesi Hz. Amine vefat etti. Sekiz yaşına kadar dedesi Abdülmuttalib'in yanında kaldı. Onun ölümünden sonra da amcası Ebu Talib onu yanına aldı.

Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine peygamberlik gelinceye kadar herkes tarafından çok seviliyor, takdir ediliyordu Asla yalan söylemeyen

doğruluk ve dürüstlüğü ile Muhammed'ül-Emin ünvanına layık görülen bir genç, herkese karşı şefkat ve merhamet hissi ile dolu bir insan olan Hz. Muhammed, inanç ve ibadetlerinde de diğer insanlardan farklı idi. Hz. Muhammed kırk yaşlarında iken peygamberliğin ilk vahyini alır.Yirmiüç senelik peygamberlik hayatında, durmadan dinlenmeden çalışmış, insanları İslam Dini'ne davet etmiştir. Çok muhalefet görmesine rağmen hiç yılmamış, zalimlere karşı, Allah (C.C.) tarafından cihad vermekle mükellef kılınmıştır, tevazu sahibidir. O, insanlar arasında zengin-fakir, asil-köle şeklinde bir ayırım yapmaz; yapılmasını da hoş karşılamazdı.

Türk İslam topluluklarında birçok adlar ve sıfatlarla anılmıştır. Ahmed Cemil divanında Peygamber efendimiz çokça anılmış, pek çok sıfatlarına yer verilmiştir:

Sultânü'l Enbiyâ bu ahde vekîl
Söylerim Hasbünallahü veni'mel-vekîl 1. şiir

Necât bulur bu ümmet Fahr-i Alem hürmeti
Hakk Teâlâ vire dâim işinize sîreti 12. şiir

Hazret-i Resûl buyurdi isâbet Hakk'dır
Yavrunun sebep-i mevti enzâr-ı halkdır 23. şiir

Lutf it bize Yâ Râb gönder Cinâna
Şükr ü ümmet kıldın Fahr-i Zîşâna 4. şiir

Resûl çün öyle buyurdu
Salât-ı Mi'râcı duyurdu
Mü'minler namâza turdu
Kılan kim kıldıran kimdir 2. şiir

Nûr-ı aynım ol Muhammed Mustafâ
Çâr- yâr cümleten hep asfiyâ 31. şiir

Hakk seni öğmüŖ yaratmış Rahmetü'l-Alemin
Nutk-ı pâkin vahyi Hak'tır Kur'ân'da eyler nidâ 57. şiir

Dört Halife

Ebu Bekir (Sıddık) : İslamiyet'i kabul eden ilk dört kiŖiden birisidir. Peygamber Efendimiz'in yakın dostudur. Dört büyük halifenin birincisidir. Mi'râc hadisesini duyduğu zaman hemen inandığı için Sıddık lakabını almıştır. Vefatında (634) Peygamber efendimizin yanına defnedildi. Ahmed Cemil dört halifeyi birarada anmıştır, ayrıca dört halifenin yirmi divanda tek bir beyitte ve bir defa geçmektedir:

Fedâ rûhum Ebu Bekr, Ömr, Osman, Ali merdâne
Hasan, Hüseyin, Hamza ve Abbas ol Ŗehîdâne 4. şiir

Ömer : İslamın ikinci halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kiŖiden biridir. On seneyi aşkın bir zaman yürüttüğu halifeliğı döneminde asla adaletten ayrılmadı. Bu yüzden kendisine "Faruk (Haklıyı haksızdan ayıran)" lakabı verildi. Türbesi Hz. Ebu Bekir'in yanındadır.

Ahmed Cemil divanında dört halifenin dördünü de saygı ve inancı itibariyle birbirinden ayırmamış Hz. Ömer'i de diğerkleriyle beraber zikretmiştir:

Fedâ rûhum Ebu Bekr, Ömr, Osman, Ali merdâne
Hasan, Hüseyin, Hamza ve Abbas ol Ŗehîdâne 4. şiir

Osman : İslam'ın üçüncü halifesi olup hayatında cennetle müjdelenen on kiŖiden biridir. Hz. Muhammed (S.A.V.) 'in iki kızı (Rukiye ve Ümmü

Gülsüm) ile evlendiği için “ Zü'n-Nûreyn (İki nur sahibi)” ünvanıyla anılır. 82 yaşındayken Kur'ân okurken şehid edildi.

Ahmed Cemil, dört halifenin aziz hatırasına hürmeten yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, divanında dört halife birarada anılmıştır.

Fedâ rûhum Ebu Bekr, Ömr, Osman, Ali merdâne
Hasan, Hüseyin, Hamza ve Abbas ol şehîdâne 4. şiir

Ali : Dört büyük halifenin sonuncusû (598-661) Hz. Muhammed (S.A.V.)'in amcazadesi ve damadıdır. İslam dinin kabul eden ilk dört kişiden biridir. Peygamber efendimizin kızı Hz. Fatıma'dan, Hasan, Hüseyin ve Zeynep adlı üç çocuğu olmuştur.

Ahmed Cemil divanında yukarıda da ifade edildiği üzere diğer üç halife ile birlikte aynı beyitte adı zikredilmiştir.

Fedâ rûhum Ebu Bekr, Ömr, Osman, Ali merdâne
Hasan, Hüseyin, Hamza ve Abbas ol şehîdâne 4. şiir

Mûcib-i Çâr-Yâr ol ki
İçersün Ab-ı Kevser'den 32. şiir

Nûr-ı aynım ol Muhammed Mustafâ
Çâr-Yâr cümleten hep asfiyâ 31.şiir

Diğer Kutsal Kişiler

Hasan : Hz. Ali'nin büyük oğlu Peygamberimizin torunudur. Lakabı Müctebâ'dır. İslam halifelerinin beşinci, Oniki İmam'ın da ikincisidir. Daha çok kardeşi Hüseyin ile birlikte anılır:

Fedâ rûhum Ebu Bekr, Ömr, Osman, Ali merdâne
Hasan, Hüseyin, Hamza ve Abbas ol şehîdâne 4. şiir

Hüseyin : Hz. Ali'nin oğlu ve Peygamber efendimizin torunudur. Oniki İmam'ın üçüncüsü olarak bilinir. 628 yılında doğdu ve 683 yılında Muhareminin onuncu günü Kerbela'da şehid edildi.

Hem Hasan ol Hüseyni bâ-safâ'
Yardım idüb ümmete ittirirler çok safâ' 31.şiir

Gele rûhu Hasan Hüseyin umûm gazi şehîdânla
Uralar kâfire şemşîr heb olalar hâk ile yeksân 6.şiir

Ahmed Cemil şehid olan İsmail Hakkı'nın ruhunun Hasan ve Hüseyin'in ruhuyla buluştuğunu söylüyor:

Hasan, Hüseyin rûhıyla rûhı buluştu
Yandı vücûdumu a'zâlarım tutuşdu
Aklım gitti âhım arşa irişdi
Ah it gönül vâh it enîsim deyû 23.şiir

Hamza : Peygamber efendimizin amcası ve süt kardeşidir. Hz. Hamza'nın müslüman olmasıyla birlikte müslümanlar çok kuvvetlendiler.Uhud gazasında bir bedevi tarafından şehid edildi.

Divan'da dört halife, Hasan, Hüseyin ve Abbas ile birlikte anılmıştır:

Fedâ rûhum Ebu Bekr, Ömr, Osman, Ali merdâne
Hasan, Hüseyin, Hamza ve Abbas ol şehîdâne 4. şiir

Hızır : Ab-ı Hayat'ı içip ölmezliğe kavuşan kişi. Kur'ân-ı Kerîm'de Mûsâ Peygamber ile olan macerası anlatılır (Kehf/59-81).Onun darda

kalanların imdadına yetişmesi inancı hayli yaygın olup “Kul bunalmayınca Hızır yetişmez”, “Hızır gibi yetişmek” vs. kalıplaşmış sözlerde hala yaşar. Hızır olağanüstü bir kahramandır.

Ahmed Cemil divanında kendisinin de Hızır gibi insanlara yardım ettiğini söylüyor:

Hızır gibi yardım ettik insâna
İdris gibi girdik biz de Cinâna 4. şiir

Edhem : Adı İbrahim b. Edhem. Babası Belh sultanlarındandır. Edhem gençliğinde tahta çıkmışsa da kısa zamanda sultanlık yolunu terk etmiştir. Rivayete göre bir gün ovada bir ceylan peşinden koşarken sahrada bir karganın, eli ve ayağı bağlı bir adamı, ağzına yiyecek getirerek beslediğini görür. Adam kervan soyguncuları tarafından bu hale getirilmiş, Allah Teâlâ’da ona kargayı gönderip rızık sebebi yapmıştır. Bu olaydaki hikmeti kavrayınca tac ve tahtından vazgeçip derviş olmuştur.

İbrahim bin Edhem, dervişliği sultanlığa tercih etmiş ve tasavvuf yolunu seçmiştir.

Ahmed Cemil, divanında İbrahim bin Edhem’e telmihte bulunarak dünya servetinin üstüne kurulmanın boş olduğunu makamın, Edhem makamı olabileceğini söylemektedir:

Edhem makâmıdır sakın darılma
Servetim var deyüb asla kurulma 33.şiir

Dünyâ celbi için daha yorulma
Sivâyı terkeden dâima ağlar 33.şiir

Din ile İlgili Kavramlar

İslam: Hz. Muhammed'in Allah (C.C.) tarafından tebliğine memur olduğu din. Bu dine inanmış olan müslüman kimse.

Ahmed Cemil, divanında İslam'ı din kelimesiyle ifade etmiş Allah'ü Teâlâ'dan bu dine bir zarar gelmemesi için niyazda bulunmuştur.

Uçar birgün bu cân gider Rıdvân'a
Bu ten kafesi de kalır virâne
Allah zevâl virmesün dîn ü îmâna
Uğradın himmet-i Hayyât Vehbi Sultâna 4. şiir

İmân : İnanma, inanç. İslam dinini kabul ve tasdik etme, Hz. Peygamber (s.a.v.)efendimizin dinine kesin olarak bağlanma. İmanın altı şartı vardır. Allah (C.C) 'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, ahirete, ve hayır ile şerrin Allah (C.C)'tan geldiğine inanmaktır.

Tasavvufta iman, şeriatlın gereklerini yerine getirdikten başka Hakk'a yönelmek ve O'ndan gayriye yüz çevirmek olarak tanımlanır.

Ahmed Cemil divanında İman kelimesi çokça zikredilmiştir:

Eylemişiz îmân sâ'at-i lâ yüsteahhirâne
İrci'î ilâ rabbike razıyyeten marziyyeten emr-i Kur'ân'a 4. şiir

Ger îmânsız gider isen hâlin olur çok harâb
Zikr ü fikrin Allah olsun ide sana fet'bah 35.şiir

Ayrılık zamânı geldi yanaşdı
İmân korkusundan dâim ağladım 44.şiir

Bismillah (Besmele) : Kur’ân-ı Kerîm’de bir ayet içinde geçer (Neml/30).

Manası “ Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla başlarım” demektir.

Ahmed Cemil bu dünyada alim veya bir insanın çok kitabının olmasının önemli olmadığını,her işin başının Besmele olduğunu söylemektedir:

Ne kadar âlim olursa kitâbların çok olsa
Rûz-ı şeb cümle okusa yine Besmele’dir başı 37.şiiir

Mü’min : İman etmiş, İslam dinine inanmış demektir.

Ahmed Cemil mü’minlere lütfedilmesini ister:

Mü’minlere lutfediniz kâfirlere gılzeti
Düşünüb etme merâk zamândaki hâleti 12.şiiir

Yine Ahmed Cemil mü’minleri yüksek ve iyi yerlerde görmek ister:

Seçile hep münâfıklar nice mü’min ola vâlî
Otura taht-ı’alide bu halka adil sultân 6.şiiir

Mü’min her türlü elem,bela ve gama katlanır:

Mü’min için vardır üç türlü elem
İllet, zillet, kılllet olmuştur âlem
Dâim zuhûr eder derd ü belâ gam
Söylerim Hasbünallahü venî’mel-vekîl 1.şiiir

Mü'minin dışı ne ise kalbi de odur. Mü'min İslam'ın şartlarına uyar:

İrci'i ayeti Fedhulu Cennet

Mü'minin kalbinden görünür hazret 5.şiiir

Resûl çün öyle buyurdu

Salât-ı Mi'râcı duyurdu

Mü'minler namâza durdu

Kılan kim kıldırın kimdir 2.şiiir

Ahmed Cemil mü'minler için Allahü Teâlâ'dan hep güzel şeyler
isterken kendisini de korumasını ister:

Mü'minleri güldür yâ Allah

Cemîl'i hıfz eyle yâ Allah

Kusûrumu def eyle yâ Allah 24.şiiir

Urur mü'min yüzüne rahmet yeli

İdersin her günâhdan rahmet yeli 31.şiiir

Münâfık : İkiyüzlülük eden, riyakâr, İslamiyet'a inanmadığı halde
inanmış gibi görünmenin ıstılahi karşılığıdır.

Ahmed Cemil, münafıkların hep iyi yerlerde olmasından dolayı
öfkeliidir:

Seçile hep münâfıklar nice mü'min olan vâfîi

Otura taht-i alide bu halka adîl sultân 6.şiiir

Münâfıklar cümle yandan bakarlar

Boyunlarına zencîr takarlar 15.şiiir

Kâfir: Allah (C.C) 'ın varlığına ve birliğine inanmayan mü'min zıddıdır.

Ahmed Cemil kafirlerin yaptıkları bütün kötülöklere rağmen Allahü Teâlâ'ya onları bu yoldan dödürmesi için dua etmektedir:

Vire Allah bize nusret, mücâhidler bula kuvvet
Kıralar kâfiri cem'an ide Hakk lutfunu ihsân 7.şiiir

Nusreti bezl eyle yâ Allah
Melekleri gönder yâ Allah
Kâfiri sen dönder yâ Allah 24.şiiir

Fakat yine de nefsine yenilerek kafirin hak ile yeksan olması için de bedduâ etmektedir:

Gele rûhu Hasan, Hüseyin umûm gazi, şehîdânla
Uralar kâfire şemşîr hep olalar hâk ile yeksân 6.şiiir

Münkir : Mezarda insanları sorguya çekecek olan iki melekten biri. Diğerinin adı Nekir'dir

Ahmed Cemil Münkir'in soracağı sualleri düşünüp daima ağlamaktadır:

Münkirin gelür karşımda turur
Suâl korkusundan dâim ağladım 44.şiiir

Şeriat : Allah (C.C) tarafından peygamber vasıtasıyla ortaya konulan ilahi kanun. İslam dini insanların dünya ve ahiret işlerini düzenlediği için, "gidilen doğru yol" anlamında kullanılır. İslam şeriatının dört temeli vardır.

Kitap (Kur'ân-ı Kerîm), hadis, kıyas ve icma-i ümmet.

Ahmed Cemil, cihanda nizamın şeriatl ve adaletle verilecek olan kararlarla düzen bulacağını ve böylece mahlukun huzur bulacağını söylemektedir:

İde hükmü şeriatle vire emri adâletle
Cihânda bir nizâm ola bula mahlûk dahi aman 6.şiiir

Kevser : Cennette bir suyun adı. Kur'ân-ı Kerîm'de Kevser suresi vardır (nr. 108). Kevser suyu süten beyaz, baldan tatlı, kardan soğuk, kamaktan yumuşakmış.

Ahmed Cemil Kevser'i Ab-ı Kevser tamlamasıyla kullanmıştır:

Mucib-i Çâr-Yâr ol ki
İçersün Ab-ı Kevser'den 32.şiiir

Mihrâb: Camilerde mescitlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan, imamlık edene ayrılmış olan oyuk, girintili yer.

Ahmed Cemil mihrabı sufilerin oturduğu yer olarak tarif etmektedir:

Sûfîler mihrâb edinmiş mescidin dîvârını
Afitâbdır nazargâhım çok bakarım kime ne 36.şiiir

M'irâç : Hz. Muhammed (s.a.v.)'in (Mescid-i Aksa'dan sidre-i munteha'ya dek olan) Receb ayının 27. gecesini Mekke'deki Mescid-i Haram'dan Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya buradan Sidre-i munteha'ya dek olan yolculuğudur. Peygamberimiz Mi'râc'dan beş vakit namaz ile dönüşür.

Ahmed Cemil bu hadiseyi şöyle ifade eder:

Resûl çün öyle buyurdu
 Salât-ı mi'râcı duyurdu
 Mü'minler namâza durdu
 Kılan kim kıldırın kimdir 2.şiiir

Mescid : Namaz kılınan küçük yer, secde edilecek yer, namazgah.
 Ahmed Cemil sufilere mescidi mihrab edindiklerini söyler:

Sûfiler mihrâb edinmiş mescidin dîvârını
 Afitâbdır nazargâhım çok bakarım kime ne 36.şiiir

Namaz : İslamın beş şartından biri olup günde beş vakit namaz farzdır. Beş vakit namazın dışında vitir, teravih, Cuma, cenaze, bayram vs. için de namaz vardır.

Ahmed Cemil peygamber efendimizin Mi'râc hadisesiyle birlikte gelen namazı mü'minlere duyuruşunu ve mü'minlerin namaza iştirakini çok güzel bir şekilde ifade etmiştir:

Resûl çün öyle buyurdu
 Salât-ı Mi'râcı duyurdu
 Mü'minler namâza durdu
 Kılan kıldırın kimdir 2.şiiir

Ayrıca Ahmed Cemil, oğlu İsmâîl Hakkı'nın kazaya dahi hiç namazı kalmadığını söylüyor:

Üç senedir ordusunu bozmadı
 Kazâyâ namâzı kalmadı
 Ramazân'da düşmân şehîd eyledi
 Ağla gözüm ağla enîsim deyû 23.şiiir

Kâbe (Beytullah): Mekke'de Harem'i Şerif'in içinde bulunan bina. İbrahim peygamber ve oğlu İsmail peygamber tarafından bugünkü yerine inşa edilmiş olup Cahiliye Devri'nde tamir görmüştür.

Ahmed Cemil, Beytullah'ı Hz. İbrahim'e inşa ettiren Rahmân'a şükretmektedir:

İrfanda afv ider Hakk kabul olunur dilek
Beytullah'ı İbrahim'e yaptıran Rahmân'a bağlar başımız 45.şiiir

Ahiret İle İlgili Kavramlar

Ahiret: Öbür dünya, öteki dünya. Kıyamet koptuğu zaman her varlık dünya hayatını terk edecek ve ahiret hayatı başlayacaktır.

Ahmed Cemil de oğlunun ahirete gittiğini söylemektedir:

Dolaşa dolaşa kurşuna gitti
Düşmânı mahv için çok sebât itti
Teslim-i rûh idüb ahîrî gitti
Ah it gönül vâh it enîsim deyû 23.şiiir

Kıyamet: Bütün insanların dirilerek mahşerde toplanacakları gün, dünyanın sonu, ölümden sonra hayat bulma.

Ahmed Cemil oğlu İsmail Hakkı ile kıyamet günü hasret gidereceklerini söylemektedir:

Hasret kıyâmete kaldı nideriz
Fermân-ı Hakk'dır deyû sabr ideriz
Nöbet gelir bir gün göçer gideriz
Ah it gönül vâh it bir danem deyû 23.şiiir

Mahşer : Bir araya gelinip toplanılan yer. Toplanma yeri. Bütün canlı varlıkların ölümden sonra Allah (C.C) 'ın emriyle dirilip toplanacakları yer.

Ahmed Cemil mahşer gününde Hz. Muhammed (s.a.v.) Peygamberimiz'den şefaât dilemektedir:

Kebâir ehlidir Ahmed kulundur rûz-ı mahşerde
Hitâbında ümîd eyler şefâ'at Yâ Resûlallah 46.şiiir

Ahmed Cemil, oğlunu elinden aldığı için feleğe kızgındır. Ona mahşerde hazır olmasını, çünkü yakasında olacağını söylüyor:

Ah felek vâh felek kandırdın beni
Aldın enîsimi yandırdın beni
Yakdın yüreğimi mahvettin beni
Hazır ol mahşerde tutarım seni 4.şiiir

Cennet : “Gölgelik bahçe” anlamında olup ahirette mü'minlerin gidecekleri yerdir. İnanişâ göre cennet, Arşın sağ yanındadır. Sekiz kapısı bulunmaktadır. Her cennet birbirinden farklıdır. Oraya gidecek olanlar da derece bakımından kendilerine uygun olan yere girerler.

Ahmed Cemil Allahü Teâlâ'dan oğlunun kabrini ravza-i cennet yapması dileğinde bulunuyor:

Sekiz Temmuz içre itdi şehâdet
İde Hakk kabrini ravzâ-i cennet 23.şiiir

Ahmed Cemil oğlunun şehadet mertebesine ermesi dolayısıyla mutludur da.Çünkü Hakk'ın herkese böyle nimet vermeyeceğini ve oğlunun bu şehadetle cennet nimetlerine kavuştuğunu söyler:

Herkese nasîb itmez Hakk böyle ni'meti
Uçdı rûhı buldu cennet ni'meti 23.şiiir

Hakkı şehîd oldu uçdı Rıdvân'a
Allah sabr virsün gerü kalana 1.şiiir

Cehennem : Ahiretteki azap yurdu.Cehennem,imansız ölenler ile suçları bağışlanmayan günahkârların uğrağıdır. Cehennemin üzerinde Sırat bulunur.

Ahmed Cemil cehennem korkusundan daima ağlamaktadır :

Ki senin cümle âsîler penâhı
Tamu korkusundan dâim ağladım 44.şiiir

Ahmed Cemil pek çok ibadet edenin de bunu cehennem korkusundan yaptıklarını söylüyor:

Oturmuş bir nice âbid
İderler havf-ı cehennemden 32.şiiir

Kabir : “Kabir” Arapça'da ölünün gömüldüğü yerdir. Türkçede mezar da denir. Kur'ân-ı Kerîm'de kabir kelimesi yanında, aynı anlama gelen “merkad, uyku yeri” ve “ecdas (cedes kelimesinin çokluğu)” kelimeleri de kullanılmıştır.

Ahmed Cemil oğlu İsmail Hakkı'nın kabrini aramakta ve oğlunun kabrinin bir cennet bahçesi olmasını Allahü Teâlâ'dan niyaz etmektedir:

Sultân Seydi dağlarını arasam
 Arayu arayu kabrini bulsam
 Yüzümü gözümü hâkine sürsem
 Ah et gönül vâh et yavrum deyû 23.şiiir

Sekiz Temmuz içre itti şehâdet
 İde Hakk kabrini Ravzâ-i Cennet 23.şiiir

İnançla İlgili Kavramlar

Huri (Hur) : Huri, cennet kızı, Kur'ân-ı Kerîm, cennette hurilerin, müminlere hizmet edeceklerini bildirmektedir (âl-i İmrân/15, Bakara/25, Nisâ/57).

Gilmân : Tüyü ve bıyığı çıkmamış delikanlı anlamına gelen kelime cennet hizmetkârları yerine kullanılır.

Cennette müminlere hizmet edecek olan huri ve gılmanlar, Ahmed Cemil'in oğlu İsmail Hakkı'ya yedi kat semavat ve arşı gezdirirler:

Yumdu gözlerini seyretti arşı
 Geldi hûr-ı gilmân ravzâ karşı
 Gezdirdiler yedi kat semâvât-ı arşı
 Ah it gönül vâh it merdânım deyû 23.şiiir

Şeytân : Şeytân, İblis, önceleri Haris adlı bir melekmiş. Allah (C.C) Adem'i yaratıp da bütün meleklerle secde etmelerini buyurduğunda hepsi birden secde etmişler. Ancak Haris Allah Teâlâ'ya asi gelmiştir. Allah (C.C) da onu Şeytân kılığına sokmuş ve lanetlemiştir.

Ahmed Cemil bu hayatta çok günah işleyip Şeytân'a uyduğunu, Rabbinden kendisini bunun için bağışlamasını istiyor:

Etmedik ibâdet ulu Süphân'a
 Çok günâh işledik uyduk Şeytân'a
 Yâ Râb bağışla bizi ism-i gufrâna
 Af et bizi Yâ Râb atma nîrâna 4.şiiir

Herkese nasîb itmez Hakk böyle ni'meti
 Uçdı rûhu buldu cennet ni'meti
 Soruldu içimden İblis-i İaini
 Ağla gözüm ağla vâh et Hakkı'm deyû 23.şiiir

B. TASAVVUF

Tekke ve Tarikatlerle İlgili Kavramlar

Yezit : Muaviye'nin oğludur. Kerbela vak'ası onun zamanında olduğu için özellikle Maktel-i Hüseyin'lerde adı çok anılır. Alevi-Bektaşiler onun düşmanı olup "Yezid" kelimesini bir küfür sözü olarak kullanırlardı.Yezit bir günahkârdı Alevi ve Bektaşilere göre.

Ahmed Cemil divanında da, Yezit bir günahkâr olarak anlatılmıştır:

Yezîd oldun uydun ehl-i tuğyâna
 Mervan ile gidersin sen de zulmâna 4.şiiir

Derviş : Derviş, bir tarikata bağlı kimse. Kelimenin asıl anlamı Allah (C.C) yolunda alçak gönüllülüğü ve fakirliği kabul eden kimse demektir.

Ahmed Cemil kendisinin de derviş olduğunu ve Hudâ'nın kalbinde yer ettiğini söylüyor:

Ben bir dervîş idim me'mûr halinde
İsm-i Hudâ yer etmişti kalbimde 23.şiiir

Pîr : Yaşlı, ihtiyar; bir tarikatın ilk kurucusu. Arapçası "Şeyh"tir.

Ahmet Cemil Pîr'i Terzi Baba'ya (Vehbi Hayyât) çok hürmet göstermekte ve eşîğinden ayrılmamaktadır:

Allah zevâl virmesün dîn ü îmâna
Uğradın himmet-i Hayyât Vehbi sultâna 4.şiiir

İkimiz sulb-i vahidden, zuhûr ettik müzâhirde
Pîrimiz Vehbi Hayyâtî eder elbet füyûzâtı 7.şiiir

Gel ey Ahmed Cemil sen de çok himmet aldın pîrden
Gice gündüz şükûr eyle ki Hakk itti 'inâyâtı 7.şiiir

Şems-i Hayâl tutdu Cemîl elinden
Hayyât'tan himmet alan ben oldum 23.şiiir

Tutmuşuz pîr râhını cân virüp hiç dönmeyiz
Mey-i sâkî içmeyenler işbu kavli neylesün 11.şiiir

Pîrimiz Vehbi Hayyât
Mürde-i cânlar uyandı 9.şiiir

Merhamet idüp pîrimiz eyleyüben himmet
Dünyâ vü ukbâ çıkdı dilden mâsivâ hiç kalmadı 13.şiiir

Ol şefâ'at kanı Ahmed Hazret-i Peygamber'in
Ahîrîne irişür imdâdı ânun ey felek 29.şiiir

Himmet-i pîrân ile cümle asîr olur yesîr
Ahîrîne çok atâlar eyler Allah ey felek 29.şîir

Hazret-i Eyyûb'dan açılmış yolun
Vehbi Hayyât senin olmuşdur pîrin 33.şîir

Gelir mevtim beni bulur, ki benden ayrı düşmez hiç
Tevhîd eyle pîrine sakın boş kalma ey Ahmed 34.şîir

Mürşid : Müridlerine yol gösteren tarikat piri, şeyh,doğru yolu gösteren kılavuz" anlamına gelir. Mürşid herkese nasibi ölçüsünde Hak yolu gösterir. Her bakımdan gerçek mürşid Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir.

Ahmed Cemil mürşidin içinde bulunduğu ahvali çok güzel anlatır:

Aşkın şarâbını mürşid sunanda
Akli başından gider dâima hayretlenür 14.şîir

Sâlikin akli irişmez mürşidiün ahvâline
Gâhî cemâlde bulunür gâhî heybetlenür 14.şîir

Bu Cemîl de mürşidinden himmeti almışdırur
Gâhî gönlü gülizâr olur gâhîde mihnetlenür 14.şîir

Ahmed Cemil mürşidi ile haşr olmak istemektedir:

Ol Muhammed Hazretini tutarım şefî' bana
Mürşidimle haşr kıl cezâna muhtâç eyleme 8.şîir

Ahmed Cemil iyi bir mürid olmak istemektedir. Bunun için yapılması gereken şeyler vardır:

Bekle mürşid kapısını ey Cemîl sen dâima
Ümmi olup Nûr-ı Hakk'ı görmeyenler neylesün 11.şiiir

Bu cihân halkına bakdım ben de oldum serseri
Beklerim mürşid kapısın gıce gündüz kime ne 36.şiiir

Kutûb: Değirmen taşının etrafında döndüğü eksen. Tasavvufta Tanrı'nın ilk taayyün ve tenezzül olan Hakikat-i Muhammedi'ye mazhar olan kişi. Her zaman içinde Peygamber'in varisi olan birisi bulunur. Kainat o kişinin çevresinde döndüğü için ona kutb denir.

Veli: Ermiş Allah (CC) 'ın 99 isminden birisidir. Velilerin birçok dereceleri vardır. Bunların en üstünü "kutup'tur. Veliler kalp gözü açık olan kişilerdir.

Veliler hakkında bir ayet-i kerîmede: "Dikkat edin! Allah'ın evliyası için ne korku vardır, ne de hüzn (Yûnus/62)" buyrulmaktadır.

Ahmet Cemil divanında da kutup ile velilerden sözedilmektedir. :

Hazret-i Resûl buyurdu eşeddü'l belâ
Ale'l enbiyâ sümme'l-evliyâ 1.şiiir

Velilik yüce bir mertebedir. Veliler kalp gözü açık olan kişilerdir.
Ahmed Cemil de kendisinin böyle olmadığından yakınmaktadır:

Kapandı gözlerim görmez cihânı
Kalp gözü yoktur ki görem nihânı 23.şiiir

Nebi mürsel Veliyullah gele rûhları perdeypey
Edeler ümmete imdâd kılalar nusreti erzân 6.şiiir

Kutûb ile velîler sergerde olur

Sayesinde insân çok rahat olur 15.şiiir

Kerâmet: Allah (CC)'ın veli kullarından sadır olan olağanüstü hal ve söz, kerâmet.

Ahmed Cemil divanında, kerâmet üzerine üç dörtlük ve bir beyitten oluşan bir şiiir vardır. Burada her insandan keramet beklemenin abes olduğunu, bunu Allahü Teâlâ'nın bazı kullarına verdiğini ve hıfz olunmasını ister:

Abesdir istemek insân-ı kerâmet

Bırakur girüye yoldan kerâmet

Hudâ virür kabul etmet gerekdür

Münâsibdir ki hıfz ola kerâmet 3.şiiir

Nefis: Nefs, ruh; öz, öz varlık; zat. İnsanın iç alemi hakkında kullanılır. Tasavvufta nefis, kulun kötü vasıfları, yerilen huy ve amelleri yerinde kullanılır. Buna göre yedi çeşit nefis vardır:

1. Nefs-i emmare (insanı kötülüğe sevkeden nefis).
2. Nefs-i Levvame (yaptığı kötülükten pişman olan ve hayra yönelen nefis).
3. Nefs-i mülhimme (Allah(CC) tarafından iyilik ilham edilen ve kötülüklerden arınmış olan nefis).
4. Nefs-i mutmainne (İmanda hata yapmayacak derecede kötülüklerden uzaklaşmış olan nefis).
5. Nefs-i razıyye (Allah(CC)'tan razı olan nefis).
6. Nefs-i marzıyye (Allah(CC)'ın kendisinden razı olduğu ve rızasını verdiği nefis).
7. Nefs-i safiyye veya Nefs-i zekiyye (kötülüklerden tamamen arınmış olan nefis).

5. ve 6. nefis olan ; nefis-i razıyye ve nefsi marziyye için Ahmed Cemil:

İrci'i emrine lebbeyk söyledi
 Raziyye-i marziyye tebrik eyledi
 Fedhulu tahtında firâr eyledi
 Söylerim Hasnülallahü veni'mel-vekîl 1.şiiir der.

Ahmed Cemil, bu dünya için yorulmanın gereksiz olduğunu, daim Allah Teâlâ aşkıyla yanıp, gece gündüz zikretmek gerektiğini, Resûl Aleyhisselam'ın dahi yamalı hırka giydiğini bunun için kanaat edip şükretmek gerektiğini fakat buna karşılık nefsin zalim olduğunu ve ona söz geçmediğini söylüyor.

Dünyâ celbi için daha yorulma
 Sivâyı terkeden dâima ağlar 33.şiiir

Gice gündüz dâim eyle zikrini
 Ziyet için kat'a bozma fikrini 33.şiiir

Kanâat eyleyüp eyle şükrünü
 Sivâyı terkeden dâima ağlar 33.şiiir

Yamalı hırka giymiştir Resûl
 Al ü ashâbı cümle bir usûl 33.şiiir

Zalimdir nefsimiz sözümüz geçmez
 Bozuktur zikrimiz işimiz bitmez 33.şiiir

Ahmed Cemil yine üzerine beş beyitten oluşan şiiirinde, başına ne geldiyse birinin nefis birinin de dünya yüzünden olduğunu söylüyor:

Günâhım haddin açmıştır
 Nice binleri geçmiştir
 Aklım başımdan gitmiştir
 Biri nefis biri dünyâ yüzünden 17.şiiir

Dünya : Tasavvufta daha çok yalan ve aldatıcı oluşu ile ilgili olarak ele alınır.

Ahmed Cemil hep bu dünyanın geçici olduğundan, ona değer verilmemesi gerektiğinden ve başına gelen tüm kötü şeylerin de dünya yüzünden olduğunu dile getirir:

Cihân başıma dâr oldu
 İçerime de kan toldı
 Cigerim hep verem oldu
 Biri nefis, biri dünyâ yüzünden 17.şiiir

Kötü yaran biri Şeytân
 Meğer imdâd ide Rahmân
 Gafletten uyara Süphân
 Biri nefis biri dünyâ yüzünden 17.şiiir

Felek: Gök, gökyüzü, sema; talih, baht, kader; her gezegene mahsus gök tabakası.Edebiyatta daha çok şikayet yerine kullanılır. Kur’ân-ı Kerîm’de bu kelime iki ayette geçmekte ve yörünge anlamında kullanılmaktadır. (Enbiyâ/33,Yasin/40). “Hepsi birer felekte yüzerler” denilmektedir.

Ahmed Cemil, felekten çokça şikayet etmekte hatta,”Felek ile Muhakeme” adını verdiği bir şiirinde feleğin herşeyini elinden aldığını, hayatını altüst ettiğini söylemektedir:

Aldın elden civânımı beni bıraktın beyân
Ahîrine hekbeyi boynuma takdın ey felek 29.şiiir

C. Tarihi ve Efsanevi Kişiler:

Lokman Hekim : Kur'ân-ı Kerîm'de, adına bir sure vardır (sure nr. 31).

Hakkında " Doğrusu Lokman'a Allah'a şükret diye ilim ve anlayış verdik. Kim şükrederse ancak kendi nefsi için şükreder. Kim de nimeti inkar ederse, şüphe yok ki Allah (onun şükrüne) muhtaç değildir. Hamid'dir (Lokman/12)." buyurulmaktadır. Hikmet ve hekimliğin piri ve sembolü olarak bilinir.

Ahmed Cemil'de oğlunun şehâdetiyle gelen ızdırabın şiddeti öyle çok yoğunudur ki; Lokman Hekim'in bile bu derde derman olamayacağını söylemektedir:

Aldın elimden yavrumu oldum divâne
Bulunmaz derdime dermân gitsem Lokman'a 4.şiiir

Leylâ vü Mecnûn : İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olan aşk hikayesi. Daha çocukken birbirlerini sevmeye başlayan bu iki genç ne yazık ki kavuşamamışlardır. Asıl adı Kays olan ve Leyla'nın aşkından deli divane olup çöllere düşen Mecnun'un aşkı öyle yüce bir hal almıştır ki, Leyla onu çölde bulursa da Mecnun onu tanımaz ve vîsâle gücü olmadığını bildirir. Mecnun artık maddi varlıklarla ilişkisini kesmiş ve manevi bir aşk ile sarhoş gezer olmuştur. Leyla bir müddet acı çektikten sonra ölür. Bunu haber alan Mecnun da sevgilisinin mezarına koşar ve orada can verir.

Yar, Ahmed Cemil'i Mecnun diye çağırmakta ve her ikisinin halini de kendisine benzetmektedir:

Aşk-ı mecâzide oldum efsâne
 Âşıklar yanında oldum divâne
 Kamiller yanında turdum divâne
 Mecnûn idim şimdi Leylâ ben oldum 5. şiir

Yûsuf - Zelîhâ : Doğu edebiyatlarında, konusunu Kur'ân-ı Kerîm'den alan klasik aşk mesnevisi.

Dünyanın en güzel insanı olarak bilinen Yûsuf peygamberin kıssasını anlatan Yûsuf u Züleyha (Yûsuf u Zelîhâ) mesnevisi, Kur'ân-ı Kerîmde 111 ayet halinde anlatılan (Yûsuf sûresi; No: 12) kıssanın aşk ağırlıklı olarak edebiyata yansımış şeklidir.

Ahmed Cemil,divanında bu kıssayı çok güzel bir şekilde işlemiştir;

Yûsuf kuyuya atıldı
 Sonra kul deyû satıldı
 Kardaşlarından kurtuldu
 Satan kim sattıran kimdir 2.şiir

Zelîhâ itdi sû niyet
 Yûsuf'tan gitmedi ismet
 Hıfz eyledi anı Hazret
 Hıfz olan kim ettiren kimdir 2.şiir

Kardaşları hep geldiler
 Hatâ ittik biz didiler
 Afvını rica kıldılar
 Afv iden kim ettiren kimdir 2.şiir

Yakub düşmüştür ahzâna
 Ulaşsa mâh-ı Ken'ân'a

Ahırkâr Mısır'ı Sultâna
Giden kim götüren kimdir 2.şiiir

Divanda Yer Alan Coğrafik Terimler

Şehirler:

Buhârâ : Türkistan'da bir şehirdir.Özbekistan Cumhuriyeti sınırları içinde önemli bir yerleşim merkezi durumundadır. Edebiyatımızda daha çok Semerkant ile birlikte kullanılır. Eskinin ilim merkezleri olma bakımından edebiyatımızda bu iki şehirden çokça bahsedilir.

Nitekim Ahmed Cemil de bu şehirleri gezmek istemiştir:

Dolaşsam kûh u sahrâyı
Semerkand ve Buhârâ'yı 34.şiiir

Malatya : Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan ilimiz.

Ahmed Cemil, Ruslar Erzincan'ı işgal edince bütün ailesi önce Sivas'a oradan da Malatya'ya muhacir olmuştur.

Ahmed Cemil Malatya'da çok rahatsızlanmış ve bunu şiirine yansıtmıştır:

Malatya çok sıcaktır pek ağırdır havâsı
Hep ahâlî sıtma tutar sağ bir insân kalmadı 27.şiiir

Ahmed Cemil'in oldukça fazla hasta olduğu şiirlerinden açıkça anlaşılıyor: Bu hastalıklar nezle, romatizma, sıtma ve veremdir. Özellikle sıtma hastalığı onu çok yıpratmış hatta tüm ahaliyi kırıp geçirmiştir:

Dolmadı çile tamâmen işbu sıtmam gitmedi
Adı sıtma başka başka hastalık var gitmedi 13.şiiir

Malatya çok sıcaktır pek ağırdır havâsı
Hep ahâlî sıtma tutar sağ bir insân kalmadı 27.şiiir

Şişdi yüzüm nezleden, ağrıdı hep dişlerim
Yimek, içmek olmayıp, uyku görmez gözlerim 3.şiiir

Romatizma kaplamışdur hep vücûdumu benim
Dahi gezüp yürümeye iktidârım kalmadı 27.şiiir

Cihân başıma târ oldu
İçerime de kan toldı
Ciğerim hep verem oldu
Biri nefis biri dünyâ yüzünden 17.şiiir

İnsan

Sevgilide Güzellik Unsurları

Dudak (Leb) : Renk bakımından lal'e benzer.Bazen yakut ve mercan olduğu da vakidir.

Ahmed Cemil'in sevgilisi de mercan dudaklıdır:

Gül yanak mercân dudak bir dilber şîrîn edâ
Kaşlarındır tab-ı kavsın o ednâ eyler nidâ 38.şiiir

Müjgânın okdur sineme kakûlün anberdürür
Hazır ol münkir deyû lâî-i leb eyler nidâ 38.şiiir

Lebleri mercân mîsâli kakûlû anberdürür
Hem lîsânı nişân virir ol yakut-ı sahrâdan 42.şiiir

Saç (Kakûl-Zülf) : Edebiyatımızda birçok yönden ele alınan saç, sayısız teşbih ve mecazlara konu olmuştur. Sevgilinin saçı kokusu, rengi ve ekli bakımından aşığı perişan eder.

Daha çok zülf ve kakûl isimleri ile birlikte kullanılan saç genellikle karadır ve can alıcıdır.

Ahmed Cemil'in sevgilisinin saçları bir dâr-ı âbdır:

Ahû gözlerin yanub zülfün teli bir dâr-ı âbdır
Serv-i kaddin tûbâ olmuş her zamân eyler nidâ 38.şiiir

Lebleri mercân mîsâli, kakûlû anberdürür
Hem lîsânı nişân virir ol yakut-ı sahrâdan 42.şiiir

Kaş : Sevgilinin ikinci derecede güzellik unsurlarından sayılır. Kaşın en büyük özelliği eğri oluşudur. Bu sebeple kaşlar adeta birer fitne dükkanıdır.

Ahmed Cemil'in sevgilisin kaşları da ednadan haber verir:

Yanağında çifte çifte hâle var
Kaşları haber verir ednâdan 42.şiiir

Gül yanak mercân dudak bir dilber şîrîn edâ
Kaşlarındır tab-ı kavsın o ednâ eyler nidâ 38.şiiir

Göz (Dide) : En önemli güzellik unsurlarından biridir. Sevgilinin bakışları aşık üzerinde çok etkilidir.

Bakışlar o kadar önemlidir ki Ahmed Cemil sevgilisinin gözlerini bir varlık alemi olarak addeder:

Dîdeleri olmuş âlem-i lâhut
Giysüleri asılmış arş-ı a'lâdan 42.şiiir

Ahmed Cemil divanında sevgilinin gözü ayrıca ahudur.

Ahû gözlerin yanub zülfün teli bir dâr-ı âbdır
Serv-i kaddin tûbâ olmuş he zamân eyler nidâ 38.şiiir

Yanak : Sevgilinin yanağı renk bakımından güle benzer. Sevgilinin yanakları üstünde benler bulunur:

Yanağında çifte çifte hâle var
Kaşları haber virir ednâdan 42.şiiir

Gül yanak mecân dudak bir dilber şîrîn edâ
Kaşlarındır tâb-ı kavsın o ednâ eyler nidâ 38.şiiir

Kirpik (Müjgân) : Kirpikler ok gibi uzun olması vasfıyla can alıcı özellik taşırlar. Saç ve kaş gibi de karadırlar.

Aşık, sevgilisinin müjganlarına hedef teşkil eder:

Müjgânın okdur sineme kakûlün cân alıcı
Hazır ol münkir deyû lâl-i leb eyler nidâ 38.şiiir

Dişleri incidir hem bûy-ı tûbâ
Müjgânları hedef ister sîne-i ednâdan 42.şiiir

Aşığa Ait Manevi Kavramlar :

Akl: Düşünme gücü. Bu cevher, Allahü Teâlâ'nın insanlara bahsettiği bir ayrıcalıktır.

Ahmed Cemil'in, oğlunun şehâdetiyle akli başından gitmiş ki bu daha çok mecazi olarak kullanılır ahı arşa erişmiştir:

Hasan, Hüseyin rûhıyla rûhı buluşdu
Yandı vücûdum a'zâlarım tutuşdı
Aklım gitti ahım arşa erişdi
Ah it gönül vâh it enîsim deyû 23.şiiir

Aşıkların halini de :

Aşkın şarâbını mürşid sunanda
Akli başdan gider dâima hayretlenür 14.şiiir

Şeklinde anlatır.

Ahmed Cemil'in nefis ve dünya yüzünden de akli başından gitmiştir:

Günâhım haddin açmıştır
Nice binleri geçmiştir
Aklım başından gitmiştir
Biri nefis, biri dünyâ yüzünden 17.şiiir

Gönül : Gönül, insanın içinde gizli, kendinden gayri ikinci evidir. Bazen gönüle sığınır onunla dertleşiriz bazen de ona kızarız. Gönül çok narindir, onu kırmamalıdır:

Kırmayın kul gönli hiç
 Elvedâ elvedâ
 Küllî zâildir bu dünyâ
 Elvedâ elvedâ 30.şiiir

Ahmed Cemil, gönülün oğlu İsmail Hakkı'ya ağıt yakmasını istiyor :

Karardı gözlerim düşdü bir yana
 Siyâh perçem bıyık boyandı kana
 Kavruldu cigerim döndü büryâna
 Ah it gönül vâh it merdânım deyû 23.şiiir

Aşığa Ait Maddi ve Manevi Haller

Ah-Feryat: Bir acı ünlemidir

Oğludan ayrılan Ahmed Cemil ah çekip feryat etmekte, evladı için gönlünde kendisi gibi ah etmesini istemektedir:

Sultân Seydi dağlarını arasam
 Arayu arayu kabrini bulsam
 Yüzümü gözümü hâkine sürsem
 Ah et gönül vâh et âh yavrum deyû 23.şiiir

Gam, Derd, Bela, Elem: Bu kavramlar her an aşık ile iç içedir. Gamsız, elemsiz bir aşk nihayet bulamaz.

Ahmed Cemil oğlunun şehadetiyle dertlere gark olsa da, Allahü Teâlâ'nın bütün sıkıntılarını gidereceğini bildiği için, O'ndan sabır dilemiş devamlı Allah (C.C)'ın ismini diline tesbih yapmıştır:

Mümin için vardır üç türlü elem
 İllet, zillet, killet olmuştur âlem
 Dâim zuhûr eder derdû belâ gam
 Söylerim hasbünallahü venî'mel-vekîl 1.şiiir

Eyüp makâmı Hakk bize virdi
 A'zâlarım yara oldu delindi
 İsm-i Zâtı direrir gam ile derdi
 Söylerim hasbünallahü venî'mel-vekîl 1.şiiir

Firkat (Ayrılık): Oğlundan ayrı düşen Ahmed Cemil bunun bir emr-i Hak olduğunu, sabr etmek gerektiğini ve böyle bir acıyı Mevlâ'nın kimseye vermemesini diler:

Bu imiş emr-i Hakk ne gelür elden
 Gelmedi bu firkat başka bir yerden
 Sabr etmek gerekdir fermân kendinden
 Söylerim hasbünallahü venî'mel-vekîl 1.şiiir

Büküldü kâmetim kalmadı tâkat
 Meğer Allah vîre sonra bir kuvvet
 Mevlâ kimseye virmesün böyle bir firkat
 Âh it gönül vâh it enîsim deyû 23.şiiir

Hicrân: Ayrılık acısı, üzüntü, inleme, özleyiş, ele geçirelemeyen birşey için üzülmeye.

Ahmed Cemil Hz. Yakub'un oğlu Yûsuf için çektiği ıztrabı kendi içinde hissetmekte, böyle bir acıya dayanılamayacağını, yüreğinin çok yandığını ve gözlerinin oğlu Hakkı için ağlamasını ister:

Yakub gibi ben de düşdüm ahzâna
 Kimseler tayanmaz böyle hicrâna
 Yandı yürek ciğer döndi büryâna
 Ağla gözlerim ağla âh Hakkı'm deyû 23.şiiir

Kan (Hun) : Aşığın gözleri her zaman kanlıdır. Sevgilisi için daima kanlı yaşlar döker.

Ahmed Cemil için mal mülk boş bir hevestir. Onun kanlı gözyaşlarıyla aradığı sadece üç adet tahtadır:

,Gözlerimiz kan mîsâli yaşıdır
 Üç adet tahta araya gözlerim 18.şiiir

Ahmed Cemil yaptığı hataların çok fazla olduğunu Allah Teâlâ'ya kulluk edemediğini, afvı için gözlerinden kanlı yaş akıtmadığını söylüyor:

Ömrüm geçdi Hakk'a kulluk itmedim
 Hatâyı terk idüb Hakk'ı tutmadım 41.şiiir

Afvım için gözden kan akıtmadım
 Gice gündüz asla feryâd itmedim 41.şiiir

Ahmed Cemil feleğe karşı sitem doludur, onun yüzünden kanlı yaşlar akıtmaktadır:

Gözlerimden su yerine kan gider
 Kahpe felek bu hâlimi seyreder 26.şiiir

Gözlerimden akıdırum kanlı yaşımı
 Bükdü belim felek sormaz daha yaşımı 26.şiiir

E. TABİAT

Kozmik Alem

Güneş : Renk bakımından sarıdır. Genellikle sevgilinin yüzü güneşe benzetilir:

Mâh-ı cemâlin âfitâbdır rûşen itmiş âleme
Cemîl'in matlûbu sensin rûhı eyler fedâ 38.şiiir

Dünya : Tasavvufta fani ve geçici olması dolayısıyla anılır.

Bu dünyaya gelen elbette bir gün ölüp gidecektir. O yüzden ahiret için çalışmalı, Hakk'a kulluk görevi yerine getirilmelidir :

Bu dünyâyâ gelen elbet gider
Ecel şarâbını bir gün nûş ider 41.şiiir

Bu fânî dünyâyâ nidüp nitmeli
Çekilib bir tarafından çıkub gitmeli 41.şiiir

Cemîl bu dünyâyâ ne içün geldin
Kulluk idüb Mevlâ'ya Hakk'ı bilmedin 41.şiiir

Mevsimler

Kış : Soğuk bir mevsimdir. Bu mevsimde ağaçlarda yaprak kalmamış, tabiat canlılığını yitirmiştir.

Aşığın gönlü hüzün içerisinde:

Kış gelende döker gazelin bağlar
Yavrusun gâib iden dâima ağlar 26.şiiir

Yaz: Bu mevsimde bütün tabiat canlanmıştır. Bülbül bu mevsimde aşka gelir:

Yaz gelende olur gülün harmanı
Bülbül okur dâim İsm-i Rahmân'ı 23.şiiir

Gün ile İlgili Unsurlar

Seher : Güneş doğmadan önceki andır. Seher unsuru olarak karşımıza çıkan sabah, subh olarak da geçer. Seher vakti ayakta olmalıdır, çünkü rızıklar bu vakitte dağıtılır:

Cemîl gündüz sâim ol gicelerde kâim ol
Seher vakti ayuk ol gele çekesin tur bak 43.şiiir

Bülbül seher vaktinde figân eder:

Bülbül gicelerde feryâd idersün
Dâim seherlerde efgân idersün 39.şiiir

Gündüz : Ahmet Cemil gündüzleri oruçlu, geceleri ayakta olunması yani uyunmaması gerektiğini söyler :

Cemîl gündüz sâim ol gicelerde kâim ol
Seher vakti ayuk ol gele çekersin tur bak 43.şiiir

Zikr it dâim bakma sağa sol yana
Gice gündüz yalvar sen de Rahmân'a 4.şiiir

Yâ Resûlallah ümîdim sendedir leyl ü nehâr
Bu Cemîl'i şefâ'atla halâs it nâr-ı kübrâdan 42.şiiir

Gece : Genellikle gündüz ile birlikte kullanılır.Leyl olarak ifade edilir:

Yâ Resûlallah ümidim sendedir leyl ü nehâr
Bu Cemîl'i şefâ'atla halâs it nâr-ı kübrâdan 42.şiiir

Ey Cemîl eyle duâyı gice gündüz yalvar
Harb meşâkından usandı nâsda kuvvet kalmadı 13.şiiir

Gice gündüz sular Hakk diyüb çağlar
Gördükçe ibreti alan ben oldum 5.şiiir

Dört Unsur

Çâr-anâsır : Toprak-hava-su-ateş öğeleridir.

Varlık alemi bu dört ana öğeden ibarettir. Bu dört öğe, insanların karakter ve mizaçlarına hakim olarak kabul edilirdi:

Bu insânın binâsı çâr-anâsır
Virüb Allah çok Adem'e kerâmet 3.şiiir

Hayvanlar

Kuşlar

Bülbül: Şakayışlarıyla ağlayıp inleyen, durmadan sevgilisinin güzelliklerini anlatan ve ona aşk sözleri arzeden bir aşığın timsalidir. Bülbül

güle aşık kabul edilir. Bazan aşığın kendisi, bazan canı, bazan da gönlü olur. Bülbul güle aşık kabul edilir. Bu durumuyla aşığa çok benzer.

Nasıl bülbul gülsüz olmazsa, aşık da maşuksuz olamaz. Gülün dikenleri nasıl bülbulün ciğerlerini delerse, sevgilinin eziyetleri de aşığın bağrını deler.

Kainattaki bütün varlıklar her an Allahü Teâlâ'yı zikrederler. Buna bülbul de dahildir:

Yaz gelende olur gülün harmanı
Bülbul okur dâim İsm-i Rahmân'ı 23.şiiir

Ahmed Cemil bülbulün güle olan aşkını çok güzel bir şekilde ifade etmiştir:

Bülbul aşık olmuş da güle
Gözler ki bir dem açıla
Feryâd eder ham âh ile
Ah iden kim ittiren kimdir 2.şiiir

Güle mi aşıksın yoksa rengine
Uyanıb düşersin aşkın derdine
Feryâdın kesilmez söyle aslı ne 39.şiiir

Bülbul gicelerde feryâd idersin
Dâim seherlerde efgân idersün 39.şiiir

Kıtmir : Ashab-ı Kehf'in köpeğinin adıdır. Bu köpek hakkında tefsirlerde İsrailiyyattan olmak üzere çok çeşitli malumat vardır. Cennete girecek hayvanlar içinde Kıtmir de vardır.

Ahmed Cemîl senin kulun
Kapunda dahi Kıtmir'in 22.şîir

Cem'i âlemün Kıtmir'i
Muhammed Mustafâ ile 34.şîir

Kedi : Farenin düşmanıdır. Farenin verdiği zararlardan kurtulmak için kediye başvurulur:

Cemîl sen de şükrit bir kedi buldun
Gicesün râhat râhat uyudun 40.şîir

Kedi geldi diyüb dâim kaçarlar
Dişlerini birbirine çakarlar 40.şîir

Fâre : Fare, verdiği zarar bakımından hiç sevilmez :

İsmimiz gider kendimiz arslan
Hakk bizi kılmış fâreye düşmân 40.şîir

Fârelerin şerrinden selâmet buldun
Harladı gürledin hem râhat oldun 40.şîir

Bitkiler

Gül : Gül edebiyatımızda en çok sözü edilen çiçektir. Sevgilinin yüzü ve yanağı ile sıkı münasebeti vardır. Gül, bülbülün sevgilisidir. Aşık da sevgili denen gül karşısında şakıyıp duran bir bülbüldür:

Aşık oldun meger gülün yüzüne
Bu kuşlar ermek ister senin izine
Yüz sürmek isterler gülün yüzüne 39.şîir

Bülbül gicelerde feryâd idersin
Dâim seherlerde efgân idersin 39.şiiir

Sevgilinin yanakları da güle benzetilir :

Gül yanak mercân dudak bir dilber şîrîn edâ
Kaşlarındır tâb-ı kavsın o ednâ eyler nidâ 38.şiiir

Servi : Selvi. Sevgilinin boyu için hem benzeyen hem de benzetilendir:

Ahû gözlerin yanub zülfün teli bir dâr-ı âbdır
Serv-i kaddin tûbâ olmuş her zamân eyler nidâ 38.şiiir

III. BÖLÜM

ŞİİLER

DİVAN -I AHMED CEMİL BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM

- 1 -

Eyildi kâmetim belim büküldü
A'zâlarım bir bir öldü söküldü
Gözlerimden kanlı yaşlar döküldü
Söylerim hasbünallahü veni'me'l – vekîl ¹⁶

Hakkı şehîd oldu uçdu Rıdvâna
Allah sabr virsün gerü kalana
Aşk olsun dünyâda murâd alana
Söylerim hasbünallahü veni'me'l – vekîl ¹⁷

İrci'î emrine lebbeyk söyledi
Razıyye-i marziyye tebrîk eyledi
Fed hulu tahtında firâr eyledi
Söylerim hasbünallahü veni'me'l – vekîl ¹⁸

¹⁶ Bu şiir 2. defterde 13. şiir olarak yer almaktadır. Bu dörtlük 2. defterin 13. şiirinde. 4. dörtlük olarak yer almaktadır.

¹⁷ Bu dörtlük 2. defterde 1. dörtlük olarak yer almaktadır.

¹⁸ Bu dörtlük 2. defterde 2. dörtlük olarak yer almaktadır

Kadre mukadder buyurdu Süphân
 Ezel takdîr itse bu işi Rahmân
 Mâni' olamaz takdîre insân
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl ¹⁹

Küllî men aleyhâ fân buyurdu Mevlâ
 Ancak bâkî kalır Zâtı Ecellâ
 Verdik ikrârı hem dedik belâ
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Küllî şey'in Hâlık buyurdu Hallâk
 Mahlûkun kaffesi fan olur mutlak
 Lemine'l - mülk buyura ol Hazret-i Hakk
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Küllî nefsi zâikatü'l - mevt emri Kur'ân'a
 Eylemişiz îmân sâat-i layüsteaahhirâne
 Fermân geldi düşmân oldu bahâne
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Kelâmında buyurdu Hazret-i Allah
 Şehîd olan cedr-i fi-sebil-illâh
 Şefâ'at ettirir Hazret-i Allah
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Hazret-i Resûl buyurdu eşeddü'l belâ
 Ale'l enbiyâ sümme'l-evliyâ
 Daha sonrası ale'l etkiyâ
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

¹⁹ Bu dörtlük 2. defterde 3. dörtlük olarak yer almaktadır

Hakkı için vardır üç dürlü elem ²⁰
 İllet, zillet, kıllet olmuşdur âlem
 Dâim zuhûr eder, derinde bu yârem
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Aldığı yaradır şehîd yarası
 Allah nâra yakmaz şehîd atası
 Ben de oldum şimdi şehîd babası
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l – vekîl

Eyüp makâmı Hakk bize virdi
 A'zâlarım yara oldu delindi
 İsm-i zâtı giderir gam ile derdi
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Bu imiş emr-i Hakk ne gelür elden
 Gelmedi bu firkat başka bir yerden
 Sabr etmek gerekdir fermân kendinden
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Etmezem Hudâ'dan nefsimi tenkîl
 Her işimde bana Allah'ım vekîl
 Sultânü'l - Enbiyâ olmuşdur kefil ²¹
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

Hâkim-i mutlakdır yok hind u âdil
 Zuhûra gelen şu hâdise heb emr-i Celîl
 Fî'ilinde muhtâr olduğuma burhân-ı delîl
 Fekalû hasbünallahü veni'me'l-vekîl

²⁰ “Hakkı için vardır üç dürlü elem” 2. defter 13. şiirde ve 10. dörtlükte “Mümin için vardır üç dürlü elem” olarak ter almaktadır.

²¹ Bu mısra 2. defterin 13. şiirinde “Sultanü'l- Enbiya bu ahde vekil” olarak yer almaktadır.

Nâr-ı şefkat alev alır gönlümde
 Tulû' ider bazen beytû'l-kalbimde
 Gayr-i ihtiyârîdir değildir elimde
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l – vekîl

Ahmed Cemîl sen de yeter söyledin
 Herkesin kalbine gamnâk eyledin
 Dünyâ bâkî deyû bel mi bağladın
 Söylerim hasbünallahü veni'me'l - vekîl

- 2 -

Vâr idüb mahlûkı yokdan
 Söyleten kim söyleyen kimdir
 Bunu fehm eyle ey nefsim
 Söyleten kim söyleyen kimdir²²

Yarattı vahş u tuyûru
 Kamusuna virüb hayâtı
 Lîsân-ı hâl ile ânları
 Söyleten kim söyleyen kimdir

Gice gündüz sular çağlar
 Gözeler akıdır dağlar
 Hû çeker dâima bağlar
 Hû çeken kim çektiren kimdir

²² Bu şiir 2. defterde 14. şiir olarak yer almaktadır.

Bülbül aşık olmuş güle
 Gözler ki bir dem açıla
 Feryâd ider hem âh ile
 Âh iden kim ettiren kimdir ²³

Yük ururlar mâşiyâne
 Hem binerler vahşiyâne
 At, araba, hadem, haşeme
 Binen kim götüren kimdir ²⁴

Nebâtât meyveler cümle
 Boyanur renk renk ile
 Hasâd olur ahenkle
 Toplayan kim topladan kimdir

Halil istedi evlâdı
 Hudâ İsmâîl'i verdi
 Cennetten koç feda geldi
 Getüren kim gönderen kimdir

Ya'kub düşmüşdür ahzâna
 Ulaşsa mâh-ı Ken'ân'a
 Ahırkâr Mısır-ı sultâna
 Giden kim götüren kimdir ²⁵

Biz de Ya'kub gibi olduk
 Cigerpâreden ayrıldık
 Gice gündüz feryâd kıldık
 Feryâd iden kim ettiren kimdir

²³ Bu dördlük 2. defterde 6. dördlükte yer almaktadır.

²⁴ Bu dördlük 2. defterde 4. dördlükte yer almaktadır.

²⁵ Bu dördlük 2. defterde 12. dördlükte yer almaktadır.

Resûl çün öyle buyurdu
 Salât-ı mi'râcı duyurdu
 Mü'minler namâza turdu
 Kılan kim kıldırın kimdir ²⁶

Serilmiş âb-ı dânemiz
 Budur Allah'tan ricâmız
 Vatanımız arzularız
 Halk iden kim gönderen kimdir ²⁷

Yûsuf, kuyuya atıldı
 Sonra kul deyâ satıldı
 Kardaşlarından kurtuldu
 Satan kim sattıran kimdir ²⁸

Zelîhâ itdi sû-i niyet
 Gitmedi Yûsuf'tan 'ismet
 Anı hıfz eyledi Hazret
 Hıfz iden kim ettiren kimdir ²⁹

Yûsuf zindâna atıldı
 Çıkuben tahta oturdu
 Ebeveynini getürdi
 Emr iden kim ettiren kimdir ³⁰

²⁶ Bu dörtlük 2. defterde 14. dörtlükte yer almaktadır.

²⁷ Bu dörtlük 2. defterde 15. dörtlükte yer almaktadır.

²⁸ Bu dörtlük 2. defterde 8. dörtlükte yer almaktadır.

²⁹ Bu dörtlük 2. defterde 9. dörtlükte yer almaktadır.

³⁰ Bu dörtlük 2. defterde 10. dörtlükte yer almaktadır.

Kardaşları, hep geldiler
 Hatâ ittik biz didiler
 Afvını ricâ kıldılar
 Afv iden kim ettiren kimdir ³¹

Yıkıldı burc-ı bedenim
 Daha kalmadı eserim
 Şems-i Hayâl Hayyât elim
 Tutan kim tutturan kimdir ³²

Hudâ'dır cümle yaradan
 Kamu mahlûkı söyleden
 Ahmed Cemîl çık aradan
 Söyleyen kim söyleten kimdir ³³

- 3 -

Abesdir istemek insân-ı kerâmet
 Bırakur girüye yoldan kerâmet
 Hudâ virir kabul etmek girekdir
 Münâsibdir ki hıfz ola kerâmet ³⁴

Bu insânın binâsı çâr anâsır
 Hudâ virdi çün Adem'e kerâmet
 Kulun dahli zerrece yokdur
 Veren Hakk'dır bu insâna kerâmet

³¹ Bu dörtlük 2. defterde 11. dörtlükte yer almaktadır.

³² Bu dörtlük 2. defterde 16. dörtlükte yer almaktadır.

³³ Bu dörtlük 2. defterde 17. dörtlükte yer almaktadır.

İlâhî ente maksûdı vekîlsin
 Taleb ancak rızâ-yı Hakk kerâmet
 Gice gündüz çalış zikre devâm it
 Sivâdan yan olmaktır kerâmet

Gel ey Ahmed Cemîl sen isrâf it
 Hudânın afvıdır ancak kerâmet

- 4 -

Adem gibi geldik biz de cihâna
 Gelmek için dane oldu bahâne
 Süleymân gibi hükm ettin cin ü insâna
 Nûh gibi düşdük bahr-ı tûfâna³⁵

Yüzümüz dönmüşdür vakt-i hazâna
 Sefine kırıldı düşdük cihâna
 Yahya gibi düşdük taht-ı arâna³⁶
 Yûnus gibi düşdük bahr-ı ummâna

Hızır gibi yardım itdik insâna
 İdris gibi girdik biz de Cinâna
 Halil gibi düşdük biz de nîrâna³⁷
 İsmâîl'i verdik biz de kurbâna
 Yetiştirmez böyle evlâd zamâna³⁸

³⁴ Bu şiir 2. defterde 10. şiir olarak yer almaktadır.

³⁵ Bu şiir 2. defterde 9. şiir olarak yer almaktadır.

³⁶ Bu beyit 2. defterde "Zekeriya gibi düşdük taht-ı arana

Yûnus gibi düşdük bahr-ı ummâna" olarak yer almaktadır.

³⁷ Bu beyit 2. defterde "Mûsâ gibi çıktık Tûr'da divana

Davut gibi aşık olduk kûbâna" olarak yer almaktadır.

İsâ gibi düşdük kayd-i bendâne
 Mûsâ gibi çıkdık Tûr'da dîvâna
 Dâvud gibi aşık olduk kûbâna

Ya'kub gibi düşdük biz de ahzâna
 Yûsuf gibi düşdük biz de zindâna
 Kul olmuşduk biz de mülk ü Rabbâna
 Çarpılmışdık biz de mâh-ı Ken'ân'a

Etmedik 'ibadet Ulu Süphân'a
 Çok günâh işledik uyduk Şeytân'a
 Yâ Râb bağışla bizi ism-i gufrâna
 Afv et bizi Yâ Râb atma nîrâna

Lutf it bize Yâ Râb gönder Cinâna
 Şükr ü ümmet kıldın Fahr-i Zîşâna
 Fedâ rûhum Ebû Bekr, Ömr, Osmân, Ali merdâne
 Hasan , Hüseyin, Hamza ve Abbas ol şehîdâne

Hep boyun vermişiz pay-i pîrâne
 Hamdolsun karışdık hass-ı muhâcirâne
 Zâlim düşmân nasıl urdun fidana
 Kör olsun gözlerin kolun budana

Yezîd oldun, uydun ehl-i tuğyâna
 Mervân ile gidersen sen de zulmâna
 Kakhâr felek sen de kıydın civâna
 Aklım gidip başdan oldum efsâne

³⁸ Bu beyit 2. defterde 4. dörtlüğün son iki beyiti olarak ter almaktadır.

Kapandı gözlerim bakmaz cihâna
 Kalp gözi yokdur ki bakam nihâna
 Fermân geldi düşmân oldu bahâne
 "Küll-i nefis-i zâikatü'l-mevt" emr-i Kur'ân'a

Eylemişiz îmân sâ'at-i lâ yüsteahhirâne
 İrci'î ilâ rabbike raziyyeten marziyyeten emr-i Kur'ân'a
 Ahmet Cemîl sen de düştün hicrâna
 Sen de kıldın şimdi işbû zamâna

Zikr it dâim bakma sağa sol yana
 Gice gündüz yalvar sen de Rahmân'a
 'Arz it isyânını Ganî Yezdân'a
 Selâm olsun eşe, dostâ, yarâna

Uçar birgün bu cân gider Rıdvâna
 Bu ten kafesi de kalır virâne
 Allah zevâl virmesün din ü îmâna
 Uğradın himmet-i Hayyât Vehbi Sultâna

Âh felek vâh felek kandırdun beni
 Aldın enîsimi yandırdun beni
 Yakdın yüreğimi mahv ittin beni
 Hazır ol mahşerde tutarım seni

Aldın elimden yavrumu oldum divâne
 Bulunmaz derdime derman gitsem Lokman'a

- 5 -

Bahâr oldı giydi libâsın bağlar
 Yeşile boyanub Hû çeker dağlar
 Gice gündüz sular Hakk diyüb çağlar
 Gördükçe ibreti alan ben oldum³⁹

Aklım gitti baştan fikrim mahvoldı
 A'zâlarım yanub göz kulak oldı
 Mahlûkun lîsânı hep ayân oldı
 Cümlesinün zikrin duyan ben oldum

Ahaddır zâtı yokdur bir 'âdil
 Gönderdi İhlâs'ı olmuşdır delîl
 Getirendir anı Hazret-i Cibrîl
 Birliğine îmân eden ben oldum

Rûhum çıkdı tenden 'arşa irişdi
 Hazret-i Resûl'den nisbet karışdı
 Rahmet deryâsından bir damla düşdü
 Katre idim şimdi ummân ben oldum

İrci'î ayeti fedhulu cennet
 Mü'minin kalbinden görünür Hazret
 Lâ fevk içün dâim eylerim uzlet
 Nokta idim şimdi tefsîr ben oldum

³⁹ Bu şiir 2. defterde 16. şiir olarak yer almaktadır.

Aşk-ı mecâzide oldum efsâne
 Aşıklar yanında oldum divâne
 Kamiller yanında t urdum dîvâna
 Mecnûn idim şimdi Leylâ ben oldum

Sakin bana sorma işbû kalmadan
 Bende beni bilmem sekr halimden
 Şems-i Hayâl tutdu Cemîl elinden
 Hayyât'tan himmet alan ben oldum

- 6 -

Temmuz içre kaçâ düşman Ağustos'ta döne durdu
 Hem Eylülde gide tahtı ola nâmı ânın bed-nâm ⁴⁰

Vire Allah bize nusret, mücâhidler bula kuvvet
 Kıralar kafiri cem'an ide Hakk lütfunu ihsân

Semâvât ehlini cem'an ide irsal Cenâb-ı Hakk
 Keseler başını bir bir düşe yire kamu düşmân

Nebi mürsel Velîyullah gele rûhları peyderpey
 Edeler ümmetine imdâd kılalar nusreti erzân

Gele rûhu Hasan, Hüseyin umûm gazî, şehîdânla
 Uralar kâfire şemşîr heb ola hâk ile yeksân

Seçile heb münâfıklar nice mü'min ola vâlî
 Otura taht-ı 'âlîde bu halka adil sultân

⁴⁰ Bu şiir 2. defterde 7. şiir olarak yer almaktadır.

İde hükmü şeriatlle vire emri adâletle
Cihânda bir nizâm ola bula mahlûk dahî amân

Değildir bu senin kârın, bu sözi söylemek Ahmed
Mürşidin Şems ile Hayyât, idübdür himmet erzân

- 7 -

Bize ihsân olan feyzden gelür size merâk etme
Halâs olunca hidmetten buluncaistirâhâtı⁴¹

Şuğûldan pak olur kalbin Hudâ her dem olur zikrin
Gice gündüz olur virdin okursun kalbden ayâtı

Hüdâ'ya hamd ü şükr idüb biraz müddet edib hidmet
Alursun bunda çok ecir eder Allah inâyâtı

İkimiz sulb-ı vahidden zuhûr ettik müzâhirde
Pîrimiz Vehbi Hayyâtı eder elbet füyûzâtı

Gel ey Ahmed Cemîl sen de çok himmet aldın pîrden
Gice gündüz şükr eyle ki Hakk itti inâyâtı

- 8 -

Yâ İlâhî sen beni bir ferde muhtâc eyleme
Her umûrda sen vekîlsin gayre muhtâc eyleme⁴²

İtmam idüb va'demizi eyleyince azm-i râha
Al bu rûhumu benim sen mevte muhtâc eyleme

⁴¹ Bu şiir 2. defterde 11. şiir olarak yer almaktadır.

Ol zamân ki yüz karasıyla gelürüm ben sana
Pâk kıl her bir günâhdan nâra muhtâc eyleme

Ol Muhammed Hazretini tutarım şefî' bana
Mürşidimle haşr kıl cezâna muhtâc eyleme

Bu Cemil'i itme mahcûb eyle afv isyânımı
Halk içinde ser idüb hoyrata muhtâc eyleme

Ser mahlûk içinde hazâna muhtâc eyleme

- 9 -

Çakmak çakmak kav yandı
Vücûdunuz nûr oldu ⁴³

O nûrun ziyâsından
Senin kalbin uyandı

Gökte kuşlar oynaşur
Bakan gözler kamaşur

Her tarafa baktıkca
Gönül gözi uyandı

Benim oraya geldiğim
Biraz müddet kaldığım

⁴² Bu şiir 2. defterde 20. şiir olarak yer almaktadır.

Sizi tebşîr içünder
Gönlün nûra boyandı

Bir müddet hasta yattım
Nûr deryâsına battım

İzn-i Hakk'a ayıktım
Rûh-ı Sultân uyandı

Ahmed Cemîl kardaşun
Dünyâ vü ukbâ yoldaşun

Pirimiz Vehbi Hayyât
Mürde-i cânlar uyandı

- 10 -

İlâhî çok günâh yaptım
Kusûrumdan hasta yattım
İsyânıma tevbe ittim
Şifâsın vir ki kalkayım ⁴⁴

Mahv eyleyüb isyânımı
İhsân idüb gufrânımı
Kabûl buyur niyâzımı
Şifâsın vir ki kalkayım

⁴³ Bu şiir 2. defterde 23. şiir olarak yer almaktadır.

Ahmed Cemil senin kulun
 Afv eylemek senün şânun
 Atâ kıl lutf-ı kesîrin
 Şifâsın vir ki kalkayım

- 11 -

Zevk-i dil ileyyi inni en' Allah'ım dahi fevkindedir
 Böylesi Mecnûn-ı aşkı len-terâni neylesün ⁴⁵

Zâhidâ bigâne sanma nâr-ı aşka yanmışız
 Küntü Kenzâ emrini ârif olanlar neylesün

Tutmuşuz pîr râhını cân virüb hiç dönmeyiz
 Mey-i sâkî içmeyenler işbû kavli neylesün

Bekle mürşid kapısını ey Cemîl sen dâima
 Ümmî olub Nûr-ı Hakk'ı görmeyenler neylesün

- 12 -

Okurum Kur'ân-ı tefsîr ittim ayeti
 İrsâl ider melekleri virir kendi nusreti ⁴⁶

Fermân eder ol Allah buyurur yâ melâiketi
 Bunalmışdır irişin Habîb'in ümmeti

⁴⁴ Bu şiir 2. defterde 15. şiir olarak yer almaktadır.

⁴⁵ Bu şiir 2. defterde 21. şiir olarak yer almaktadır.

⁴⁶ Bu şiir 2. defterde 6. şiir olarak yer almaktadır.

Mü'mine lutfediniz kâfirlere gızzeti
Düşünüb etme merak zamândaki haleti

Necât bulur bu ümmet Fahr-i Alem hürmeti
Hakk Teâlâ vire dâim işinize sîreti

Lutf-ı Hakk'la görüştürür cümle Pîrân himmeti
Eyle Cemîl gice gündüz bu duâyâ dikkati

- 13 -

Dolmadı çile tamâmen işbû sıtmam gitmedi
Adı sıtma başka başka hastalık var gitmedi ⁴⁷

Eridi biraz vücûdum bende tâkat kalmadı
İnşallah afv olundum daha günâh kalmadı

Çok tedâvî oldum ama fâidesi olmadı
Virir Allah şifâsını kalbde hiç şek kalmadı

Merhamet idüb pîrimiz eyleyüben himmeti
Dünyâ vü ukbâ çıkdı dilden mâsivâ hem kalmadı

Lutf ider Hakk nusretını gider asker ileri
Çıkarır düşmânı mülkden buna şüphe kalmadı

Ey Cemîl eyle duâyı gice gündüz yalvar
Harb meşâkıdan usandı nâsda kuvvet kalmadı

⁴⁷ Bu şiir 2. defterde 25. şiir olarak yer almaktadır.

- 14 -

Aşkın zincirine bend olan kişi
Gâh vücûdı hasta olur gâhîde sıhhatlenür ⁴⁸

Miskîn ve cîfir deyû itibar olmaz âna
Zelîl olur halk içinde gâhîde gayretlenür

Gice gündüz aşk yolunda cânını ider fedâ
Dünyâ için tınmaz asla Hakk için gayretlenür

Ol rızâ-yı Hakk'ı bulmak pek kati müşküldürür
Ednâ yolu baş ü cânı virüben râhatlanur

Aşkın şarâbını mürşid sunanda
Aklı başından gider dâima hayretlenür

Sâlikin aklı irişmez mürşidin ahvâline
Gâhî cemâlde bulunür gâhîde heybetlenür

Bu Cemîl de mürşidinden himmeti almışdırur
Gâhî gönli gülizâr olunur gâhîde mihnetlenür

- 15 -

Çekilür düşman gider iline
Muhâcirin giderler cümle yerine ⁴⁹

Yıkılan kırılan gelmez hesâba
Ne kadar yazılsa çıkmaz kitâba

⁴⁸ Bu şiir 2. defterde 12. şiir olarak yer almaktadır.

Bir kod buğday yüz kırk yüz elli
Anın fiyatını koyan cümlece belli

Es'âr gün be gün tenezzül ider
Bunun için ahâlî çok râhat ider

Çekilen ezâlar heb unudulur
Mahlûk yine eski hâli bulur

Kutûb ile velîler sergerde olur
Sayesinde insân çok râhat olur

Münâfıklar cümle yandan bakarlar
Boyunlarına zencir takarlar

Bazıları ipe denize atılır
Bazıları kaçır hapse katılır.

Ele geçenleri i'dâm ederler
Emvâlini mîrîye zabt iderler

Avrupa ile sulh netice bulur
Ol zamân mahlûkat heb râhat olur

Sultân emr ider hem şerîatsı
İcrâ ederler hem adâleti

Üç altı Temmuz mübârek olsun
Yetişenler için müjdeler olsun müjdeler.

⁴⁹ Bu şiir 2. defterde 29. şiir olarak yer almaktadır.

Cemîl'in sözleri hakikat dūrūr
Söyleden ânı Hakim-i Mutlakdurur

- 16 -

Ey azîzler bu cihâna lâf u kufe gelmedik
Celb ü cemle fânî mülki inhîsâra gelmedik ⁵⁰

Yokdurur gayriler ile hiç bizim bir da'vâmız
Ma'rifet tahsîline geldik cidâle gelmedik

Hakk'ı zikr etmek gerekdir dâima âşıklara
Gice gündüz eyle tevhîd gayrı kâle gelmedik

Kulluk için eyledi halk bizi ol Hallâk'ımız
Rûz-ı şeb eyle tazarru', gayri kâle gelmedik

Çünkü geldik bu mekâna kesb-i irfân itmeğe
Bu fenânun mihnetini imtiyâza gelmedik

Talib-i Hakk'a vebâldir mâsivâyâ iltifât
Maksadımız Allah oldu gayr-i hâle gelmedik

Hub-ı dünyâ eyleyenler oldular Hakk'dan ırâk
Ey Cemîl işbû makâma bed gümâna gelmedik

- 17 -

Dört senedir yataktayım
Ayda bir gün ayaktayım
Gice gündüz merâktayım
Biri nefis biri dünyâ yüzündenn ⁵¹

Cihân başıma dâr oldu
İçerime de kan toldı
Ciğerim heb verem oldu
Biri nefis biri dünyâ yüzünden

Günâhım haddin açmıştır
Nice binleri geçmiştir
Aklım başımdan gitmiştir
Biri nefis biri dünyâ yüzünden

Kötü yârân biri Şeytân
Meğer imdâd ide Rahmân
Gafletten uyara Sübhân
Biri nefis biri dünyâ yüzünden

Cemîl'in günâhı çokdur,
Uhûd dağından artukdur
Ricâsı afv vü rahmettir
Biri nefis biri dünyâ yüzünden

⁵⁰ Bu şiir 2. defterde 28. şiir olarak yer almaktadır. Beyitte geçen "azizler" kelimesi 2. defterde "azizan" olarak yer almaktadır.

⁵¹ Bu şiir 2. defterde 30. şiir olarak yer almaktadır.

“Su şehrinden fi beş Muharrem sene 332 tarihinde Sivâs’ta kolordu muhasebecisi Hacı Tursun Efendi’ye yazılan mektup suretidir.” 332 (4 Aralık 1913)

-18-

Kimsede kalmadı hiç bir fâide
Dünyâ enzel-i aleynâ mâide

Cib delik, cüzdan perîşân yağlı fes
Bu züğürtlükten katı kokdı nefis

Mal mülkden geçdi gönül kâmilten gitti heves
Üç aded tahta araya gözlerim

Bir boyunbağını bağlarım üç sene
Gömleğime göre bu ehven yine

Tağ u sahrâ cümle oldu âyine
Üç aded tahta araya gözlerim

Fotinim sanki çiçekten işlidir
Lastiği büyükdedemden yaşlıdır

Gözlerimiz kan mîsâli yaşlıdır
Üç aded tahta araya gözlerim

Hüsnü Bey’e eylerim arz-ı ihtirâm
Bizi bunda komasun budur ricâm

Lutfuna erzân buyursın ve’s -selâm
Üç aded tahta araya gözlerim

19 -

Bu fânîye Cemîl meğer aldandın
 Gelüb gidenlerden çok ibret aldın
 Şems ile Hayyât'dan sen himmet aldın

Ahmed Cemî bunda sakın yorulma
 Kimsenin üstüne daha kurulma
 Hayyât katından asla ayrılma

- 20 -

Değmesin taş ayağına olasın sağ ve selîm
 Hıfz ide her bir kazâdan ol Kerîm ol Rahîm
 Hem öperim gözlerinden ey kuşe-i cigerim
 İnşallah görüşürüz hürmet-i Arşû'l-Azîm

Gönderir Hakk leşkerini gayriden ümîdi kes

Yeşil başlı nûr kanadlı çok melâik gözlerim
 Koma bizi intizârda çıkma, mektûb gözlerim

Harb meşâkından usandı işbu nâs
 Ol Muhammed hürmetine ola halâs cümle nâs
 Fânî mülkden geçdi gönül kâmilten gitdi heves

Gönderir Hakk leşkerini gayriden ümîdi kes

Yeşil donlu hem emâme çok melâik gönderir
 Gönderir de nusratını yine kendüsi verir

Hidmetine kıl devâmı dâima ol pür heves
 Bi-lüzûm söz deme ki sarf itmegil asla nefes
 Gice gündüz bu duâmı almağa eyle heves
 Her dakika bu duâdan kesmezem asla nefes

Gönderir Hakk leşkerini gayriden ümîdi kes

Beyaz başlı yeşil donlu çok melâik gönderir
 Gönderir de nusratını yine kendüsi verir

Gözi yaşlı ablanız hem öpüyor yüzünüzü
 Gice gündüz ol hayâlde gözlüyor mektûbunuzu
 Garib kaldınız orada düşünür hâlinizi
 Hem kemâliyle Şefika bûse ider elinizi

Gönderir Hakk leşkerini gayriden ümîdi kes

Yeşil başlı nûr kanadlı çok melâik gönderir
 Gönderir de nusratını yine kendüsi verir

Öperiz orada bulunan cümle büyük elini
 Hem öperiz cümleten küçüklerin gözlerini
 Cümle bildiklere selâm sorarız hatırını

Gönderir Hakk leşkerini gayriden ümîdi kes

Yeşil başlı nûr kanadlı çok melâik gönderir
 Gönderir de nusratını yine kendüsi verir

Mehmed Ağa eyliyor dâim size çokça selâm
 Yüzünüzü ağ ide Hak, hürmetü'l Hayrû'l Enâm
 Vire râhat Hakk Teâlâ cümle nâsa ve's-selâm

Gönderir Hakk leşkerini gayriden ümîdi kes

Yeşil başlı beyaz donlu çok melâik gönderir
Gönderir de nusratını yine kendüsi verir

Şişdi yüzüm nezleden, ağrıdı hep dişlerim
Yimek, içmek olmayub, uyku görmez gözlerim
Râhat olmazam geceler tâ sabâhı gözlerim

Gönderir Hakk leşkerini, gayriden ümîdi kes

Yeşil tonlu hem îmâm, çok melâik gönderir
Gönderir de nusratını yine kendüsi verir

Verdi şifâ Hakk Teâlâ geçdi yüzüm hem eyû oldu dişlerim
Bu sebebdan râhat oldum, uyku gördü gözlerim
Gice gündüz hamdidüben arz-ı şükrân idem

Gönderir Hakk leşkerini, gayriden ümîdi kes

Yeşil başlı nûr kanatlı çok melâik gönderir
Gönderir de nusratını yine kendisi verir

Buldı hem cinsini rızâ kaçdı ânın yanına
Çokça mahzûn oldum, ânın bu gibi ahvâline
Düşmedim peşine asla lanet olsun cânâna
Dönse kabûl itmeme hiç acımam haline

Gönderir Hakk leşkerini, gayriden ümîdi kes

Yeşil başlı beyaz tonlu çok melâik gönderir
Gönderir de nusratını yine kendisi verir

Sivâs

- 21 -

26 mayıs 332 tarihlü

Hitamnâmenin cevâbıdır ey nûr-ı 'aynım
Bûs iderim gözlerinden ey kuşe-i cigerim

Yokdur asla bir kusûrun, olsa da hiç görmezem
Tûl ömrüyle me'mûr eyleye Rabbü'l Kerîm

Görmeyesin ağrı,acı olasun dâim selîm
Hem umûmen kurtara Hakk hürmet-i Arş`ul Azîm

Ân-ı karîben görüşürüz olma sakın sen elim
Her dakika bu duâdan kesmezem asla dilim

Şeyh Efendi'nin öperiz damın ve hem elini
Kesmesin hiçbir duâda üstümüzden dilini

Hakk Teâlâ var ide cümleye himmetini
Hem dahi Safvet efendünün öperim gözlerini
Gözleriz bir iki satır dâima mektûbunu

Uzak düşdük görmez oldu gözlerim
Gönlüm içre sizi dâim gözlerim

Sad, lam, ha harflerini izlerim
Bir gün olur sizi görür gözlerim

İtme merâk inşallah yine görür gözlerim
Lutf-ı Hak'dan ben bunu arzularım

Sivâs

- 22 -

Elbiselik kadifeden bir parça artub kalanı
Yapdırırsın elbise, sevindirirsin çıplak kemâl-i oğlanı

Sivâs

- 23 -

Merhum Hakkı'nın şehâdetini haberin aldığımda zuhûr eden tuluat

Ben bir dervîş idim me'mûr halinde
İsm-i Hudâ yer etmişti kalbimde
Hakkı'mı gayb ettim Dersim yolunda
Ağla gözüm ağla vâh Hakkı'm deyû
Gitti de gelmedi âh oğul deyû

Sultân Seydi Dağlarını arasam
Arayu arrayu kabrini bulsam
Yüzümü gözümü hâkine sürsem
Ah et gönül vâh et âh yavrum deyû
Gitti de gelmedi âh oğul deyû

Kuşandı silâhın eyledi duâ
 Ahbâb-ı yârâna kıldı elvedâ
 Hedef itti ânı kurşuna a'dâ'
 Âh it gönül vâh it enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Karardı gözlerim düşdi bir yana
 Siyâh perçem bıyık boyandı kana
 Kavruldu cigerim döndi büryâna
 Ah it gönül vâh it merdânım deyû
 Gitti de gelmedi bir danem deyû

Sekiz temmuz içre itdi şehâdet
 İde Hakk kabrini Ravzâ-i Cennet
 İnşallah bize ider şefâ'at
 Ağla gözüm ağla vâh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi âh yavrum deyû

Hasan, Hüseyin rûhıyla rûhı buluşdu
 Yandı vücûdum a'zâlarım tutuşdı
 Aklım gitti ahım arşa irişdi
 Ah it gönül vâh it enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Hazret-i Resûl buyurdi îsâbet Hakk'dır
 Yavrunun sebep-i mevti enzâr-ı halkdır
 Yâ Râb senün bunda hikmetün çokdur
 Ah it gönül vâh et merdânım deyû
 Gitti de gelmedi bir danem deyû

Herkese nasib itmez Hakk böyle ni'meti
 Uçdı rûhı buldı Cennet ni'meti
 Soruldu içimden İblis-i lâini
 Ağla gözüm ağla vâh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi vâh yavrum deyû

Büküldü kametim kalmadı tâkat
 Meğer Allah vire sonra bir kuvvet
 Mevlâ kimseye virmesün böyle bir firkat
 Ah it gönül vâh it enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Yumdı gözlerini seyretti arşı
 Geldi Hûr-ı Gilmân ravzâ karşı
 Gezdirdiler yedi kat semâvât-ı arşı
 Ah it gönül vâh it merdânım deyû_
 Gitti de gelmedi bir danem deyû

Yakub gibi ben de düşdüm ahzâna
 Kimseler dayanmaz böyle hicrâna
 Yandı yürek ciğer döndi büryâna
 Ağla gözüm ağla âh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi vâh yavrum deyû

Kapandı gözlerim görmez cihânı
 Kalp gözü yoktur ki görem nihânı
 Zikr iderim binbir adlu Sûphân'ı
 Ah it gönül vâh it enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Ölüm hakdır Allah gecinden vere
 Bu gibi acıyı kimse görmeye,
 Kudret eliyle Hakk göz yaşım sile
 Âh it gönül vâh it merdânım deyû
 Gitti de gelmedi bir dânem deyû

Hayâlimde bir gûn benden sordular
 Ağladığın nedir söyle dediler
 Bu iş Hakk emriyle oldu dediler
 Ağla gözüm ağla âh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi vâh yavrum deyû

Esîr olsa idi olmazdı böyle merâk
 Sağlık olsun deyû ümîd olur El-Hakk
 Yaktı ateşde işbu iftirâk
 Âh it gönül vâh it enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

İster idi dâim ola Hayrûnnâs
 Görmemiştir ândan zarâr hiç bir nâs
 İğvâ itmemiştir âna Vesvasû Hannâs
 Ah it gönül vâh it merdânım deyû
 Gitti de gelmedi bir dânem deyû

Tabânca belinde kılıç elinde
 Düşmânı mahvetmek dâim gönlünde
 Allah Allah söyler dâim dilinde
 Ağla gözüm ağla âh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi vâh yavrum deyû

Üç senedir ordusunu bozmadı
 Kazâya namâzı asla kalmadı
 Ramazân'da düşmân şehîd eyledi
 Ağla gözüm ağla enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Dolaşa dolaşa kurşuna gitti
 Düşmânı mahv için çok sebât itti
 Teslîm-i rûh idüb ahîrî gitti
 Âh it gönül vâh it enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Görenler dirler ki ölmüşdür veli
 Kırılmış kolu bükülmüş beli
 Kapanmış lîsânı tutmuyor eli
 Ağla gözüm ağla merdânım deyû
 Gitti de gelmedi bir danem deyû

Yandı tamarlarım el bilmez hâlim
 Tutuldu lîsânım söylemez dilim
 Kaynadı içimden yazmışdır elim
 Ağla gözüm ağla vâh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi âh yavrum deyû

"Küll nefsün zâikatü'l-mevt" çün dedi Mevlâ
 Makâmını ide Hakk Firdevs-i A'lâ
 Şefâ'at ettirir Hak Celle ü A'la,
 Ağla gözüm ağla enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Yaz gelende olur gülün harmanı
 Bûlbûl okur dâim ism-i Rahmân'ı
 Var mıdır dünyâda ecel dermânı
 Ağla gözüm ağla vâh Hakk'ım deyû
 Gitti de gelmedi âh oğul deyû

Hasret kıyâmete kaldı nideriz
 Fermân-ı Hakk'dır deyû sabr ideriz
 Nöbet gelür bir gün göçer gideriz
 Âh it gönül vâh it bir dânem deyû
 Gitti de gelmedi merdânım deyû

Nâr-ı şefkat alev oldu gönlümde
 Tulû' itti işbu beyt-i kalbimde
 Yazarken tutuşdı evrâk elimde
 Âh it gönül vâh it enîsim deyû
 Gitti de gelmedi mûnisim deyû

Ahmed Cemil yeter bu dem ağladın
 İns ü cinni ateşlere dağladın
 Dünyâ bâkî deyû bel mi bağladın
 Ağla gözüm ağla âh Hakkı'm deyû
 Gitti de gelmedi vâh yavrum deyû

- 24 -

Yakarır yâ Kayyum yâ Allah
 Şerleri def eyle yâ Allah
 Hayırlar feth eyle yâ Allah

İsyânımız afv eyle yâ Allah
 Düşmanımız mahv eyle yâ Allah
 Askeri hıfz eyle yâ Allah

Nusreti bezl eyle yâ Allah
 Melekleri gönder yâ Allah
 Kâfiri sen dönder yâ Allah

Mü'minleri güldür yâ Allah
 Cemil'i hıfz eyle yâ Allah
 Kusûrunu def' eyle yâ Allah

Malatya

-25 -

Bir gice hâbda gördüm yârimi
 Mahv eyledim dilden cümle vârimı

Arz eyledim benim hazîn hâlimi
 Didi gel bana mahbûbun benim

Taramış zülfünü dökmüş yüzüne
 Cânımı ben virdim şükr sözine

Özimi ben virdim ânun özine
 Didi gel aşkım ma'şûkun benim

Gice gündüz çalış eyle zikrini
 Sivâdan pâk idim tamâm fikrini

Nûrlanırım tamâm senün kalbine
 Didi gel bana ma'bûdun benim

Dâim zikr eyle benim ismimi
Fezkuruni ayeti dahi şükrüme

İdeyim rahmet virem rızâmı
Didi gel Cemîl'im maksûdun benim

- 26 -

Gözlerimden su yerine kan gider
Kahpe felek bu hâlimi seyr ider ⁵²

Bu dünyâyı başıma da teng ider
Boşanur bu kafes bir gün cân gider ⁵³

Gözlerimden akıdırum kanlı yaşımı
Bükdü belim felek sormaz daha yaşımı ⁵⁴

Aldılar elimden benim yavru eşimi
Kazma kürek bel ile kırar bir gün başımı ⁵⁵

Uzadırlar bir tahtanın üstüne
İmâm olur sabunluğu destine ⁵⁶

Rahmet okur sürer göğsüm üstüne
Telkin içün gelür kabrim üstüne ⁵⁷

⁵² Bu şiir 2. defterde 24. şiir olarak yer almaktadır. 24. şiirde ilk beyit
"Sû yerine gözlerimden kan gider

Zalim felek bu halimi seyr ider" olarak yer almaktadır.

⁵³ İkinci mısra 2. defterde 24. şiirde "Kime diyem benim ele derdimi" olarak yer almaktadır.

⁵⁴ 2. defterde bu beyit "Akıdırum gözlerimden kanlı yaşımı

Felek belim bükdü daha sormaz yaşımı" olarak yer almaktadır.

⁵⁵ 2. defterde bu beyit "Kazma kürek ile kırar bir gün başımı

Bilmem kime diyem benim derdimi" olarak yer almaktadır.

⁵⁶ Bu beyitte yer alan "uzadırlar" 2. defterde "yatırırlar" olarak yer almaktadır.

⁵⁷ Bu beyitin 2. mısrağı 2. defterde "Aceb bilen var mı benim bilen derdimi" olarak yer almaktadır.

Görmez gözüm dünyâyı cemâlin görmeyince
İtmez vücûdum râhat yanına gitmeyince ⁵⁹

Çıkamaz bu acı tenden rûhı teslim itmeyince
Gitmez cennete yavrum elimden tutmayınca

Kırılmışdır kanadım kollarım kalkmaz
Kapanmıştır gözlerim cihâna bakmaz ⁶⁰

Kurumuştur tamarım yarsalar kanım akmaz
Şefâ'at itmeyince yavrum cennete bakmaz ⁶¹

Kış gelende döker gazelin bağlar
Yavrusun gâib iden dâima ağlar ⁶²

Şefkat tamarlarım turmayub çağlar
Ânun için gözlerim her zamân ağlar

Malatya

- 27 -

Malatya çok sıcaktır pek ağırdır havâsı
Hep ahâlî sıtma tutar sağ bir insân kalmadı

Hanemiz halkı tamamen sıtmaya hidmet ider
Yokdurur ayakta kimse bir su viren kalmadı

⁵⁹ Bu beyit 2. defterde "Çıkamaz bu ateş benden imanla gitmeyince
Bilmem kime diyem benim derdimi" olarak yer almaktadır.

⁶⁰ Bu beyit 2. defterde "Kapanmıştır gözlerim aleme bakmaz
Kırılmışdır kanadım kollarım kalkmaz" olarak yer almaktadır.

⁶¹ Bu beyit 2. defterde "Kurumuştur tamarım yarsalar kanım akmaz
Bilmem kime diyem benim derdimi"

⁶² Bu beyitin 2. mısrağı 2. defterde "Yüsûf'u düşünen daim ağlar" olarak yer almaktadır.

Yevm-i la yenfeu mal sözû itmişdir zuhûr
Sürünerek su içerim yardım iden kalmadı

Mide sıtması durur heb aşkâra yokdurur
İçilen sulfatularda asla tesir kalmadı

Bir şişe sulfatu çıkmış kırkbeş ile elliye
Evde gizlû satılurmuş ehl-i insân kalmadı

Hastahâne kapuları bize açıkdurur
Gice gündüz gönderürler ihtiyâç hiç kalmadı

Gelmedi suya hevâs işbu beldenün bize
Tebdil olmalı havâmız daha mecâl kalmadı

İki seneden berû yatağımız ser götürür
Satun almalı hayâtı bizde tâkat kalmadı

Romatizma kaplamışdur heb vücûdumu benim
Dahi gezüb yürümeğe iktidarım kalmadı

Bir kulaç toprak eşilse su çıkub akar gider
Böyle râtib belde içre hiç yaşamak kalmadı

Ekmeğin danesi şimdi âltı ile yedidir
Böyle fâhiş memleket hiç idâre kalmadı

Niyet oldı Bayrâm ertesi oraya gelmeye
Hasretimiz câna yetti sabrımız hiç kalmadı

Orada olan zarârı işbu belde odamız
Bir gün evvel gelmek ister daha vakt kalmadı

Buğday etmek her birinden nakd daha virmiyor
Satun almağa daha kudretimiz kalmadı

Viriyor nakd vesait cümle giden beldeye
Daha turmak icab itmez hiç mürüvvet kalmadı

Tokuz okka buğday çıkdı yetmiş ile seksene
Bozduracak daha elde panknotum kalmadı

İki seneden berü duyunca ekmek yimedük
Haftada bir çorba içmek tayinimiz de kalmadı

Ey Cemîl günahın afv ider ol Hâlik'ın
Kendi virir şifâsın daha çile kalmadı

- 28 -

Mevlâ nusret virdi olduk muzaffer
Sulh oldu deyû gelmişdir haber

Arkadaşın yok ki alayım haber
Gelüb oğul seni kime sorayım

Arayu arayu kabrin bulayım
Taş vü toprağına yüzüm süreyim

Dellallar bağırdı virildi emir
Beldesine gitsün cümle muhâcir

Yükümi topladım mekkârım hazır
Sensiz oğul şehre nasıl gideyim

Gelüb mezârını kime sorayım
Taş vü toprağına yüzüm süreyim

Şehîdler mezârı Kismikör köyi
Oradan gidermiş Dersim'in yolu

Boynuma takayım Seyf-i Haydar'ı
İntikamın oğul nasıl alayım

Gelüb mezârını kime sorayım
Taş vü toprağına yüzüm süreyim

Hazret-i Hayyât'ı idem ziyâret
İşinize turub ideyim minnet

Senin için yavrum isterim himmet
Sensiz oğul şehre nasıl geleyim

Gelüb mezârını kime sorayım
Taş vü toprağına yüzüm süreyim

Ahmed Cemîl oğul senin pederin
Böyle takdîr olmuş ezel kaderin

Cennet-i a'lâda tutarım elin
Sensiz yavrum evde nasıl turayım

Gelüb mezârını kime sorayım
Taş vü toprağına yüzüm süreyim

Malatya

- 29 -

Felek İle Muhâkeme

Yakdın evimle odamı dahi eyvânımı felek
Ahîrine haymenîşin beni kıldın ey felek

Aldın elden civânımı beni bırakdın beyân
Ahîrine hekbeyi boynuma takdın ey felek

Aldın elimden asâmı, yolda bırakdın beni.
Ahîrine gözlerimden kan akıttın ey felek

Aldın elden servetimi tehi dest koydun beni
Ahîrine dehre kıldın beni muhtâc ey felek

Hasta yaturdın beni sen, bu vücûd oldu zâif
Ahîrine kalmadı asla tuvânım ey felek

Ol şefâ'at kanı Ahmed Hazret-i Peygamber'in
Ahîrine irişür imdâdı ânun ey felek

Himmet-i pîrân ile cümle asîr olur yesîr
Ahîrine çok atâlar eyler Allah ey felek

Ey Cemîl eyle tahammül budur bir cümleten durur
Ahîrine afv olunur baka görsen ey felek

- 30 -

Ey birâder işbu günde
Elvedâ elvedâ
Bulunur malıyla yoldaş
Elvedâ elvedâ

Kesr olunmuşdur bu gönlüm
Elvedâ elvedâ
Ele girmez dahi kardaş
Elvedâ elvedâ

Hem harâbdır her tarafım
Elvedâ elvedâ
Gözleriniz rûşen olsun
Elvedâ elvedâ

Görüşmeden gittiniz heb
Elvedâ elvedâ
Gözlemeyin mektûbumu
Elvedâ elvedâ

Dahi kimsem kardaşım yok
Elvedâ elvedâ
Cümleye eyle selâmı
Elvedâ elvedâ

Hane-i kalbim harâbdır
Elvedâ elvedâ
Ey Cemil eyle duâyı
Elvedâ elvedâ

Sağ olasız cümleliz heb
 Elvedâ elvedâ
 Kırmayın kul gönli hiç
 Elvedâ elvedâ

Küllî zâildir bu dünyâ
 Elvedâ elvedâ
 İşbu hânun hükmü yokdur
 Elvedâ elvedâ

Bâkî ancak Zat-ı Hakk'dır
 Elvedâ elvedâ
 Nakşına virme muhabbet
 Elvedâ elvedâ

- 31 -

Seherde taksim olur rahmet yeli
 Tavâf eyler Resûl-i Rahmet yeli

Urur mü'min yüzüne rahmet yeli
 İder tahir günâhdan rahmet yeli

Nûr-ı 'aynım ol Muhammed Mustafâ
 Çâr Yâr cümleten heb asfiyâ

Hem Hasanla ol Hüseyini bâ-safâ
 Yardım idüp ümmete ittirirler çok safâ

Enbiyâlar dahi mürsel zümresi
 Ehl-i suffe hem sahâbe hepsi

Evliyâ ger müctehidler cümlesi
Hem meşâyihinle 'ulemâ kamusı

Hayyât ile Şems-i Hayâl tutdı eli
Göründü gözlerine vuslat ili

Esdikçe Cemil'in yüzüne rahmet yeli
Gark ider nûr deryâsına rahmet yeli

- 32 -

Oturmuş bir nice âbid
İderler havf-ı cehennemden

Harâmdır kat'i ümid itmek
Hudâ'nın bâb-ı rahmindan

Ne kadar âlim olursan
Nice büyük noksanın vardır

Ne kadar âşinâ olsan
Su ararsın yine rehberden

Cem'i 'alemün Kıtmir'i
Muhammed Mustafâ ile

Mucib-i Çâr Yâr ol ki
İçersün Âb-ı kevserden

Gaffâr elinde âşıkâne
Kahhâr elinde şehîdâne

Fenâdan eyleyüb rihlet
Göçdüler dâr-ı mihnetten

Gel ey Ahmed Cemîl
Sen de yollara eylegil cenneti

'Ömrün tamam olub geçdi
Gidersin işbu dünyadân

- 33 -

Edhem makâmıdır sakın darılma
Servetim var diyüb asla kurulma

Dünyâ celbi için daha yorulma
Sivâyı terk eden dâima ağlar

Aşk âteşi anun ciğerin dağlar
Hudâ'nun havfından karalar bağlar

Gice gündüz dâim eyle zikrini
Ziynet için kat'a bozma fikrini

Kanâat eyleyüb eyle şükrünü
Sivâyı terk iden dâima ağlar

Aşk âteşi ânun ciğerin dağlar
Hudâ'nun havfından karalar bağlar

Yamalı hırka giymişdir Resûl
Al u Eshâbı cümle bir usûl

Hakk'ın rızâsına buldular vüs_l
Sivâyı terk iden dâima ağlar

Aşk âteşi ânun ciğerin dağlar
Hudâ'nun havfından karalar bağlar

Zalimdir nefsimiz sözümüz geçmez
Bozuktur zikrimiz işimiz bitmez

Basıldık düşmâna elimiz yetmez
Sivâyı terk iden dâima ağlar

Aşk âteşi ânun ciğerin dağlar
Hudâ'nun havfından karalar bağlar

Hazret-i Eyyûb'dan açılmış yolun
Vehb-i Hayyât senin olmuşdur pîrin

Şems-i Hayâl dahi oldu mürşidin
Sivâyı terk iden dâima ağlar

Aşk âteşi ânun ciğerin dağlar
Hudâ'nun havfından kara bağlar

Ey Cemîl sen işbu hâle ne dirsın
'Ömrün tamâm diyüb bir gün gidersin

Huzûr-ı Hazrete nasıl irersin
Sivâyı terk iden dâima ağlar

Aşk âteşi ânun ciğerin dağlar
Hüdâ'nun havfından karalar bağlar

- 34 -

Benim bir âşınam var ki
Ki benden ayrı düşmez hiç

Vücûdum küllî kan olsa
Ki benden ayrı düşmez hiç

Dolaşsam kuh-u sahrâyı
Semerkand ve Buhâra'yı

Ezel nefsim olan dane
Ki benden ayrı düşmez hiç

Nice yüz yıl ömr sürsem
Ne kadar saltanat görsem

Gelür mevtim beni bulur
Ki benden ayrı düşmez hiç

Tevhîd eyle pîrine
Sakın boş kalma ey Ahmed

Var olsun himmeti ânun
Ki senden ayrı düşmez hiç

- 35 -

Gitme namerd kapusuna hâlini itme beyân
Gice gündüz her umûrun, Hâlik'in bilür ayân

Mutlakdır hayr ü şerre taşrada gezme hemân
Hoş nazarla mahlûka bak dime nâsa hiç beyân

Kıl tefekkür Mevlâ'ya ciğerin eyle kebâb
Azrâil karşuna gelir beyd olunûr dü-lübâb

Ger îmânsız gider isen hâlin olur çok harâb
Zikr ü fikrin Allah olsun ide sana feth-i bâb

Kıl tevhîd Zât-ı Hakk'a devr iden eflâka bak
Kıl tezkîr Kâinâtı halk iden Hallâk'a bak

Kıl tefekkür cümle halkı besleyen Rezzâk'a bak
Kime ümidin Hudâ'dan ol Gafûr Rahmân'a bak

Ey Cemil dirler ki sana bu kişi olmuşdur deli
Nev'i ne dirlerse disünler asla uzatma dili

Gir bu vahdet kalesine gezme sahrâyı çölü
Rabt kılıp et terekesin kesme dendân eli

- 36 -

Sûfîler mihrâb edinmiş mescîdin dîvârını
Âfitâbdır nazargâhım çok bakarım kime ne

Tağ ü sahrâ berr ü yâbân gezmek oldu âdetim
Mâhitâbdır nazargâhım ben bakarım kime ne

Zahidan tûş eylemişler bu benim ahvâlîme
Soyunub çıplak gezerim halk içinde kime ne

Bu cihân halkına bakdım ben de oldum serseri
Beklerim mürşid kapusın gice gündüz kime ne

Ey Cemil incinme sakın böyle gider aşk yolu
Başına da taş gelüben ağrır ise kime ne

- 37 -

Ne kadar âlim olursa kitâbların çok olsa
Rûz-ı şeb cümle okusa yine Besmeledir başı

Taâmlar çok kesîr olsa derecesiz lezîz olsa
Pilav helvâsı bol olsa yine fevkindedir aşı

Nice tağ mürtefi' olsa çam vü meşesi çok olsa
Güzelleri revân olsa yine fevkindedir taş

Ne kadar göz büyük olsa müjgânları uzun olsa
Uzak yerleri de görse yine fevkindedir kaşı

Vücut halk-ı cism olsa her a'zâsı kibir olsa
Ne kadar kahramân olsa yine fevkindedir başı

Müzeyyen bir hali olsa rûzikasını herkes görse
Cem-i nâs gayye kılrsa yine fevkindedir nakışı

Ahmed Cemîl çok ağlasa vücûdu çâk çâk kılrsa
Gice gündüz âh eylese yine fevkindedir gözyaşı

- 38 -

Gül yanak mercân dudak bir dilber şîrîn edâ
Kaşlarındır tâb-ı kavsın o ednâ eyler nidâ

Müjgânun okdur sîneme kâkûlün cân alıcı
 Hazır ol münkir deyû lâî-i leb eyler nidâ

Ahû gözlerin yanub zûlfün teli bir dâr-ı âbdır
 Serv-i kaddin tûbâ olmuş her zamân eyler nidâ

Hakk seni öğmüş yaratmış Rahmet'ül - 'Alemin
 Nutk-ı pâkin vahyi Hak'tır Kur'ân'da eyler nidâ

Mâh cemalin afitâbdır rûşen itmiş âleme
 Cemil'in matlûbu sensin rûhı eyler fedâ

- 39 -

Güle mi âşıksın yoksa rengine
 Uyanıb düşersin âşkın derdine
 Feryâdın kesilmez söyle aslı ne

Bülbül gicelerde feryâd idersün
 Dâim seherlerde efgân idersün

Seherin dârını sende mi aldın
 Anın içün her dem feryâd kıldın
 Cânını terk idüb niçün uyandın

Bülbül gicelerde feryâd idersün
 Dâim seherlerde efgân idersün

Âşık oldun meger gülün yüzüne
 Bu kuşlar ermek ister senin izine
 Yüz sürmek isterler gülün yüzüne

Bülbül gicelerde feryâd idersün
Dâim seherlerde efgân idersün

Bülbül her dem ister güle bakmağı
Adet itmiş halkı nâra yakmağı
Hoş görmüş kendini dalda durmağı

Bülbül gicelerde feryâd idersün
Dâim seherlerde efgân idersün

On bir ay içinde dilin lâl olur
Gül zamanı gelir nutkun feth olur
Cemil sana bakub hâbdan uyanur

Bülbül gicelerde feryâd idersün
Dâim seherlerde efgân idersün

- 40 -

Toldurmuştuk biz de cümle cihânı
Seferberlik bırakmadı bizde dermânı

Yüzde bed kalmadı bütün kırladık
Kalanlarımız da ipe bağlandık lutfeyle bize

İçeriden içeri sokdular bizi
Görmez oldu gözümüz hiç güneş yüzü

Lilhamd türedi yeni neslimiz
Esası sorarsan arslan uslanmaz

İsmimiz gider kendimiz arslan
Hakk bizi kılmış fâreye düşmân

Diğerleri de duyup bize bakarlar
Fırsat buldukça kapı açarlar

Kedi geldi diyüb dâim kaçarlar
Dişlerini birbirine çakarlar

Cemîl sen de şükr it bir kedi buldun
Gicesün râhat râhat uyudun

Fârelerin şerrinden selâmet buldun
Hırladı gürledin hem râhat oldun

- 41 -

Şu kadar senedir dünyâyâ geldim
Cefâsın çok çekdim safâ görmedim

Belâ musibetle hem seyr oldum
Gice gündüz asla râhat görmedim

Bu fânî dünyâyâ nidüb nitmeli
Çekilib bir tarafından çıkub gitmeli

Dünyâyâ gelmek pek ağır imiş
Meşakkat ümidi ne kesîr imiş

Başa gelen mihnet çekilür imiş
Gice gündüz asla râhat gömedim

Bu fânî dünyâyâ nidüb nitmeli
Çekilib bir tarafından çıkub gitmeli

Bu dünyâya gelen elbette gider
Ecel şarâbını bir gün nûş ider

Kabz olur rûhu semâyâya gider
Gice gündüz asla râhat görmedim

Bu fânî dünyâyâ nidüb nitmeli
Çekilib bir tarafından çıkub gitmeli

Ömrüm geçdi Hakk'a kulluk itmedim
Hatâyı terk idüb Hakk'ı tutmadım

Afvım içün gözden kan akıtmadım
Gice gündüz asla feryâd itmedim

Bu fânî dünyâyâ nidüb nitmeli
Çekilib bir tarafından çıkub gitmeli

Cemil bu dünyâyâ ne içün geldin
Kulluk idüb Mevlâ'ya Hakk'ı bilmedin

İnsâf idüb bir gün âbid olmadın
Gice gündüz sen de feryâd itmedin

Bu fânî dünyâyâ nidüb nitmeli
Çekilib bir tarafından çıkub gitmeli

- 42 -

Bugün seyretmede bir güzel gördüm
Meğer gelmiş ola behişt i'lâdan

Yanağında çifte çifte hâle var
Kaşları haber virir ednâdan

Dîdeleri olmuş 'âlemi lâhut
Giysüleri asılmış 'arş-ı a'lâdan

Dişleri incidir hem bûy-ı tûbâ
Müjgânları hedef ister sîne-i ednâdan

Lebleri mercân mîsâli kakülü 'anberdürür
Hem lîsânı nişân virir ol yakut-ı sahrâdan

Yâ Resulallah ümidim sendedir leyl-ü nehâr
Bu Cemil'i şefâ'atla halâs it nâr-ı kübrâdan

- 43 -

Geçmişî merâk itme hâtûn şikât itme
Vaktâ ki zayî' itme gele çekesin tur bak
Gayret gözüyle sen bak

Kılıcın al eline kalkanı tak koluna
Düşmânını hâk eyle gele çekesin tur bak
Gayret gözüyle sen bak

Mahlûkatı heb görür kâinâtı döndürür
Cümlenin rızkın virir gele çekesin tur bak
Gayret gözüyle sen bak

Cemil gündüz sâim ol gicelerde kâim ol
Seher vakti ayuk ol gele çekesin tur bak
Gayret gözüyle sen bak

- 44 -

Ömrüm tamam hesâb vakdi irişdi
Yaptığım hatâlar başımdan aşdı

Ayrılık zamânı geldi yanaşdı
İmân korkusundan dâim ağladım

Azrâil gelür rûhumı alur
Kabir içinde hâlim bilmem ne olur

Münkirin gelür karşımda turur
Suâl korkusundan dâim ağladım

Emr-i Hak ile mahlûk dirilir
Hesâb içün cümle mahşere gelür

Mizan terazüsi anda kurulur
Günâh korkusundan dâim ağladım

Cemil'in zenbini afv it İlâhî
Şefâ'at kıl bize nebiler şahı

Ki senin cümle âsîler penâhı
Tamu korkusundan dâim ağladım

- 45 -

Kâinâtı var iden Hallâk'ı bağlar başımız
Cebrâil getürdiği Kur'ân'a bağlar başımız

Rûchân-ı Fahri olan sultâna bağlar başımız
Ateş ve cini birbiriyle söyleden Süphân'a bağlar başımız

Yeri ve göğün ziynetini kıldı insânlara mülk
Bunca deryâ içre kıldı nice civânla semek

İrfânda afv ider Hak kabul olunur dilek
Beytullah'ı İbrahîm'e yaptıran Rahmân'a bağlar başımız

Cemil senin kulundur kemter gider Yâ İlâhî
Resûlüm kıl şefâ'atün bize erzâk Yâ İlâhî

Dahi dar-ı zamanda rahmeti vir Yâ İlâhî
Bizi Hakk'a gönderen mürşide bağlar başımız

- 46 -

Cihân halkı usanmıştır özünden
Hayırlıdır yerin altı yüzünden

Yanıyormuş bu cihânın her tarafı kime ne
Ger olursa Emr-i Hudâ su dökerler kime ne

Kesr oldu vücûdumun fi'li 'anâsırın
İşidenler didiler âna ileyhi raciûn

Kıl müyesser her ümidi hayr ile sen yâ Celîl
Yâ Muhammed kıl şefâ'at ümmetine bu Cemil

Yâ İlâhî her ümidi hayr eyle kabûlü iltifâ
Yâ Muhammed kıl şefâ'at ümmetine Mustafâ

Kebâir ehlidir Ahmed kulundur Rûz-ı Mahşerde
Hitâbında ümid eyler şefâ'at Yâ Resulallah

Sâat-i tâatim sarf eyle her sene
Sâat-i vahidedir ömür cihâna

KAYNAKÇASI :**ACAROĞLU, Türker**

1976 "Türk Halk Bilgisi Kaynakçası Üzerine", I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, I. Cilt, s. 21- 47, Ankara.

ACAROĞLU, Türker ve OZAN, Fıtrat

1972 Türk Halk Bilgisi ve Halk Edebiyatı Üzerine Seçme Yayınlar Kaynakçası, Ankara.

ARISOY, Nûrullah

1978 Türk Halk Şiiri Antolojisi, Erzurum.

ASLAN, Ensar

1978 Doğu Anadolu Saz Şairleri, Erzurum.

AŞKUN, Vehbi Cem

1956 1956 Terzi Baba ve Erzincan Şairleri, Balıkesir.

BANÂRLI, Nihat Sami

1971 Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul.

BAYRI, M. Halit

1937 Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar, İstanbul

BORATAV, P. Naili

1939 Folklor ve Edebiyat I, İstanbul.

1954 (a) Folklor ve Edebiyat II, Ankara

1969 (b) 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul.

1973 (c) 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul.

COBANOĞLU, Özkul

2000 2000 Aşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan
Türü, Ankara

DİLÇİN, Cem

1983 Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Ankara.

ELÇİN, Şükrü

1977 Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara.

1988 (a) Halk Şiiri Antolojisi, Ankara.

1999 Aşık Ömer, Ankara.

EREN, Hasan

1952 Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar, Ankara.

ERGÜN, Sadettin Nüzhet

1926 Halk Şairleri, II. Kitap, İstanbul.

1927 (a) Halk Şairleri, I. Kitap, İstanbul.

ERZİNCAN,

1999 T C.'nin 75. Yılında Erzincan İl Yıllığı, Erzincan.

GÖLPİNÂRLI, Abdülbâkî

1972 Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, İstanbul.

GÜNAY, Umay

1986 Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, Ankara.

GÜNEY, Eflatun Cem

1959 Halk Şiiri Antolojisi, İstanbul.

HALICI, Feyzi

1992 1992 Aşık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, Ankara.

KARTARI, Hasan

1977 1977 Anadolu'da Aşık Edebiyatının Esasları, Ankara.

KOCATÜRK, Vasfi Mâhir

1963 Saz Şiiri Antolojisi, Ankara.

1968 Tekke Şiiri Antolojisi, Ankara.

KÖPRÜLÜ, M. Fuat

"Türk Edebiyatında Aşık Tarzının Menşei ve Tekamülü Hakkında Bir Tecrübe", Milli Tetebbular Mecmuası, Cilt, I, Nu:2, s.5-46.

1929 17. Asır Saz Şairlerinde Gevheri, Ankara.

1930 (a) 17. Asrın Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri, İstanbul.

1930 (b) 17. Asır Saz Şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafâ ve Genç Osmân Hikayesi, İstanbul.

1939 (c) 17. Asır Saz Şairleri, İstanbul.

Kur'ân-ı Kerîm Ansiklopedisi, Erciyes Üniversitesi İlâhiyat

1988 Fakültesi, İstanbul.

MAKAL, Tahir Kutsi

1978 1978 Türk Halk Şiiri Antolojisi, İstanbul.

NAHYA, Zümrüt

1992 Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları Bibliyografyası (1966-1991), Ankara.

ONAY, Ahmet Talat

1996 Yay. Hazırlayan Prof Dr. Cemal Kumaz, Türk Halk
Şiirlerinin Şekil ve Nev'i, Ankara

OZANOĞLU, İhsan

1940 Aşık Edebiyatı, Kastamonu.

ÖNDER, Mehmet

1996 Şehirden Şehire Anadolu, T. C. İş Bankası Kültür
Yay. s: 143-146 "Erzincan Maddesi", Ankara
1996

ÖZDEMİR, Fuat

1999 Fuat Köprülü'nün Türk Saz Şairleri Üzerindeki
Araştırmaları, Ankara.

ÖZDER, Adil

1965 Doğu İllerimizde Aşık Karşılaşmaları, Bursa.

ÖZTELLİ, Cahit

1955 Halk Şiiri 14- 17. Yüzyıllar, İstanbul.

ÖZTÜRK, Ali

1986 Türk Anonim Edebiyatı II. Baskı, İstanbul.

PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali

1975 Türk Halk Şiiri, İstanbul.

RAYMAN, Hayrettin,

1996 Aşık Sümmani

SAKIOĞLU, Saim

1991 Folklor Bibliyografyaları Bibliyografyası Üzerine Bir
Deneme, Konya.

SAMİ, Şemsettin

1985 Kamus-ı Türki, İstanbul.

Türk Dünyası El Kitabı

1992 TKAE Yay: 121 sayı: A-23, İkinci Baskı, Ankara.

Yurt Ansiklopedisi,

Erzincan maddesi, 2651-2671

SÖZLÜK

-A-

âbid: ibadet eden.
 âfitâb: Güneş.
 ahzân: sıkıntılar, kederler.
 a'dâ': düşmanlar
 âkıbet: nihayet, son.
 amed: gelme, geliş.
 âşkâre: ahçı.
 'atâ': bağışlama
 'âyân: belli, açık, meydanda.
 ayine: ayna.

-B-

bed-gümân: şüpheli, fena düşünceli.
 behişt: cennet, uçmak.
 berr: kara, toprak.
 bezl: bol bol verme, saçma.
 bigâne: 1. kayıtsız, ilgisiz. 2. Yabancı. 3. dünya ile ilgisini kesmiş olan.
 bûy: koku.
 bürhân: delil, ispat, tanık.

-C-

cedir: layık, münasip, uygun.
 cema: yüz güzelliği.
 cem'an: bir yere toplamak suretiyle.
 celb: 1. çekme, çekiş ; kendine çekme. 2. yazı ile çağırma.
 cidâl: 1. karşılıklı kavga, savaş. 2. zorlu, hareketli konuşma.

Cinân: Cennetler, uçmaklar, bahçeler.

cüdâ: ayrı, ayrı düşmüş, ayrılmış.

-Ç-

çâr-ı anâsır: dört unsur da denilen " toprak, su, hava, ateş" tir.

çâr-yâr: dört dost(Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osmân, Hz. Ali).

-D-

dehr: 1. dünya. 2. zaman, devir.

dâr-ı cinân: cennet yurdu.

dîvâr: duvar

-E-

ebyân: 1. cömert, eli açık. 2. yemekten tiksinen

ecr: 1. bir iş, hizmet karşılığında verilen şey. 2. ahrete ait mükâfat, sevap. 3. ücret.

ednâ: 1. pek aşağı, en bayağı, çok alçak 2. az, pek az.

efgân: ıztırap ile haykırma, bağırıp çağırma; inleme, bağırışma.

eflâk: 1. semalar, felekler, gökler, küreler; zamanlar. 2. bahtlar, talihler, kaderker.

ehl-i tuğyân: Allah(C.C.)'ın emirlerine aykırı harekette bulunan günahkârlar.

ehven: 1. en zararsız. 2. pek ucuz 3. daha hafif; kolay.

El-Hakk: Allah(C.C.)

emhâl: mehiller, mühletler, vadeler, zamanlar, bir şeyin yapılması için verilen zaman.

emvâl: mülkler, para ile alınan şeyler.

enbiyâ: müstakil şeriatlı sahibi olmayan peygamberler, yalvaçlar.

enîse: dost, arkadaş; yar, sevgili.

enzâr: bakışlar, bakmalar.

erzân: 1. ucuz. 2. lâıık, uygun, yerinde.
 es'âr: satılan şeylerin bilinen fiyatları, nârhlar.
 esbâb: vasıtalar, lazımlar.
 eşedd: daha (en pek); şiddetli, çetin, sert.
 eşgal: işler, güçler.

-F-

Fahr-ı Alem: Hz. Muhammed (S.A.V.)
 fehm: anlama, anlayış.
 fenâ: yok olma, yokluk, geçip gitme(tasavvufta maddi varlıktan sıyrılıp Hakk'a ulaşma)
 fevk: üst, üst taraf, yukarı(maddi, manevi).
 feyz: bolluk, çokluk, verimlilik, fazlalık, gürlük; ilerleme, çoğalma.
 Firdevs: Cennet.
 Fi-Sebil-İllah: Allah(C.C.) yolunda.
 Furkan: 1. İyi ile kötü, doğru ile yanlış arasındaki farkı gösteren herşey. 2. Kur'ân-ı Kerim.
 Füyûzât: (bkz. Feyz)

-G-

Gaffâr: kullarının günahlarını affeden, Allah(C.C.)
 Gafûr: mağfiret eden, yarılgayan, suç bağışlayan, merhamet eden Allah(C.C.).
 Ganî: Allah(C.C.)'ın adlarından biridir.
 gilmân: 1. tüyü bıyığı çıkmamış delikanlılar, gençler. 2. köleler, esirler.
 gızzet: kalınlık, kabalık, sertlik.
 Gufrân: affetme, merhamet etme, yarılgama.
 gûyî: söyleme, söyleyiş.

-H-

hadem ü haşem: hizmet edenler, maiyet halkı.

hâk: toprak.

hâk ile yeksân: toprakla bir.

halâs: kurtulma, kurtuluş.

hale: bazen Ay ve Güneş'in etrafında görülen parlak daire, ay ağıllı.

Hallâk: Hâlık, yaratıcı, yaratan, vareden.

hande: gülme, gülüş.

hasib: değerli, itibarlı, soyu temiz, muhterm, saygın, şahsi meziyet sahibi.

havf: korku, korkma.

Hayrû'l – Enâm: varlıkların hayırlısı, Hz. Muhammed(S.A.S.).

hekbe: çifte torba, hayvanın üzerine konulan iki taraflı meşin.

hıfz: 1.saklama. 2.ezberleme.

himmet: gayret, emek.

hubb: sevgi.

hubb: hilekâr, aldatıcı, kurnaz.

Hûr: huri.

-İ-

iftirâk: ayrılma, dağılma; perişan olma.

İğvâ: azdırma, azdırılma, baştan çıkma, çıkarılma, yolunu şaşırtma, ayartma, ayartılma.

ihlâs: 1. halis, temiz, doğru sevgi. 2. gönülden gelen dostluk, samimiyet, doğruluk.

İkbâl: baht, talih.

ikdâm: gayret ve sebatla çalışma, devamlı çalışma.

ikmâl: kemale erdirmeye, zamanlama, bitirme, eksikliğini doldurma.

i'la: 1. yükseltme, yükseltilme, yüceltme, yüceltilme. 2. şan ve şöhretini artırma.

imtiyaz: 1. başkalarından ayrılma, farklı olma. 2. ayrıcalık.

inâyât: lütuflar, ihsanlar, iyilikler.

inhisâr: 1. bir şeyi, bir maddeyi, bir işi başkası yapmak üzere yalnız bir kişiye, müesseseye verme. 2 . tekel.

irca'-i emr: sözü yerine getirme.

irsâl: 1. gönderme, gönderilme, yollama.2. salıverme, koyuverme.

'izzet: değer, kıymet; yücelik, ululuk.

-K-

kaffe: hep, bütün, cümle.

kâl: söz, laf.

kamet: boy, boypos.

kav: ateş tutuşTurmak.

kem-hane: ipekli kumaş dokunan yer.

Ken'ân: Hz. Yakub'un memleketi, Filistin, Palestin.

kesb: çalışıp kazanma.

kesr: çok, çok olan, bol.

killet: 1. azlık. 2. kıtlık.

kırâ'at: okuma; devamlı ve düzgün okuma.

Kıtmir: Eshab-ı Kehf'in köpeği.

kod: bir çeşit ağırlık ölçüsü birimi.

kûbân: 1. vurucular 2. vurarak.

kûf: baykuş.

kûh: dağ.

Küll-i nefsin zaikatü'l-mevt: "Her nefis ölümü tadıcıdır" ayet-i kerîme.

Kün fekân: olan oldu(Allah[C.C.]) bu – Kün – emirle bütün varlıkları yarattığından, tasavvuf edebiyatında bu kelimeye çok rastlanır.

Küntü kenz(kenz-i mâhfi): bir hadis-i kudside Allah Teâlâ "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim, bundan dolayıdır ki halkı yarattım,yokken var ettim." buyurmuşTur. Bu hadisin Arapça aslı "Küntü kenzen mâhfiyyen..." diye başlar. Şairler iktibas yoluyla bu hadisten bahsederken "Küntü kenz" veya "Kenz-i mâhfi" ibareleriyle bahsederler.

-L-

lâhûrî: Hindistan'ın Lahur şehrinde dokunan bir çeşit şal.

lebbeyk: "buyurunuz, emir sizindir efendim!" manasına kullanılan kelime.

len-terani: Tur dağına çıkan Hz. Mûsâ'nın Allah Teâla'nın zatını görmek istemesi üzerine Allah Teâla "Beni göremezsın" dedi. (Kur'ân-ı Kerîm'deki 7. sure 143. ayet)

leşker: asker.

leyl ü nehâr: gece ve gündüz.

Liva-ül-hamd: Hz. Muhammed (s.a.s) ümmetinin mâhşer günü altında toplanacakları bayrak.

-M-

mâh: Ay.

mâide: 1. üzerinde yemek bulunan sofra. 2. Sure-i mâide: mâide suresi, Kur'ân-ı Kerîm'in 5. suresi.

maksud: kasdolunan, istenilen şey, istek.

marziyye: rıza gösterilmiş, beğenilmiş; hoşnutluk.

mâsivâ: birşeyden başka olan şeylerin hepsi; Allah(C.C)'tan mâada bütün varlıklar. 2. dünya ile ilgili şeyler.

maşiye: deve, koyun, keçi gibi hayvan.

mekkâr: hilekâr.

mesai: çalışmalar.

mesned: 1. isnad edilen, dayanılan şey. 2. rütbe, derece, makam, paye.

meşakk: zahmetler, mihnetler, sıkıntılar.

meşayih: şeyhler.

mevt: ölüm.

me'yus: yeise düşmüş, ümidi kesilmiş, ümitsiz.

miftah: anahtar.

mihrâb: 1. camilerde, mescidlerde yönelinen taraftaki duvarda bulunan ve imamlık edene ayrılmış bulunan oyuk girintili yer. 2. ümit bağlanan yer. 3. sevgilinin kaşları.

miri: 1. beğlik, devlet hazinesine ait. 2. devlet hazinesi.

misgal: yirmidört kıratlık bir ağırlık ölçüsü.

mukadder: 1. takdir olunmuş, kıymeti bilinmiş; kadri, değeri bilinmiş, beğenilmiş. 2. alında yazılı.

mücahid: cihad eden, din düşmanlarıyla savaşan.

müctehid: ayet ve hadislerden şer'i hükümler çıkaran din allmesi

mürde: ölü, ölmüş.

mürsel: 1. irsal olunmuş, gönderilmiş, yollanılmış. 2. peygamber.

mürtefi: irtifa eden, yükselen, yükselmiş, yüksek, yüce.

müzahir: zahir olan, arka, taraflı çıkan, yardım eden, koruyan.

-N-

nebi: peygamber.

necat: kurtulma, kurtuluş.

niân: 1. gizli, saklı. 2. bulunmayan, görünmeyen. 3. sır.

nîrân: 1. aydınlıklar, parıltılar, ışıklar. 2. cehennem, tamu.

nisbet: 1. bağlılık, ilgi. 2. kıyaslama ölçü.

niyaz: 1. yalvarma, yakarma. 2. duâ.

nüşret: 1. yardım. 2. Allah(C.C.)'ın yardımı. 3. başarı, üstünlük.

-P-

peyderpey: birbirinin ardısıra, yavaş yavaş.

peyman: büyük kadeh, şarap bardağı.

pür-hûn: kan içinde.

-R-

râh: yol, tutulan yol, meslek, usul.

ram: itaat eden, boyun eğen, kendisini başkasının emirlerine bırakan.

râtıb: rutubetli, ıslak, nem, yaşlı.

raziyye: rıza gösterilmiş, beğenilmiş; hoşnutluk.

Rezzâk: bütün varlıkların rızkını veren Allah(C.C.).

Rıdvân: Cennet'in kapıcısı olan büyük melek.

rıhlet: 1. göç, göçme.2. ölme.

rıza: hoşnutluk, memnunluk.

ruyyet: yeni Ay'ı görme, görme, görüş.

rûşen: aydın, parlak. 2. belli, meydanda.

rûz: gündüz.

rûz-ı ceza: Kıyamet günü.

rûz u şeb: gece ve gündüz.

rûşdi: ergenliğe ait, ergenlikle ilgili.

-S-

sabık: geçici, geçen, geçmiş.

safvet: saflık, halislik, temizlik, parlaklık, arılık.

salık: 1. bir yola giren, bir yolda giden.2. bir tarikate girmiş bulunan.

sefine: gemi, vapur.

sekr: sarhoşluk.

sergerde: taifenin önünde bulunan.

semek: balık.

sîret: bir kimsenin içi, hali, tavrı, gidişi, ahlâkı.

sivâ: başka, gayri(bkz: masivâ).

subh: sabah

sû-i niyyet: kötü, bozuk niyet.

sulb: omurga kemiği, bel kemiği.2. döldöş. 3. döl.

-Ş-

şefî': şefa'at eden.

şekk: şûphe, zan.

şemşir: kılıç.

şevval: arabi ayların onuncusu olup, ilk üç günü Şeker Bayramı'dır.

şuğul: meşguliyet.

-T-

taâm: yemek, aş.

tazarrû: kendini alçaltarak yalvarma.

tebşir: müjde verme, müjdeleme, müjdelenme.

tefsir: 1. yorum. 2. Kur'ân-ı Kerîm'in mana bakımından izahı.

tehî: boş, boşuna.

tenkil: uzaklaştırma.

terâne: nağme, ahenk, makam.

tûbâ: Cennet'te Sidre'de bulunan ve dalları bütün Cennet'i gölgeleyen ağaç.

tûl: zaman çokluğu, uzun müddet.

tulu': doğma.

tuvan: güç, kuvvet.

tuyur: kuşlar.

-U-

ukbâ: 1. ceza.2. ahiret.

umûr: işler, hususlar, maddeler.

'uzlet: bir kenâra çekilip kendi kendine tenhada yaşama, yalnızlık köşesine çekilme

-V-

vahid: yalnız, tek.

-Y-

yed: 1. el.2. kuvvet, kudret,güç.3. yardım.4. vasıta.5. mülk.

yêsîr: cûz'i, az miktarda olan.

yevm: gün.

Yezdân: Allah(C.C)

-Z-

zaika: tatma, tadım; tat doyurucu kuvvet.

zâr: ağlayan, inleyen.

zenb: günah, suç, kabahat.

zelil: hor, hakir, alçak, aşağı tutulan, aşağılanan.

zillet: hakirlik, horluk, alçaklık, aşağılık.

zir: alt, aşağı.

zîşân: 1. canlı, şerefli. 2. meşhur bir çeşit lale.

zuhûr: görünme, meydana çıkma.

ÖZET

Bu çalışmada,Erzincanlı mutasavvıf şair Ahmet Cemil'in hayatı,edebi kişiliği ve eserleri ele alınmıştır.

Tez, özet , sözbaşı ve giriş'ten sonra üç bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın giriş bölümünde,ilk olarak Erzincan'ın tarihi, sosyal ve kültürel durumu, coğrafi konum ve özellikleri, iklim, bitki örtüsü, Erzincan kültürünün tarihsel toplumsal evrimi incelenmiş, ikinci olarak ise Erzincan aşıklık geleneği içerisinde yer alan aşıklara yer verilmiştir.Bu aşıklarımız, Vehbi Hayyati (Terzi Baba), Şemsi Hayal (Leblebici Baba), Taştan Kartal (Seyfi), Seyfi Fındık, Müslüm Kumru (Aşık Seyrani), Kemahlı Tahir (Tahir Yavuzaslan, Tiryakioğlu), Aşık Davut Sulari, Aşık Beyhani ve Aşık Müslüm Akbaba'dır.

Çalışmanın birinci bölümünde aynı zamanda asker olan Ahmet Cemil'in hayatı, sanatı ve edebi kişiliğine yer verilmiştir ; ikinci bölümde şiirler muhteva yönünden incelenirken dinî ve tasavvufî pek çok kavrama yer verilmiştir.(Allah, Kur'an, Peygamberler, Dört Halife, Melekler, Yezit, derviş, pir, mürşit, veli, nefis, dünya, felek,keramet v.s.);üçüncü bölümde ise, Ahmet Cemil Divanı'nda yer alan 46 şiire yer verilmiştir.Son bölüm ise kaynakça, sözlük ve fax-mile'den oluşmaktadır.

ABSTRACT

In this study it has been tackled the life of Erzincanlı Sufi poet Ahmet Cemil and his poem, his literary and his works.

Our study includes preface, introduction and rest of it is three parts. In the introduction part, first of all it has been studied history, social and cultural structure of Erzincan, climate, geography, natural part of Erzincan and evaluation of history and community culture of the city is also researched. In this part of the study tradition of poetry of Erzincan has been studied as well. This poets are Vehbi Hayyati (Terzi Baba), Şemsi Hayal (Leblebici Baba), Taştan Kartal (Seyfi), Seyfi Fındık, Müslüm Kumru (Aşık Seyrani), Kemahlı Tahir (Tahir Yavuzaslan, Tiryakioğlu), Aşık Davut Sulari, Aşık Beyhani, Aşık Müslüm Akbaba.

In the first chapter of the study it has been studied as a soldier (religious man) of Ahmet Cemil life, arts and his literal dimension. Second chapter of study has been studied on concept of poem of Ahmet Cemil. There are many concepts that were examined about religion and sofi hisim (God, Koran, Angel, Prophets, Four Caliphs, Yezit, dervish, religious leader, sheikh, wali, self, world, fate, miracle). In third chapter it has been studied forty-six poems of Ahmet Cemil that are included in his Divan. Final part of the thesis has been completed with reference, dictionary and fax-mile.

ابدی خانی بزم ملکوتی ¹ - اعظم بزم ² - اولاد کی کوکری لائی
 کوثر نہ نہ نہ ³ - اکبر و کرلوی ⁴ - حیدر صبا ⁵ - شمع کو سبیل
 دہنہ سر ادا لہری اوجہ رقص ⁶ - اکبر و بر صبر و خا ⁷ -
 حقہ دلو نہ دیا دہ لاد ⁸ - حیدر صبا ⁹ - شمع کو سبیل
 دہر جھلک رہی نہ بیک ¹⁰ - حیدر صبا ¹¹ - شمع کو سبیل
 خوار علی گتہ خوار احمد ¹² - حیدر صبا ¹³ - شمع کو سبیل
 خضر ¹⁴ - حیدر صبا ¹⁵ - شمع کو سبیل
 مانع اولیہ کار زلفیہ فائن ¹⁶ - حیدر صبا ¹⁷ - شمع کو سبیل
 اکملی نہ شہر کا فانیہ ¹⁸ - حیدر صبا ¹⁹ - شمع کو سبیل
 ویر دیکھ ²⁰ - حیدر صبا ²¹ - شمع کو سبیل
 کل تہی خا ²² - حیدر صبا ²³ - شمع کو سبیل
 کنی اللہ ²⁴ - حیدر صبا ²⁵ - شمع کو سبیل

فرمان کھدی درختا دل دی ہے ⁸

کلانی جو درختا ⁹

خفتہ ایندہ رقص ¹⁰

خفتہ رول جو درختا ¹¹

دکھو ¹²

دکھو کو درختا ¹³

دکھو کو درختا ¹⁴

دکھو کو درختا ¹⁵

دکھو کو درختا ¹⁶

دکھو کو درختا ¹⁷

دکھو کو درختا ¹⁸

دکھو کو درختا ¹⁹

دکھو کو درختا ²⁰

۱۰ ضعیف است و بی اثری
 ۱۱ چندین نوعی از اودوری
 ۱۲ چندین نوعی از اودوری
 ۱۳ چندین نوعی از اودوری
 ۱۴ چندین نوعی از اودوری
 ۱۵ چندین نوعی از اودوری
 ۱۶ چندین نوعی از اودوری
 ۱۷ چندین نوعی از اودوری
 ۱۸ چندین نوعی از اودوری
 ۱۹ چندین نوعی از اودوری
 ۲۰ چندین نوعی از اودوری

۱ ضعیف است و بی اثری
 ۲ چندین نوعی از اودوری
 ۳ چندین نوعی از اودوری
 ۴ چندین نوعی از اودوری
 ۵ چندین نوعی از اودوری
 ۶ چندین نوعی از اودوری
 ۷ چندین نوعی از اودوری
 ۸ چندین نوعی از اودوری
 ۹ چندین نوعی از اودوری
 ۱۰ چندین نوعی از اودوری

آدم کی کھول بزرگ ہے ① علامت جوئی دار امدادی ہے

بہا بہ کی حکم زندہ جی دار ② نوک کی دوسری کھول

بوز بوز دوشہ دوشہ ③ سفید بوز دوشہ

جہا کی دوشہ تھوڑا ④ بول کی دوشہ بر خفا

عصر کی بار دوشہ ⑤ اور یہی کیر دوشہ

سنگی جب در در اندر بوز دوشہ ⑥ اس کی بوز دوشہ

بستہ بوز بوز اود دوشہ ⑦ قیدی کی دوشہ

دوسری کی جھوٹ دوشہ ⑧ راجہ کی دوشہ

بغلی جھوٹ دوشہ بزرگ ⑨ بیہوش کی دوشہ

تھوڑا دوشہ بزرگ ⑩ جہا کی دوشہ

آدم کی جھوٹ دوشہ ⑪ جہو دوشہ

دار یہ جھوٹ دوشہ ⑫ عورت کی دوشہ

دوشہ بزرگ ⑬ دوشہ بزرگ

ظاہر حکم آدمی جھوٹ دوشہ ⑭ عورت کی دوشہ

دار یہ جھوٹ دوشہ ⑮ جہو دوشہ

3 خرد نری صبیحہ دار ①

عورت کی صبیحہ دار ②

عورت کی صبیحہ دار ③

عورت کی صبیحہ دار ④

عورت کی صبیحہ دار ⑤

عورت کی صبیحہ دار ⑥

عورت کی صبیحہ دار ⑦

عورت کی صبیحہ دار ⑧

عورت کی صبیحہ دار ⑨

عورت کی صبیحہ دار ⑩

عورت کی صبیحہ دار ⑪

عورت کی صبیحہ دار ⑫

عورت کی صبیحہ دار ⑬

عورت کی صبیحہ دار ⑭

عورت کی صبیحہ دار ⑮

6 با الهیاتی بر کرده گناه اگر 1 ظهور دره تن و شکم و ...
 ایام اید و عهد و میثاقی که ...
 ارون و ...
 با ارون ...
 بوی ...
 ...

774 N 01

(10)

kaiv

1 جا خنده جانده ...
 2 او ...
 3 کو ...
 4 ...
 5 ...
 6 ...
 7 ...
 8 ...
 9 ...
 10 ...

1 ظهور دره تن و شکم و ...
 2 ...
 3 ...
 4 ...
 5 ...
 6 ...
 7 ...
 8 ...
 9 ...
 10 ...

(10)

1

N 01

1 ...
 2 ...
 3 ...
 4 ...
 5 ...
 6 ...
 7 ...
 8 ...
 9 ...
 10 ...